

Rättsligt samarbete på privaträttens område i Europeiska unionen

En handbok för rättstillämpare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	4	4. Insolvens	30
1.1. "Civilrättsligt samarbete" – att bygga broar mellan de rättsliga systemen i EU	5	4.1. Bakgrund	31
1.2. Mot ett genuint europeiskt område för civilrätt	5	4.2. Europeiska insolvensförordningen	31
1.3. Danmarks, Irlands och Storbritanniens särställning	6	5. Tillämplig lag	36
1.4. Förstärkt samarbete	7	5.1. Problemet med tillämplig lag	37
1.5. Det civilrättsliga regelverket	7	5.2. Tillämplig lag för avtalsförpliktelser – Rom I-förordningen	37
1.6. Principen om ömsesidigt erkännande och avskaffande av "exekvaturförfarandet"	7	5.3. Tillämplig lag vid skadestånd utanför avtalsförhållanden – Rom II-förordningen	42
2. Behörighet, erkännande och verkställighet på privaträttsens område – Bryssel I-förordningen	10	6. Föräldraansvar och äktenskapsskillnad	50
2.1. Allmän inledning	11	6.1. Bryssel II a-förordningen	51
2.2. Bryssel I-förordningen och omarbetingen av Bryssel I-förordningen	12	6.2. Tillämplig lag för äktenskapsskillnad – Rom III-förordningen	58
3. Europeiska förfaranden på privaträttsens område	24	7. Underhållsskyldighet	62
3.1. Översikt	25	7.1. Bakgrund till underhållsförordningen – Bryssel I-förordningen och 2007 års Haagkonvention om underhållsskyldighet	63
3.2. Den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar	25	7.2. Syftet med underhållsförordningen	63
3.3. Det europeiska betalningsföreläggandet	27	7.3. Tillämpningsområde	64
3.4. Det europeiska småmålsförfarandet	28	7.4. Domstols behörighet	64
3.5. Det europeiska föreläggandet om bevarande av bankkontotillgångar	29	7.5. Tillämplig lag – artikel 15	66
		7.6. Erkännande och verkställighet	67
		7.7. Rättshjälp och befrielse från kostnader – artiklarna 44–47	68
		7.8. Centralmyndigheter – artiklarna 49–63	69

8. Arv..... 70

- 8.1. Bakgrund till och syften med förordningen om arv..... 71
- 8.2. Domstols behörighet i fråga om arv..... 72
- 8.3. Tillämplig lag 74
- 8.4. Erkännande och verkställighet..... 77
- 8.5. Europeiskt arvsintyg – artiklarna 62–73 78
- 8.6. Information om lagstiftning och förfaranden i medlemsstaterna – artiklarna 77–79 81

9. Delgivning av handlingar 84

- 9.1. Bakgrund till förordningen om delgivning av handlingar..... 85
- 9.2. Förordningen om delgivning av handlingar..... 85

10. Bevisupptagning 90

- 10.1. Bakgrund till bevisupptagningsförordningen 91
- 10.2. Förordningen om bevisupptagning..... 91

11. Rättshjälp..... 94

- 11.1. Bakgrund 95
- 11.2. Rättshjälpsdirektivet..... 95

12. Medling..... 98

- 12.1. Förlikning – alternativa metoder för att lösa privaträttsliga tvister i Europeiska unionen 99

- 12.2. Den europeiska uppförandekoden för medlare 99

- 12.3. Europeiska medlingsdirektivet..... 99

13. Verkställighet av domar..... 102

- 13.1. Bakgrund 103
- 13.2. Det europeiska beslutet om kvarstad 103
- 13.3. Domstols behörighet..... 105
- 13.4. Att erhålla ett europeiskt beslut om kvarstad..... 105
- 13.5. Vad som händer när ett europeiskt beslut om kvarstad har beviljats..... 107
- 13.6. Rättsmedel och andra bestämmelser till skydd av gäldenärens intressen..... 108

14. Underlättande av rättsligt samarbete och tillgång till information i praktiken 110

- 14.1. Det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område..... 111
- 14.2. Tillgängliggörande av information på den europeiska e-juridikportalen..... 113

Förteckning över instrument som handboken hänvisar till 116

Inledning

1.1. "Civilrättsligt samarbete" – att bygga broar mellan de rättsliga systemen i EU

Under de senaste 15 åren har en viktig utveckling ägt rum inom EU:s lagstiftning som dock mestadels inte har uppmärksammats av rättstillämpare. Internationell privaträtt eller – som det heter i fördraget – "civilrättsligt samarbete" har utvecklats till ett oberoende och separat område inom EU:s lagstiftning. Eftersom Amsterdamfördraget gav Europeiska unionen behörighet att lagstifta på området för internationell privaträtt, har ett stort antal EU-rättsakter antagits på detta område. Som med andra områden inom unionsrätten har de instrument som antagits på detta område företrädde framför medlemsstaternas nationella lagstiftning och dessutom är dessa instrument sammanlänkade med nationell lagstiftning då det gäller att fastställa gemensamma minimistandarder på EU-nivå i fråga om rättsprocesser inom specifika rättsliga områden.

Europeisk internationell privaträtt är av praktisk relevans för rättstillämpare – domare, advokater, notarier och andra jurister – som fattar beslut i frågor rörande civilrätt och handelsrätt eller som ger råd eller företräder klienter i sådana frågor. Principerna om fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer uppmuntrar till rörlighet för EU-medborgare och utveckling av kommersiell verksamhet i hela unionen. Detta får till resultat att rättstillämpare allt oftare ställs inför situationer med gränsöverskridande följder och problem samt rättsliga frågor som regleras av unionens regelverk. Sådana situationer kan till exempel innebära fullgörandet av avtal som omfattar leverans av varor och tillhandahållande av tjänster över gränserna, rättsliga frågor i förhållande till turisternas rörlighet och

trafikolyckor utomlands, frågor som rör förvärv och avyttring av lös och fast egendom av privatpersoner och företag i en eller flera andra medlemsstater i Europeiska unionen än den medlemsstat de är baserade i och arvsrätt till egendom tillhörande individer som har egendom i och kontakter med flera medlemsstater. På området familjerätt blir multinationella personliga relationer även allt vanligare och rättsliga frågor uppstår regelbundet i fall om gränsöverskridande relationer avseende familje- och föräldransvar. Numera är det mer eller mindre naturligt för små och medelstora företag som är en stor del av den europeiska inhemska marknaden att bedriva sin verksamhet över gränserna och ofta på internet. Till följd av detta måste rättstillämpare i medlemsstaterna följa med i den senaste utvecklingen inom detta alltmer komplexa och betydande område av Europeiska unionens verksamhet.

1.2. Mot ett genuint europeiskt område för civilrätt

Reglerna för civilrättsligt samarbete grundar sig på antagandet om att de enskilda medlemsstaternas rättsliga och judiciella system har lika värde, kompetens och ställning liksom de domar som meddelas av domstolarna, och därmed på **principen om ömsesidigt förtroende** i varandras domstolar och rättssystem. Ömsesidigt erkännande av domstolsbeslut i medlemsstaterna är centralt för denna princip som också omfattar idén om utövandet av **gränsöverskridande samarbete mellan enskilda domstolar och domstolsmyndigheter**. Betydelsen av enhetliga regler på detta område är att främja rättssäkerhet och förutsebarhet i rättsliga situationer med gränsöverskridande följder: om varje medlemsstat individuellt

skulle fastställa vilken lag som ska tillämpas på och vilken domstol som ska ha behörighet i varje gränsöverskridande rättsligt förhållande och vilka domar för andra medlemsstater som ska erkännas, skulle det resultera i en brist på rättssäkerhet för medborgare och företag både vad beträffar behörighet och på tillämplig lagstiftning.

Vid det **Europeiska rådet i Tammerfors** den 15 och 16 oktober 1999 hade rådet formulerat syftet med att skapa ett "europeiskt område med verklig rättvisa" som bygger på principen att individer och företag inte bör hindras eller avskräckas från att utöva sina rättigheter till följd av oförenligheter mellan eller komplexitet i rättsliga och administrativa system i medlemsstaterna. Rådet fastställde särskilt **bättre tillgång till rättvisa** i EU, **ömsesidigt erkännande** av rättsliga avgöranden och ökad **konvergens** inom civilrätten såsom åtgärder att prioritera på området.

Termen **civilrättsligt samarbete** förekom för första gången i **Maastrichtfördraget**, nämligen fördraget om Europeiska unionen, där civilrättsligt samarbete definierades som ett ämne av gemensamt intresse för medlemsstaterna. Genom **Amsterdamfördraget** blev denna princip om samarbete, som hittills endast hade varit inriktad på åtgärder som ska vidtas av medlemsstaterna, en fråga för lagstiftningsåtgärder av gemenskapens institutioner. **Lissabonfördraget** hänvisar uttryckligen till den **principen om ömsesidigt** erkännande av domar i civilrättsliga mål, men lämnade i huvudsak lagstiftningsbehörigheten orörd. **Artikel 81** i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt innehåller en omfattande förteckning över verksamheter som kan vara föremål för lagstiftning. Många av dessa är bekanta från innehållet i de tidigare fördragen, men den nuvarande

förteckningen nämner uttryckligen möjligheten att ha effektiv tillgång till rättvisa och rättslig utbildning för medlemmar av rättsväsendet och anställda vid domstolarna. Artikel 81 klargör också att rättsligt samarbete i civilmål kan omfatta antagandet av åtgärder för tillnärmning av lagar och författningar i medlemsstaterna. Med undantag för åtgärder inom familjerätt antas nu all lagstiftning i dessa frågor i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet enligt vilket EU-lagstiftningen antas gemensamt av Europaparlamentet tillsammans med Europeiska rådet som medlagstiftare. Åtgärder inom familjerätt antas under det särskilda förfarande i vilket rådet agerar enhälligt efter samråd med parlamentet.

1.3. Danmarks, Irlands och Storbritanniens särställning

När rättstillämpare tillämpar instrument inom europeisk internationell privaträtt måste de komma ihåg att inte alla instrument gäller för alla medlemsstater. Danmark, Irland och Storbritannien har särskilda ordningar enligt fördraget med avseende på lagstiftning som antagits på området civilrätt. Danmark deltar inte i antagandet av instrument på detta område och är inte bundet av något av dem. Ett antal instrument är dock tillämpliga på Danmark genom ett bilateralt avtal med EU. Storbritannien och Irland har rätt att välja om de vill delta i antagandet av rättsinstrument på detta område och är endast bundna av ett instrument om de har "valt" att göra detta. Hittills har Storbritannien och Irland valt de flesta, men inte alla, rättsakter på privaträttens område. Storbritannien och Irland valde till exempel att inte bekräfta exempelvis antagandet av förordningen om arv. Då ett lagstiftningsinstrument tillämpas inom detta område är det tillräddigt att

kontrollera huruvida det berörda instrumentet även tillämpas på någondera av dessa två eller på bägge medlemsstaterna och i vilken utsträckning Danmark eventuellt har godtagit att delta.

1.4. Förstärkt samarbete

Enligt bestämmelserna för **förstärkt samarbete** i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt är det slutligen öppet för minst nio medlemsstater att förbättra samarbetet mellan sig genom att vidta åtgärder som främjar EU:s målsättningar, men endast som en sista utväg om det framgår att åtgärderna i fråga inte kan tas av medlemsstaterna som helhet. Inom området för civilrättsligt samarbete avser den enda åtgärd som hittills antagits på sådant sätt den tillämpliga lagstiftningen om äktenskapsskillnad (Rom III-förordningen).

1.5. Det civilrättsliga regelverket

Det så kallade gemenskapens regelverk – lagstiftningen inom området för rättsligt samarbete på privaträttens område – har vuxit avsevärt under de senaste femton åren. Det finns rättsliga instrument som reglerar domstolsbehörighet och verkställighet av domar och tillämplig lagstiftning i ett brett spektrum av frågor, vilket sträcker sig från avtal till arv och underhållsskyldighet. EU:s lagstiftning tillåter även ett direkt samarbete mellan domstolar och behöriga myndigheter i medlemsstaterna, till exempel vid bevisupptagning utomlands eller i frågor beträffande bortförande av barn. Tillgången till rättslig prövning i gränsöverskridande fall har förbättrats genom bestämmelser om rättshjälp, medling och förenklade

och kostnadseffektiva förfaranden för små och obestrida fordringar. För att underlätta tillämpningen av regelverket i praktiken, upprättades det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område.

Regelverket är nu tillräckligt utvecklat så att "andra" och även "tredje" generationens instrument håller på att antas. **Behovet att uppdatera** de befintliga åtgärderna återspeglar erfarenheterna av deras funktion i praktiken **liksom** nytt tänkande om vad instrumenten bör göra för att motsvara samtida sociala och ekonomiska omständigheter.

1.6. Principen om ömsesidigt erkännande och avskaffande av "exekvaturförfarandet"

Hörnstenen i politiken på området för EU:s rättsliga samarbete på privaträttens område är principen om **ömsesidigt erkännande**. Ett förstärkt ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden och domar och den nödvändiga tillnärmningen av lagstiftningen syftar till att underlätta samarbetet mellan myndigheter och rättsligt skydd av individens rättigheter. Syftet med ömsesidigt erkännande är att alla typer av rättsliga beslut på privaträttens område ska cirkulera fritt bland medlemsstaterna och på så sätt erkännas och verkställas i andra medlemsstater utan några mellanliggande steg.

En viktig del i utvecklingen av EU-lagstiftningen i detta avseende är det progressiva undanröjandet av de hinder som finns för erkännande och verkställighet av domar mellan de rättsliga systemen i medlemsstaterna.

Rådet efterlyste i Tammerfors i oktober 1999 en ytterligare reducering av de mellanliggande åtgärder som fortfarande krävs för att möjliggöra erkännande och verkställighet av ett beslut eller en dom i den anmodade medlemsstaten och ett totalt avskaffande av det förfarande som krävs för att en utländsk dom ska kunna förklaras som verkställbar ("exekvaturförfarande").

Som ett första steg avskaffades de mellanliggande förfarandena för mindre konsument- eller kommersiella fordringar liksom för obestridda fordringar. Ändringen av Bryssel I-förordningen går ett steg längre och avskaffar "exekvaturförfarandet" för rättsliga avgöranden på privaträttens område i allmänhet. Exekvaturförfarandet har också avskaffats för vissa beslut som rör familjerätt och underhåll.

De instrument som hittills antagits beskrivs på följande sidor i den här handboken. Beskrivningen av varje instrument syftar till att ge en sammanfattande uppfattning av innehållet i instrumentet, men är inte avsedd att ersätta en granskning av texten i själva instrumentet. Det finns separata handböcker till vissa av de individuella instrument som det även hänvisas till.

Behörighet, erkännande och verkställighet på
privaträttens område – Bryssel I-förordningen

2.1. Allmän inledning

Domstolarnas behörighet i medlemsstaterna och tillämpliga rättsregler på **privaträttens område** är kärnan i det civilrättsliga samarbetet inom Europeiska unionen. Nationella regler om internationell privaträtt och internationella civilrättsliga förfaranden skiljer sig åt mellan olika stater. Detta kan hämma en väl fungerande inre marknad i Europeiska unionen. För att förhindra detta är det viktigt att det finns enhetliga bestämmelser inom EU som fastställer den behöriga domstolen liksom förenklade processformaliteter för att snabbt och enkelt nå erkännande och verkställighet av rättsliga beslut som utfärdats i en annan medlemsstat. På så sätt säkerställs det att rättsliga beslut kan cirkulera fritt mellan olika medlemsstater.

Exempel 1

Företag A baserat i medlemsstat 1 ingår ett avtal med företag B som är arrangör av branschmässor, vars huvudkontor ligger i medlemsstat 2. Enligt avtalet bokar företag A 500 kvadratmeter av utställningsyta och motsvarande tjänster till ett avtalat pris för en tredagarsmessa i medlemsstat 2, där man planerar att delta som utställare. Fem dagar innan mässan, informeras företag A av sin största kund att den inte kan delta i mässan. Därför annullerar företag A sin bokning med företaget B. Till följd av den sena anmälan kan företag B inte hyra ut de 500 kvadratmeterna av utställningsyta till en annan utställare och kräver att företag A betalar det avtalade priset. Företag A vägrar att betala. Företag B vill vidta åtgärder mot företag

A och frågar hur och var det bör göra så för att på bästa sätt försvara sina intressen.

Europeiska civilprocessrättsliga regler på privaträttens område som, med avseende på domstolarnas behörighet i huvudsak grundar sig på förordning nr 44/2001⁽¹⁾, och i vardagsspråk är kända som **Bryssel I-förordningen**, medfört en större säkerhet i situationer såsom denna. Behörighetsreglerna i Bryssel I-förordningen är desamma i alla medlemsstater.⁽²⁾ Varje dom som avges enligt denna förordning i en medlemsstat erkänns och verkställs på ett likadant sätt i alla övriga berörda medlemsstater. Separat från detta fastställs i Europeiska unionens bestämmelser enhetliga regler om tillämplig lagstiftning som säkerställer att domstolar beslutar vilken lag som reglerar rättsförhållanden med avseende på olika ämnesområden, genom att tillämpa samma regler.

Genom att tillämpa behörighetsreglerna i Bryssel I-förordningen kan företag B välja mellan två alternativa sätt att gå tillväga: för det första kan det väcka talan vid den domstol som har behörighet inom företag A:s driftställe i medlemsstat 1. Enligt den allmänna regeln, som för närvarande fastställs i artikel 2, kan talan väckas vid domstolen för svarandens driftställe. Alternativt kan företag B föredra att vidta

(1) Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område.

(2) Danmark som inte är direkt bundet av Bryssel I-förordningen, deltar trots allt i tillämpningen av detta lagstiftningsinstrument genom att ha ingått ett separat avtal med EU och dess medlemsstater i detta syfte: se EUT L 299, 16.11.2005, s. 62.

lagliga åtgärder inför domstol i sin egen medlemsstat 2, som har behörighet enligt artikel 5.1 b i Bryssel I-förordningen då det är den plats där de avtalsenliga tjänsterna ska utföras. En gynnsam dom från domstolen i medlemsstat 2 skulle erkännas och skulle enligt relativt enkla förfaranden kunna verkställas i alla medlemsstater där företag A innehar tillgångar. Företag B har ingen anledning att oroa sig för att dessa domstolar kan avgöra målet genom att tillämpa olika bestämmelser om tillämplig lagstiftning eftersom enligt Rom I-förordningen, som gäller i de flesta medlemsstaterna⁽³⁾, är det samma bestämmelser som styr vilken lag som är tillämplig (se kapitel 5 nedan för vidare information om tillämplig lagstiftning).

(3) Alla utom Danmark.

2.2. Bryssel I-förordningen och omarbetningen av Bryssel I-förordningen

2.2.1. Översikt

Bryssel I-förordningen trädde i kraft den 1 mars 2002. Den ersatte den tidigare Brysselkonventionen från 1968 som innehöll samma ämnesområden och som fortsätter att gälla i förhållande till vissa medlemsstaters utomeuropeiska territorier. Bryssel I-förordningen reviderades därefter och en ny – omarbetad – version av förordningen antogs i december 2012⁽⁴⁾,

(4) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012, se EUT L 351, 20.12.2012, s. 1. Denna förordning, som i handboken kommer att kallas "omarbetningen av Bryssel I", kommer att tillämpas från och med den 10 januari 2015. Danmark har meddelat att man enligt avtalet som har ingåtts med EU avser tillämpa "omarbetningen av Bryssel I" med avseende på EU:s medlemsstater. se EUT L 79, 21.3.2013, s. 4.

vilken innehåller ett antal betydande ändringar av den ursprungliga texten i Bryssel I-förordningen som anges senare i detta kapitel.⁽⁵⁾ Efter antagandet av omarbetningen antogs en ytterligare ändring för att ta hänsyn till att överenskommelsen om europeiska patent skulle börja tillämpas och för att ge den enhetliga patentdomstolen behörighet.⁽⁶⁾

På 1980-talet reglerna utvidgades reglerna i Brysselkonventionen till att omfatta medlemsstaterna i den Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA) genom en internationell konvention. Denna konvention, som är känd som Luganokonventionen, omförhandlades när Bryssel I-förordningen varit i kraft under ett antal år och detta gav upphov till en reviderad konvention. Den nya Luganokonventionen tillämpas i domstolsförfaranden mellan medlemsstaterna och Island, Norge och Schweiz⁽⁷⁾.

(5) I denna handbok följer de olika artiklarnas numreringen i den omarbetade versionen av förordningen. Förutom ändringarna i sak som gjorts i den omarbetade versionen, har även numreringen av artiklarna ändrats i den nya versionen av förordningen och den numrering som används i denna handbok. Omarbetningen innehåller en användbar jämförelsetabell i bilaga III vilken visar motsvarande artiklar i de två versionerna av förordningen. Den redaktionella teknik som använts för omarbetningen gick ut på att revidera hela instrumentet snarare än att ändra det genom en rad textmässiga ändringar.

(6) Se punkt 2.2.8 nedan för en mer utförlig beskrivning av bestämmelserna i "patentdomstolsinstrumentet".

(7) Den ursprungliga Luganokonventionen bär detta namn eftersom den förhandlades fram och undertecknades i Lugano i Schweiz och undertecknades den 16 september 1988. Den nya konventionen undertecknades den 30 oktober 2007, ratificerades av EU och trädde i kraft mellan EU och dess medlemsstater samt avseende Danmark och Norge den 1 januari 2010. Därefter ratificerades den av Schweiz och trädde i kraft den 1 januari 2011 samt av Island och trädde i kraft den 1 maj 2011.

2.2.2. Tillämpningsområdet för Bryssel I-förordningen

Förordningen gäller på privaträttens område, exklusive inkomst-, tull- eller förvaltningsrättsliga frågor. Den gäller inte på vissa områden inom privaträtten, såsom rättslig status eller rättskapacitet för fysiska personer, äktenskapsmål, testamenten och arvsföljd eller konkurs. Den gäller inte heller med avseende på frågor rörande underhåll (förutom i övergångsfall), till skillnad från den ursprungliga versionen av Bryssel I-förordningen, eftersom underhåll nu hanteras genom den förordning som rör det särskilda ämnet.⁽⁸⁾

2.2.3. Domstolssystemet i Bryssel I-förordningen

I Bryssel I-förordningen fastställs ett slutet domstolssystem, vilket tilldelar juridisk befogenhet mellan domstolarna i medlemsstaterna för att avgöra gränsöverskridande tvister på det privaträttsliga området. Den behöriga domstolen i rättssystemet i den medlemsstat som har behörighet enligt förordningen utses sedan enligt de nationella reglerna för civilprocesser i den berörda medlemsstaten. Endast behörighetsregler i Bryssel I-förordningen kan tillämpas mellan medlemsstaterna och vissa av behörighetsreglerna i medlemsstaternas nationella lagstiftning ska inte tillämpas på personer med hemvist i en medlemsstat⁽⁹⁾ även om de fortfarande kan tillämpas på personer utan hemvist i EU⁽¹⁰⁾. Dessa så kallade exorbitanta behörighetsregler ska anges i Europeiska unionens officiella tidning efter anmälan till kommissionen.⁽¹¹⁾

(8) Rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008. Behandlas separat i kapitel 7 nedan.

(9) Se artikel 5.

(10) Se artikel 6.

(11) Se artikel 76. Dessa regler fanns tidigare i bilaga I till Bryssel I-förordningen.

Exempel 2

Företag C från medlemsstat 3 har sålt en maskin till företag D från medlemsstat 4. Företag D hade lämnat in ett erbjudande om köp som, bland annat, klargjorde att köpet skulle underställas företag D:s allmänna försäljningsvillkor som finns tryckta på baksidan av erbjudandet.

Dessa villkor innehöll ett urval av forumklausuler so fastställde behörighet för domstol E i medlemsstat 4 för alla tvister som uppstår inom ramen för avtalet. Företag C accepterade erbjudandet i ett bekräftelsebrev. Efter leverans hävdar företag D att det finns avgörande brister i maskinen och har väckt talan om skadestånd för kontraktsbrott mot företag C inför domstol E. Vid domstolsförfarandena hävdar företag C att domstol E inte har behörighet. Det påpekar att enligt lagstiftningen i medlemsstat 3, så är ett val av forumklausuler i den ena partens allmänna försäljningsvillkor endast giltigt om det uttryckligen har undertecknats för godkännande av den motsatta parten.

Enligt artikel 25.1 i Bryssel I-förordningen kan parterna oavsett hemvist komma överens om att en domstol eller domstolarna i en medlemsstat ska ha behörighet att avgöra tvister som har uppkommit eller kan uppkomma i samband med ett visst rättsförhållande.

En sådan behörighet är exklusiv, såvida parterna inte har kommit överens om annat. I Bryssel I-förordningen måste den formella giltigheten

av ett val av forumklausuler uteslutande härröra från förordningen, som tillhandahåller en självständig uppsättning regler. Dessa regler har företrädare framför de motsvarande reglerna i medlemsstaternas nationella regler för civilprocesser (se vidare nedan). Företag D måste sålunda kunna visa att formuläret med de allmänna försäljningsvillkoren överensstämmer med bestämmelserna i artikel 25.1 om argumentet angående domstol E:s exklusiva behörighet ska ha företrädare.

2.2.3.1. Grundregel: domstolens behörighet där svaranden har hemvist

Den **grundläggande regeln avseende behörighet** enligt artikel 4 i Bryssel I-förordningen är att, vad beträffar personer som är bosatta inom en medlemsstats territorium, utövas behörigheten av domstolarna i den medlemsstat där **svaranden är bosatt**, oavsett nationalitet. Hemvisten bestäms i enlighet med den nationella lagstiftningen i den medlemsstat där talan har väckts inför en domstol. För juridiska personer eller företag bestäms deras hemvist av det land där de har sitt lagstadgade säte, sitt huvudkontor eller sin huvudanläggning. Om svaranden inte har hemvist i en medlemsstat, fastställs det i artikel 6 i förordningen att domstolarnas behörighet i varje medlemsstat bestäms i enlighet med nationell lagstiftning, enligt de skyddande behörighetsbestämmelserna för konsumenter i artikel 18 och arbetstagare i artikel 21 och bestämmelserna om exklusiv behörighet samt avtal om domstols behörighet i artikel 24 respektive 25.

2.2.3.2. Alternativa och särskilda bestämmelser om domstolsbehörighet

Artiklarna 7-9 i förordningen innehåller bestämmelser om särskild behörighet som alternativ till huvudregeln i artikel 4. Vissa av dessa regler gör det

möjligt för käranden att välja huruvida denne vill inleda förfaranden vid domstolarna i den medlemsstat där svaranden har sin hemvist eller i domstolar i en annan medlemsstat som har en särskild rättslig grund. Den viktigaste särskilda behörigheten ingår i praktiken i artikel 7.1, vilken omfattar talan som avser avtal, annat än anställnings- eller försäkringsavtal eller avtal med konsumenter. Internationell behörighet över grunden för talan har domstolen för uppfyllelseorten **för den förpliktelse som talan avser** enligt avtalet. Vad beträffar de två typerna av avtal som oftast påträffas inom europeisk gränsöverskridande praxis, täcker uppfyllelseorten alla förpliktelser som följer av samma avtal. Vid försäljning av varor är uppfyllelseorten för skyldigheten den ort i en medlemsstat dit enligt avtalet varorna har eller skulle ha levererats såvida inget annat avtalats, och vid utförande av tjänster, den ort i en medlemsstat där enligt avtalet tjänsterna har eller skulle ha utförts.

I artikel 7 föreskrivs ytterligare särskilda bestämmelser om domstols behörighet i flera särskilda frågor, till exempel frågor som rör enskilt anspråk eller återlämnande eller tvister som hänför sig till verksamheten vid en filial, agentur eller annan etablering.⁽¹²⁾ Artikel 7.2 som täcker behörighet över talan om skadestånd utanför avtalsförhållanden har fått en ökande betydelse. Fordringar i talan som rör skadestånd utanför avtalsförhållanden kan behandlas av domstol på den ort där skadan inträffade eller kan inträffa. Europeiska unionens domstol har fastställt att detta är den ort där skadan inträffar eller, alternativt, den ort där den skadliga åtgärden utfördes eller framkallades.

(12) Artikel 5.2 i förordning nr 44/2001 som tidigare innehöll en bestämmelse om särskild behörighet i frågor som rör underhåll. Eftersom förordningen om underhåll trädde i kraft den 18 juni 2011 gäller behörighetsreglerna i det instrumentet.

2.2.3.3. *Avtal om domstols behörighet och svarandens närvaro*

Avtal om domstols behörighet eller val av domstol avser en situation där parterna i ett avtal har kommit överens om att alla tvister som följer av avtalet ska avgöras av en särskild domstol eller av domstolarna i ett specifikt rättssystem. Detta avtal kan ingå i ett bredare avtal om innehållet i rättsförhållandet mellan parterna eller vara separat. Ett sådant avtal kan även omfatta tvister utöver dem som följer av ett avtal. Det finns ingenting i villkoren i förordningen som begränsar möjligheten att välja domstol till situationer där tvisten i fråga uppstår till följd av en avtalsenlig situation. Men om tvisten avser en situation där parterna inte redan har ett befintligt rättsförhållande, såsom i tvister om skadestånd utanför avtalsförhållanden kan avtal i sådana fall ofta endast ingås efter det att tvisten har uppstått.⁽¹³⁾

Regeln om avtal om val av domstol som avses i artikel 25 är en av de viktigaste och vanligaste reglerna i Bryssel I-förordningen. Avtal om domstols behörighet är i allmänhet tillåtet. Det finns emellertid begränsningar till förmån för parterna som säkerställs genom "skyddande" regler om behörighet i frågor som rör försäkringar, konsumenter och anställda.⁽¹⁴⁾ Det bör noteras att ett avtal om domstols behörighet inte kan få företräde framför grunderna för exklusiv behörighet som fastställs i artikel 24.⁽¹⁵⁾

Enligt den tidigare versionen av Bryssel I-förordningen⁽¹⁶⁾ hade ett avtal om val av domstol i en medlemsstat som ingåtts mellan parterna där en eller flera av dem hade sin hemvist i en medlemsstat det resultatet att alla andra domstolar än den domstol som hade valts, kunde behandla fallet även om behörighetsavtalet gav exklusiv behörighet, under förutsättning att talan först hade väckts i den andra domstolen. Omarbetningen av Bryssel I-förordningen⁽¹⁷⁾ ändrar bestämmelsen i den bemärkelsen att ett avtal som hänvisar behörigheten till en domstol i en medlemsstat, om det är giltigt, kommer att tillämpas oavsett parternas hemort.⁽¹⁸⁾ Genom omarbetningen av Bryssel I-förordningen har man även lagt till bestämmelser om att giltigheten av avtalet om domstols behörighet ska bestämmas enligt lagen i den medlemsstat vars domstolar har valts⁽¹⁹⁾ och att ifall avtalet om domstols behörighet är en del av ett kontrakt ska det behandlas som ett oberoende avtal i förhållande till bestämmelserna i kontraktet och behörighetens giltighetsperiod kan inte bestridas endast på grund av att avtalet är ogiltigt.⁽²⁰⁾ Avsikten är även att alla frågor om giltigheten av avtalet om val av domstol ska avgöras enligt lagen i den medlemsstat där den valda domstolen är belägen.⁽²¹⁾

(16) Artikel 23.1 i förordning 44/2001. Denna ståndpunkt kan jämföras med situationen där ingen av parterna i avtalet om val av domstol har sin hemvist i en medlemsstat. I en sådan situation har ingen annan domstol i en medlemsstat än den domstol som valts behörighet i tvister mellan parterna i avtalet om inte den valda domstolen avstått från sin behörighet. Se artikel 23.3 i förordning nr 44/2001.

(17) Förordning 1215/2012.

(18) Se artikel 25.1.

(19) Ibid.

(20) Se artikel 25.5.

(21) Se skäl 20.

(13) Exempelvis är det oftast inte möjligt att ingå ett avtal om val av domstol för att ta itu med en omtvistad fordran som uppstår till följd av lagöverträdelser eller kränkning innan den händelse som föranleder fordran har inträffat.

(14) Se bestämmelserna i artiklarna 15, 19 och 23.

(15) Se artikel 27.

Omarbetningen av Bryssel I-förordningen innehåller en annan viktig förändring som stärker "partsautonomin" avseende avtal om val av domstol genom att kräva att en domstol där talan har väckts, som inte är den domstol som parterna har valt i ett exklusivt avtal om val av domstol, inte vidtar något förfarande i ärendet förrän den valda domstolen, oberoende av huruvida talan först har väckts vid domstolen i fråga, har fastställt om den har behörighet enligt avtalet om val av domstol. När den valda domstolen har fastställt sin behörighet måste en eventuell annan domstol där talan har väckts avböja.⁽²²⁾

Exempel 2, fortsättning

I fallet i exempel 2 ovan tvistar de två företagen från olika medlemsstater om giltigheten av en klausul om val av domstol i det ena företags, företag D:s, allmänna försäljningsvillkor. Lösningen kan härledas från artikel 25 i Bryssel I-förordningen.

Med avseende på de formella kraven för klausulen om val av domstol innehåller artikel 25 en uppsättning differentierade regler. Grundregeln är att klausulen om val av domstol måste ha ingåtts mellan parterna skriftligen, även om en skriftlig handling som undertecknas av båda parter inte är nödvändig. Utbyte av skriftliga förklaringar eller muntliga avtal som bekräftas skriftligen uppfyller även kraven. Detsamma gäller ett formulär som överensstämmer med den praxis som parterna har upprättat mellan dem och i internationell handel samt överensstämmer

med en användning som är vida känd och regelbundet iakttas inom den berörda handeln och som parterna är, eller borde ha varit, medvetna om.

I exempel 2 lämnade företag D in ett skriftligt köperbudande som företag C bekräftade skriftligen. I detta köperbudande hänvisade företag D uttryckligen till sina allmänna försäljningsvillkor, som man gjorde tillgängliga för företag C, och på ett språk som används av båda parterna. Behörighetsklausulen som upprättats i försäljningsvillkoren för företag D uppfyller därför de krav som avses i artikel 25.1 i Bryssel I-förordningen. Den ger följaktligen domstol E exklusiv behörighet att pröva fallet och företag D:s argument får därför företräde.

Förutom behörighet som härrör från andra bestämmelser i Bryssel I-förordningen, kommer en domstol i en medlemsstat inför vilken en svarande går i svaromål att anses ha behörighet enligt artikel 26. Detta gäller inte om svaromålet gäller att bestrida behörigheten, eller om en annan domstol har exklusiv behörighet enligt artikel 24. Denna regel är viktig i praktiken eftersom den tvingar svaranden att vara säkra på domstolens behörighet innan denne går i svaromål. Behörigheten kan inte upphävas när den väl har godkänts och domstolarnas behörighet slutgiltigt fastställts.

Omarbetningen av Bryssel I-förordningen lägger till en viktig garanti för denna regel. Vad gäller försäkrings-, anställnings- och konsumentavtal där svaranden, enligt omständigheterna, är en försäkrad, en försäkringstagare eller en förmånstagare till ett försäkringsavtal, en skadelidande, en anställd eller en konsument, innebär inte det faktum att svaranden går i svaromål att denne godkänner domstols behörighet om inte den domstol där talan har

(22) Se artikel 31.2 i omarbetningen av Bryssel I-förordningen.

väckts ser till att svaranden underrättas om sin rätt att bestrida domstolens behörighet och om följderna av att gå eller inte gå i svaromål. ⁽²³⁾

2.2.3.4. Särskilda bestämmelser för frågor som rör försäkringar, konsumentavtal och individuella anställningsavtal

Särskilda bestämmelser fastställs när det gäller frågor som rör försäkringar, konsumentavtal och individuella anställningsavtal. Den politik som ligger till grund för dessa avtal kännetecknas av att det anses finnas ett behov att skydda den svagare parten, vilket för detta ändamål anses vara den försäkrade, konsumenten eller den anställda. I Bryssel I-förordningen föreskrivs särskilda regler i dessa fall i syfte att tillgängliggöra ett mer praktiskt forum för den svagare parten som anses värdig att skyddas. I de flesta situationer kan en sådan part väcka talan vid domstolen i sin hemort och talan mot denne kan endast väckas där.

Exempel 3

Fru A, som är bosatt i medlemsstat 1, beställer en bok från en bokbokförsäljare på internet och betalar priset på 26,80 euro i förväg. Boken anländer aldrig. Fru A har funnit att internet-bokförsäljaren är ett företag med säte i medlemsstat 2. Hon beslutar sig för att vidta rättsliga åtgärder och frågar var detta ska göras. Bokförsäljaren hävdar att hans allmänna försäljningsvillkor fastställer att domstolarna i medlemsstat 2 har behörigheten.

Enligt artikel 18.1 i Bryssel I-förordningen kan en konsument väcka talan mot den andra avtalsparten antingen vid domstolarna i den medlemsstat där denne har sin hemvist eller vid domstolar i den ort där konsumenten har sin hemvist. Artikel 17.1 c föreskriver att detta val är öppet för konsumenten om avtalet har ingåtts med en person som bedriver kommersiell verksamhet eller yrkesverksamhet i den medlemsstat där konsumenten har sin hemvist eller, på något sätt, riktar sådan verksamhet till den medlemsstaten eller flera olika medlemsstater, inklusive medlemsstaten i fråga och att avtalet faller inom ramen för sådan verksamhet. Eftersom det i ett avtal som tidigare ingåtts inte går att avvika från denna regel om en tvist uppstår enligt artikel 17 och eftersom bokförsäljaren hade en webbplats som inrättats särskilt för att locka till sig kunder i medlemsstat 1 riktade den sin kommersiella verksamhet till den medlemsstat där fru A har sin hemvist och därför kan hon stämma bokhandlaren inför den domstol som är behörig på hennes egen bostadsort. ⁽²⁴⁾

(24) Denna fråga har varit föremål för rättspraxis i domstolen som har gett förslag på några av de element som måste finnas för att fastställa att verksamhet riktas till en medlemsstat via en webbplats. Dessa omfattar användning av ett den berörda medlemsstatens språk som skiljer sig från det språk på vilket företagsverksamheten bedrivs, prissättning i en valuta som är specifik för den berörda medlemsstaten, uppgift om vägbeskrivning från en eller flera medlemsstater till verksamhetens berörda lokaler där tjänsterna i fråga ska tillhandahållas, användning av ett annat domännamn på toppnivå än det i den stat där näringsidkaren är etablerad och omnämnandet av en internationell kundkrets som består av personer som är bosatta i olika medlemsstater är några av de faktiska indikatorer som kan fastställa en avsikt att rikta affärsverksamhet till den medlemsstat där konsumenten befinner sig. Se de förenade målen Pammer mot Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG (C-585/08) och Hotel Alpenhof GesmbH mot Oliver Heller (C-144/09).

(23) Se artikel 26.2 i omarbetningen av Bryssel I-förordningen.

2.2.3.5. *Exklusiv behörighet*

I artikel 24 i Bryssel I-förordningen anges omständigheter som berättigar till exklusiv behörighet, där det finns en presumtion för en särskilt nära koppling till domstolarna i en särskild medlemsstat eller där det finns ett särskilt behov av rättssäkerhet. Där ingår bland annat förfaranden där talan avser sakrätt i fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom eller förfaranden angående registrering eller giltighet av patent eller annan industriell äganderätt. I alla fall som anges i artikel 24, kan talan inte väckas vid andra domstolar, såsom den domstol där svaranden har sin hemvist eller någon annan domstol, som parterna kan ha enats om i en klausul om val av domstol.⁽²⁵⁾

2.2.4. Åtgärder för interimistiska åtgärder och tillfälligt skydd

Med avseende på interimistiska åtgärder föreskrivs det även i artikel 35 i Bryssel I-förordningen att begäran får göras hos domstolarna i en medlemsstat när sådana åtgärder är tillgängliga enligt lagstiftningen i den staten. Detta gäller även om domstolarna i en annan medlemsstat är behöriga att pröva målet i sak. Det bör noteras att det i omarbetningen av Bryssel I-förordningen finns en ny definition av "dom" varigenom termen utsträcks till att omfatta en dom som beviljar en interimistisk eller säkerhetsåtgärd från en domstol med behörighet enligt förordningen i ämnet. Detta omfattar inte en sådan åtgärd som beviljats av en sådan domstol utan att svaranden – förmodligen den person mot vilken åtgärden beviljas – kallas att inställa sig innan åtgärden beviljas såvida inte den dom som innehåller åtgärden delges svaranden innan den verkställs. Men en dom

som beviljar en interimistisk eller skyddande åtgärd, som utfärdats av en domstol som inte är behörig för ämnet enligt Bryssel I-förordningen, erkänns och verkställs inte enligt förordningen.

2.2.5. Förhindra parallella förfaranden – Europeisk litispens

Även enligt behörighetsreglerna i Bryssel I-förordningen är det fortfarande möjligt att mer än en domstol i Europeiska unionen kan ha behörighet i samma civilrättsliga tvist. Den europeiska regeln om litispens förhindrar att domstolarna i två eller fler medlemsstater samtidigt handlägger ett mål om samma sak och mellan samma parter med risk för motstridiga beslut och ett slöseri av rättsliga och andra resurser. Om talan väcks inför domstolar i olika medlemsstater, ska varje domstol utom den vid vilken talan först väckts självmant låta handläggningen av målet vila till dess att den domstol vid vilken talan först har väckts fastställt huruvida den har behörighet. När det har fastställts att den domstol vid vilken talan först väckts är behörig, ska övriga domstolar självmant förklara sig obehöriga till förmån för den domstolen.⁽²⁶⁾ Denna regel har stor betydelse vid gränsöverskridande rättslig praxis. I omarbetningen av Bryssel I-förordningen har viktiga ändringar gjorts i reglerna om litispens; för det första kan en domstol vid vilken talan har väckts begära att varje annan domstol vid vilken talan väcks utan dröjsmål underrättar den förstnämnda domstolen om vilket datum talan väcktes och den anmodade domstolen måste ge informationen utan dröjsmål. Om talan väckts med exklusiv behörighet vid flera domstolar enligt artikel 26, måste varje annan domstol än den vid vilken talan först väckts förklara sig obehörig till förmån för den domstolen. Enligt omarbetningen av Bryssel I-förordningen, som är av stor betydelse vid val av domstol, varierar denna

(25) Se artikel 27.

(26) Se artikel 29. Artikel 30 innehåller en liknande regel för åtgärder som det finns en definition av i artikel 30.3.

regel i händelse av exklusiva avtal om val av domstol⁽²⁷⁾ enligt följande: om talan väcks vid en domstol som parterna har valt och den har exklusiv behörighet enligt avtalet om val av domstol måste alla andra domstolar låta handläggningen av målet vila och om den valda domstolens behörighet fastställs, avvisa talan till förmån för den valda domstolen.⁽²⁸⁾ Slutligen tillämpas även bestämmelserna om litispendens, visserligen i modifierad form, på mål i ett tredjeland där talan väcks vid en domstol i en medlemsstat på grundval av bestämmelserna i artiklarna 4 eller 7–9 och ett mål pågår mellan samma parter om samma sak.⁽²⁹⁾

2.2.6. Erkännande och verkställighet av beslut som utfärdats av domstolar i andra medlemsstater enligt omarbetningen av Bryssel I-förordningen

Bryssel I-förordningen förenklade förfarandet för erkännande och verkställighet av alla domar som meddelas av en domstol i en medlemsstat ("i ursprungsmedlemsstaten")⁽³⁰⁾ i en annan medlemsstat ("den anmodade medlemsstaten"). I förordningen infördes ett enkelt och enhetligt förfarande för att en dom ska förklaras verkställbar i en annan medlemsstat, även känt som "exekvaturförfarande". Detta har tagits ett steg längre i omarbetningen av Bryssel I-förordningen som helt har avskaffat exekvaturförfarandet. Från och med den 10 januari 2015 kommer det inte längre att vara nödvändigt för en borgenär vid verkställighet av en dom att ansöka om

en verkställbarhetsförklaring. Denne kan ansöka direkt om att domen ska verkställas.⁽³¹⁾

2.2.6.1. Erkännande

Enligt artikel 36 ska en dom som meddelats i en medlemsstat automatiskt erkännas i de andra medlemsstaterna utan att något särskilt förfarande behöver användas. Erkännande kan avslås endast i mycket få undantagsfall av vilka det viktigaste fallet, vad beträffar rättspraxis, är tredskodom i enlighet med artikel 45.1 b.

2.2.6.2. Verkställighet

Som nämnts ovan har omarbetningen av Bryssel I-förordningen medfört en betydande förändring i förfarandet för att göra en dom som meddelats i en medlemsstat verkställbar i en annan. Istället för att den part som önskar verkställa domen "borgenären" måste ansöka om en verkställbarhetsförklaring kommer en sådan dom att vara direkt verkställbar i den andra medlemsstaten om vissa handlingar uppvisas. En borgenär som önskar verkställa en dom begär att ursprungsdomstolen utfärdar ett intyg där verkställbarheten bekräftas och uppgifter om domen anges⁽³²⁾. Intyget och en kopia av domen är sedan tillräckligt för verkställbarhet i den anmodade medlemsstaten.⁽³³⁾

Förutom att en verkställbar dom ger borgenären behörighet att få domen verkställd i den anmodade medlemsstaten enligt den nationella rätten,

(27) Se punkt 2.2.3.3 och fotnot 15.

(28) Se artikel 31 och skäl 22.

(29) Se artikel 33. Det finns en liknande regel vad beträffar relaterade åtgärder. Dessa bestämmelser infördes delvis för att ge EU möjlighet att ratificera Haag-konventionen om avtal om val av domstol. Se även skäl 23 och 4.

(30) Se definitionen i artikel 2 d.

(31) Se artikel 39.

(32) Se artikel 53 och i bilaga 1.

(33) Se artikel 37.

och på samma villkor som en dom som meddelas i den staten⁽³⁴⁾, innebär den verkställbara domen att alla interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder, kan användas i enlighet med lagen i den anmodade medlemsstaten.⁽³⁵⁾ Om en dom innehåller ett beslut som inte föreskrivs i den anmodade medlemsstatens nationella rätt, ska det anpassas till ett beslut som har motsvarande verkan i den staten.⁽³⁶⁾

2.2.6.3. Vägran av erkännande och verkställighet

Erkännande kan vägras om det finns motiverade skäl till vägran i enlighet med artikel 45. En dom ska inte erkännas om a) ett erkännande uppenbart strider mot grunderna för rättsordningen (*ordre public*) i den anmodade medlemsstaten, b) domen är en tredsdom eller en annan dom som har meddelats mot en svarande i dennes uttalande och svaranden inte har delgetts stämningsansökan eller motsvarande handling i tillräckligt god tid och på ett lämpligt sätt för att kunna förbereda sitt svaromål, eller c) den strider mot reglerna om exklusiv behörighet eller de särskilda reglerna i frågor om försäkring eller konsumentavtal.⁽³⁷⁾ I alla andra fall måste domstolen i den anmodade medlemsstaten acceptera resultaten av den faktabedömning angående behörigheten som gjorts av ursprungsdomstolen och det är uttryckligen förbjudet att granska den specifika domstolens behörighet.⁽³⁸⁾ I artikel 36 fastställs att under inga omständigheter kan en utländsk dom innehåll granskas.⁽³⁹⁾ Alla berörda parter kan ansöka om ett fastställande av

att det inte finns någon grund för att vägra erkännande av en särskild dom.⁽⁴⁰⁾

En ansökan om vägran av erkännande kan lämnas in av en berörd part och en ansökan om vägran av verkställighet kan lämnas in av en gäldenär vid en av de domstolar som angetts av kommissionen för detta ändamål.⁽⁴¹⁾ Den avser enbart verkställighet av domen, inte sakförhållandena i målet.⁽⁴²⁾ Dessutom kan gäldenären ansöka hos domstolen om vägran av erkännande eller verkställighet av en dom på grundval av en av grunderna för vägran av erkännande.⁽⁴³⁾ Beslutet om ansökan om vägran av verkställighet kan överklagas av parterna genom ett särskilt förfarande.⁽⁴⁴⁾

2.2.7. Verkställighet av officiella handlingar och förlikningar inför domstol

Enligt de flesta rättssystem i medlemsstaterna är det möjligt att uttrycka skyldigheter att betala pengar eller utföra andra typer av avtalsförpliktelser i ett avtal eller en annan handling som upprättats av en notarie eller på annat sätt fått behörighet och bestyrkts till exempel genom registrering i ett offentligt register eller i vid domstol. Ett sådant avtal eller handling kallas en officiell handling. Enligt de tidigare bestämmelserna i Bryssel I-förordningen⁽⁴⁵⁾ var ett sådant instrument, om det var verkställbart i ursprungsstaten, där det upprättats eller registrerats, direkt verkställbart i alla andra medlemsstater på samma villkor som en dom. Detta har den

(34) Se artikel 41

(35) Se artikel 40.

(36) Se artikel 54.

(37) Se artikel 45 e.

(38) Se artikel 45.2 och 45.3

(39) Se artikel 52.

(40) Se artikel 36.2; förfarandet för en sådan ansökan är vägran av verkställighet enligt vad som avses i artiklarna 46–51.

(41) Se artiklarna 47 och 75. Informationen ska spridas av kommissionen med hjälp av det europeiska rättsliga nätverket.

(42) Se artikel 52.

(43) Se artiklarna 46–48 och skäl 29.

(44) Se artiklarna 49–51.

(45) Se artikel 57.

uppenbara fördelen av att det är ett relativt snabbt och enkelt sätt att säkra betalning av pengar eller fullgörande av andra skyldigheter eftersom en sådan officiell handling kan verkställas direkt när borgenären har erhållit en verkställbarhetsförklaring. Den enda grund på vilken verkställbarheten skulle kunna bestridas är om det uppenbart skulle strida mot allmän ordning i den mottagande medlemsstaten.

Enligt omarbetningen av Bryssel I-förordningen och som ett resultat av att behovet av en verkställbarhetsförklaring avskaffats, behöver borgenären endast ha tillgång till själva instrumentet och ett intyg som utfärdats av den behöriga myndigheten eller domstolen i ursprungsstaten, beroende på omständigheterna.⁽⁴⁶⁾ I omarbetningen av Bryssel I-förordningen ingår en definition av offentliga handlingar.⁽⁴⁷⁾ Liknande bestämmelser som de som avser verkställighet av officiella handlingar finns för förlikningar som ingåtts inför domstol.⁽⁴⁸⁾

2.2.8. Specialarrangemang för den enhetliga patentdomstolen och Beneluxdomstolen

En ny förordning börjar tillämpas samtidigt som omarbetningen av Bryssel I-förordningen den 15 januari 2015 varigenom särskilda regler införs om förhållandet mellan förfaranden inför den enhetliga patentdomstolen och Beneluxdomstolen (gemensamt kallade de gemensamma domstolarna) å ena sidan och domstolarna i medlemsstaterna enligt Bryssel I-förordningen

å andra sidan.⁽⁴⁹⁾ De innehåller också regler om förhållanden till domstolar i tredjeländer utanför EU. Det förslag som ligger till grund för denna förordning antogs av Europaparlamentet och rådet i juni 2014. Instrumentet innehåller bestämmelser om domstolars relativa behörighet i medlemsstaterna enligt behörighetsbestämmelser i Bryssel I-förordningen och deras förhållande till allmänna domstolars behörighet och det innehåller även regler om litispensens och tar itu med erkännande och verkställighet av beslut enligt de två systemen.

Denna ändring av omarbetningen av Bryssel I-förordningen blev nödvändig för att möjliggöra genomförandet av "patentpaketet" som utgörs av två förordningar⁽⁵⁰⁾ (de enhetliga patentförordningarna) och ett internationellt avtal (det enhetliga patentdomstolsavtalet eller UPC-avtalet) som skapar ett enhetligt patentskydd i EU. Enligt UPC-avtalet och förordningarna kommer det att bli möjligt att erhålla ett europeiskt patent med enhetlig verkan – en rättstitel som garanterar enhetligt skydd för en uppfinning i 25 medlemsstater⁽⁵¹⁾ – på grundval av en enda kontaktpunkt, vilket ger kostnadsfördelar och minskar de administrativa bördorna.

Beneluxdomstolen är en gemensam domstol för Belgien, Luxemburg och Nederländerna som grundades 1965 och har till uppgift att säkerställa en enhetlig tillämpning av gemensamma regler i Benelux-länderna om till

(46) Se artiklarna 58 och 60 i den omarbetade texten.

(47) Se artikel 2 c.

(48) Se artikel 57 och artiklarna 59 och 60 och definitionen i artikel 2 b i den omarbetade texten.

(49) Se Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 542/2014.

(50) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1257/2012 om genomförande av ett förstärkt samarbete inom området för upprättande av ett enhetligt patentskydd. Rådets förordning (EU) nr 1260/2012 om genomförande av ett förstärkt samarbete inom området för upprättande av ett enhetligt patentskydd vad beträffar tillämpliga översättningsbehov.

(51) De enhetliga patentförordningarna antogs genom ett fördjupat samarbete av alla medlemsstater utom Italien och Spanien.

exempel immateriella rättigheter (i synnerhet vissa typer av rättigheter avseende varumärken och formgivning). Fram till idag har Beneluxdomstolens uppgift främst varit att meddela förhandsavgöranden om tolkningen av dessa regler. Under 2012 skapade de tre medlemsstaterna möjligheten att utvidga Beneluxdomstolens behörighet till att omfatta juridiska befogenheter i specifika frågor som faller inom tillämpningsområdet för Bryssel I-förordningen.

Dessa ändringar av omarbetningen av Bryssel I-förordningen har till syfte att säkerställa att avtalet avseende dessa allmänna domstolar och omarbetningen av Bryssel I-förordningen överensstämmer och att hantera den särskilda frågan om behörighetsregler gentemot svarande i tredjeländer.

Den huvudsakliga behörighetsregeln är att en gemensam domstol ska ha behörighet enligt bestämmelserna i Bryssel I-förordningen om en sådan behörighet, enligt dessa bestämmelser, skulle ges domstolarna i en medlemsstat som är part i det avtal som fastställer behörighet för den domstolen avseende en juridisk fråga som omfattas av avtalet. Vad beträffar parter med hemvist utanför EU utsträcks bestämmelserna i Bryssel I-förordningen till att gälla svaranden som har sin hemvist i tredjeländ för frågor som omfattas av de allmänna domstolarnas behörighet. De gemensamma domstolarna kan dessutom höra svaranden med hemvist utanför EU på grundval av en subsidiär regel om behörighet: om en gemensam domstol har behörighet i frågor som rör tvisten med avseende på en överträdelse av ett europeiskt patent till följd av vilket skador har uppstått i EU, kan den också behandla ett yrkande om skadestånd till följd av denna överträdelse utanför EU mot en svarande som inte har hemvist i EU, om egendom som tillhör svaranden är belägen i en medlemsstat som är

avtalspart i det gemensamma domstolsavtalet.⁽⁵²⁾ Reglerna om litispensens i omarbetningen av Bryssel I-förordningen tillämpas på talan som väckts samtidigt vid en gemensam domstol och i en domstol i en medlemsstat som inte är part i det relevanta avtalet⁽⁵³⁾. Vad beträffar erkännande och verkställighet kommer bestämmelserna i Bryssel I-förordningen i allmänhet att tillämpas utom när en dom som meddelas av en gemensam domstol ska verkställas i en medlemsstat som är part i det relevanta avtalet och avtalet i fråga innehåller bestämmelser om erkännande och verkställighet i vilket fall de senare reglerna ska gälla.⁽⁵⁴⁾

(52) Se artikel 71b.

(53) Se artikel 71c.

(54) Se artikel 71d.

Europeiska förfaranden på privaträttens område

3.1. Översikt

Europeiska unionen har antagit fyra separata förordningar som underlättar en snabb och effektiv indrivning av utestående skuld (tillsammans kallade europeiska förvaranden). Genom tre förordningar skapas enhetliga europeiska förvaranden som finns tillgängliga för tvistande parter som ett alternativ till förvaranden enligt nationell lagstiftning. I den fjärde förordningen föreskrivs att den domstol som utfärdar en dom intygar att vissa minimala processrättsliga normer har uppfyllts. De beslut som utfärdats vid dessa förvaranden erkänns och verkställs i en annan medlemsstat utan att det behövs en verkställbarhetsförklaring (exekvatur). De förvaranden som därmed skapats, i den ordning de antagits, är den europeiska exekutionstiteln⁽⁵⁵⁾, det europeiska betalningsföreläggandet⁽⁵⁶⁾, det europeiska småmålsförvarandet⁽⁵⁷⁾ och det europeiska föreläggandet om bevarande av bankkontotillgångar⁽⁵⁸⁾. Förvarandena kan endast tillämpas i samband med gränsöverskridande fall.

3.2. Den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar

Syftet med **förordningen som inrättar en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar**⁽⁵⁹⁾ var att avstå från alla mellanliggande åtgärder

(55) Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 805/2004 av den 21 april 2004.

(56) Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1896/2006 av den 12 december 2006.

(57) Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 861/2007 av den 11 juli 2007.

(58) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 655/2014.

(59) Förordningen är tillämplig på alla medlemsstater utom Danmark.

som ska vidtas före verkställighet av en dom i en annan medlemsstat än den stat där den har avgetts genom att fastställa civilprocessrättsliga miniminormer. Denna förordning gäller, med vissa undantag, på privaträttens område, oavsett typen av domstol.

Begreppet **”obestridd fordran”** täcker alla situationer i vilka en borgenär, med tanke på den kontrollerbara frånvaron av eventuella indikationer på att gäldenären bestritt typen eller omfattningen av en penningfordran, erhållit antingen ett domstolsbeslut mot gäldenären i fråga eller har en verkställbar handling som styrker eller erkänner skulden och där gäldenärens uttryckliga samtycke krävs i form av en officiell handling eller en förlikning inför en domstol.

Om en dom gällande en obestridd fordran har avgetts i en medlemsstat och ska erkännas och verkställas i en annan medlemsstat, har en borgenär två alternativ: denne kan antingen ansöka om få sin dom intygad som en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar eller ansöka om en verkställighetsförklaring enligt Bryssel I-förordningen. En dom om en obestridd fordran som har intygats vara en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar i ursprungsstaten erkänns och verkställs i de andra medlemsstaterna utan att det behövs ett exekvaturförvarande. För domar i rättsliga förvaranden som har inletts efter den 10 januari 2015, har exekvaturförvarandet avskaffats enligt omarbetningen av Bryssel I-förordningen. För dessa domar kommer den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar att vara av särskild betydelse med avseende på verkställighet av underhållsbidrag från Förenade kungariket, eftersom förordningen om underhåll upprätthåller behovet av en verkställbarhetsförklaring i förhållande till den medlemsstaten.

Exempel 4

A har inlett en penningfordran mot B genom att vidta rättsliga åtgärder i medlemsstat 1, där båda har hemvist. Domstolen har förelagt B, som inte har ifrågasatt fordran under det rättsliga förfarandet, att betala 10 000 euro till A. Eftersom B nyligen har flyttat alla sina monetära tillgångar till en bank i medlemsstat 2, frågar A hur han kan få domen verkställd i medlemsstat 2.

A har för närvarande två alternativ: han kan ansöka hos ursprungsdomstolen i medlemsstat 1 om att den intygar att domen är en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar. Domen, tillsammans med intyget, skulle därmed erkännas och verkställas i medlemsstat 2 utan att det krävs några ytterligare speciella förfaranden. Det andra alternativet är att A ansöker i enlighet med Bryssel I-förordningen, i medlemsstat 2 där verkställighet begärs, om en verkställbarhetsförklaring av domen. Exekvaturförfarandet som fastställs i förordningen skulle omfatta förfaranden i medlemsstat 2 vilka är separata från de i medlemsstat 1 där domen har meddelats. Detta har potential att orsaka en viss fördröjning och ge upphov till ytterligare kostnader.

I framtiden kommer inte A, enligt omarbetningen av Bryssel I-förordningen, att behöva ansöka om en verkställbarhetsförklaring i medlemsstat 2 eftersom domen från och med den 10 januari 2015 kommer att erkännas och verkställas i medlemsstat 2 utan att de mellanliggande förfaranden som för närvarande gäller enligt Bryssel I-förordningen behöver tillämpas.

Den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar utgör en påtaglig fördel för borgenärer som därmed får tillgång till snabb och effektiv verkställighet av domar i obestridda fordringar i andra medlemsstater utan inblandning av rättsväsendet i den medlemsstat där verkställighet begärs och utan åtföljande förseningar och kostnader. Dessutom befriar det även i allmänhet från behovet av översättning eftersom flerspråkiga standardformulär används för certifiering. Ursprungsdomstolen utfärdar intyget om den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar med hjälp av standardformuläret i bilaga I, på det språk som domen meddelats. Förordningen om den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar fastställer miniminormer för förfarandena som leder fram till domen för att se till att gäldenären i god tid och på ett sätt som gör det möjligt för denne att förbereda sitt svaromål informeras om den talan som väckts mot gäldenären, kravet på aktivt deltagande i förfarandena för att bestrida den fordran som står på spel och konsekvenserna av att inte delta. Domstolarna i ursprungsstaten får i uppdrag att granska att de processrättsliga miniminormerna uppfyllts fullständigt innan ett intyg om europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar utfärdas vilket gör denna undersökning och dess resultat transparent. Gäldenärens intressen bevaras under verkställighetsskedet genom att tillåta en begränsad rätt till vägran av domstolsbeslutet i verkställighetsmedlemsstaten innan det gjorts en omprövning i sak.

Den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar trädde i kraft den 21 oktober 2005. Ytterligare information om exekutionstiteln finns i den praktiska handboken för tillämpning av förordningen om den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar som offentliggjordes

under överinseende av det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område ⁽⁶⁰⁾.

3.3. Det europeiska betalningsföreläggandet

Detta förfarande har vissa likheter med den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar i den mån att det täcker gränsoverskridande penningfordringar som inte bestrids och leder till beviljandet av ett domstolsbeslut som är verkställbart i andra medlemsstater utan mellanliggande förfaranden som fastställs i Bryssel I-förordningen. Till skillnad från den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar är det dock inte nödvändigt att först ha ett domstolsbeslut eller ett skuldebrev som en offentlig handling eller ingången förlikning inför domstol. Det europeiska betalningsföreläggandet kan endast användas för penningfordringar som avser specifika belopp som har förfallit när ansökan om beslut lämnas in. Det europeiska betalningsföreläggandet är ett helt skriftligt förfarande och innebär inte i sig en domstolsförhandling såvida inte eller så länge som det europeiska betalningsföreläggandet inte bestrids eller motarbetas. När det europeiska betalningsföreläggandet bestrids upphör målet att fortsätta behandlas som ett betalningsföreläggande. Om sökanden önskar att gå vidare med målet, måste detta äga rum enligt något annat lämpligt förfarande.

Förfarandet för det europeiska betalningsföreläggandet är valfritt i det avseendet att det är upp till käranden att välja att använda detta i stället för något av de övriga tillgängliga tillvägagångssätt där samma anspråk skulle kunna göras bland annat enligt nationell processrätt. Det inleds

helt enkelt genom att man fyller i ansökningsformuläret, formulär A, som finns i bilagan till förordningen. Formulär A och de andra formulären för betalningsförelägganden finns också tillgängliga i elektroniska versioner på internet på den europeiska e-juridikportalen ⁽⁶¹⁾.

Det europeiska betalningsföreläggandet är av särskilt intresse för kärke som har sådana betalningsanspråk som sannolikt inte kommer att bestridas, särskilt i ärenden mellan företag och konsument. Man bör dock komma ihåg att de tillämpliga behörighetsreglerna vid fordringar mot konsument enligt det europeiska betalningsföreläggandet har ändrats jämfört med de i Bryssel I-förordningen som annars skulle gälla. När en fordran enligt förfarandet för det europeiska betalningsföreläggandet uppstår ur ett konsumentavtal och konsumenten är svarande, måste den behöriga domstolen finnas i den medlemsstat där svaranden har sin hemvist enligt artikel 59 i Bryssel I-förordningen.

Om fordran enligt det europeiska betalningsföreläggandet accepteras och inte bestrids av svaranden, kommer domstolen att utfärda beslutet och ett intyg och därefter kan domstolsbeslutet verkställas i andra medlemsstater utan krav på några ytterligare förfaranden och utan att det behövs ett europeiskt exekvaturförfarande enligt Bryssel I-förordningen. Sätillvida upphäver förordningen om det europeiska betalningsföreläggandet behovet av exekvatur. ⁽⁶²⁾ Verktällighet sker under förhållanden som liknar förhållandena vid verkställighet av en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar.

(60) Denna handbok finns på: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_european_enforcement_order_sv.pdf.

(61) https://e-justice.europa.eu/dynform_intro_taxonomy_action.do?idTaxonomy=15&plang=sv&init=true&refresh=1

(62) Se artikel 19 i förordningen om det europeiska betalningsföreläggandet.

Det europeiska betalningsföreläggandet trädde i kraft den 12 december 2008. Ytterligare information om förfarandet för det europeiska betalningsföreläggandet finns i den praktiska handboken för tillämpningen av förordningen om det europeiska betalningsföreläggandet som offentliggjordes under överinseende av det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område.⁽⁶³⁾

3.4. Det europeiska småmålsförfarandet

Det europeiska småmålsförfarandet är det tredje av de förfaranden där mellanliggande åtgärder som krävs för erkännande och verkställighet av domar har minskat och därmed uppfyller Europeiska rådets uppmaning i Tammerfors.⁽⁶⁴⁾ I det avseendet liknar det förfarandena för det europeiska verkställighetsbeslutet för obestridda fordringar och det europeiska betalningsföreläggandet, men i övrigt skiljer det sig avsevärt från dessa två förfaranden.

I första hand tar det europeiska småmålsförfarandet itu med både bestridda och obestridda ärenden och därmed innehåller det bestämmelser av ett processrättsligt slag, inklusive för hållande av muntliga förhandlingar och bevisupptagning. Det innehåller också ett antal tidsfrister som om de iakttas bör möjliggöra förfarandet även i bestridda ärenden för att kunna avslutas snabbare än under andra förfaranden. Det europeiska småmålsförfarandet är i grunden ett skriftligt förfarande och är avsett att kunna användas av käranden och svaranden med minimala svårigheter och utan att det behövs ett juridiskt ombud, även om detta inte är uteslutet.

(63) Denna handbok finns på internet: http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm

(64) Se punkt 1.5.

Det europeiska småmålsförfarandet, liksom det europeiska betalningsföreläggandet, är endast tillgängligt för gränsoverskridande fall och det utgör ett alternativ till nationella förfaranden av liknande slag. Den vinnande parten i ett småmålsförfarande kan förvänta sig att erhålla kostnaderna från den andra parten, men endast om dessa står i proportion till värdet av fordran. Syftet att begränsa kostnaderna för förfarandet är centralt för målsättningen att det europeiska småmålsförfarandet ska bistå med tillgång till rättvisa i synnerhet för enskilda konsumenter och för innehavare av små företag som annars kanske inte är villiga eller kapabla att försöka väcka talan i andra medlemsstater än den egna.

Den viktigaste faktorn i det europeiska småmålsförfarandet är beskrivningen av de fordringar som kan vidtas enligt förfarandet. Värdet av fordran får för det första inte överstiga 2 000 euro. Denna summa beräknas när fordran mottas och är exklusive all ränta på fordran och omkostnader. Om det finns ett genkärsmål i ett ärende som bestrids får genkärsmålet inte heller överstiga gränsen på 2 000 euro, men fordran och motfordran läggs inte samman för att beräkna gränsen. Vad beträffar materiella fordringar på privaträttens område kan de vidtas enligt det europeiska småmålsförfarandet med liknande undantag som i Bryssel I-förordningen. Det finns några ytterligare frågor som är undantagna, däribland fordringar som avser anställning, fordringar som avser nyttjanderätt till fast egendom och utomobligatoriska fordringar angående kränkningar av privatlivet och ärekränkning.

Genomdrivande av ett beslut enligt det europeiska småmålsförfarandet liknar den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar och det europeiska betalningsföreläggandet. Ett intyg utfärdas enligt förordningen av den domstol som meddelade beslutet och domen delges parterna.

När intyget och domen väl finns tillgängliga krävs inget ytterligare förfarande innan verkställighet kan ske i en annan medlemsstat. I enlighet med det europeiska betalningsföreläggandet finns formulären för småmålsförfarandet tillgängliga på internet på de olika EU-språken och den elektroniska versionen kan fyllas i på internet och överföras elektroniskt till den behöriga domstolen om domstolen tillåter det ⁽⁶⁵⁾.

Det europeiska småmålsförfarandet trädde i kraft den 1 januari 2009. Ytterligare information om förfarandet för det europeiska småmålsförfarandet finns i den praktiska handboken för tillämpning av förordningen om det europeiska småmålsförfarandet som offentliggjorts under överinseende av det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område ⁽⁶⁶⁾.

Förordningen om det europeiska småmålsförfarandet är, när denna handbok skrivs, föremål för ett förslag från kommissionen om vissa ändringar i förfarandet. ⁽⁶⁷⁾

3.5. Det europeiska föreläggandet om bevarande av bankkontotillgångar

I och med omarbetningen av Bryssel I-förordningen, den europeiska exekutionstiteln för obestridda fordringar, det europeiska betalningsföreläggandet och det europeiska småmålsförfarandet har

det civilrättsliga regelverket i EU utvecklats. En borgenär som säkrar ett verkställbart beslut i en medlemsstat för betalningsanspråk kan relativt enkelt och billigt få beslutet verkställt i en annan medlemsstat utan att det krävs ytterligare procedurförfaranden eller endast begränsade sådana. Hittills har dock den faktiska verkställigheten av beslutet varit en fråga för nationell lagstiftning och med förfaranden som varierar avsevärt från en medlemsstat till en annan. Vad beträffar metoder för verkställighet är frysning av bankkonton ett mycket vanligt förfarande för att hindra en motsträvig gäldenär från att flytta pengar från eller mellan konton på bekostnad av borgenärernas intressen. Detta är särskilt ett problem för en borgenär som vill säkra gäldenärens bankkonton samtidigt i flera medlemsstater. Att göra detta enligt de olika nationella förfarandena kan vara besvärligt och kostsamt. Därför började Europeiska kommissionen att arbeta på ett förslag för ett europeiskt föreläggande om bevarande av bankkontotillgångar. Förordningen som bygger på förslaget antogs den 15 maj 2014 och kommer att tillämpas från och med den 18 januari 2017 ⁽⁶⁸⁾. Ett viktigt inslag i förfarandet för det europeiska föreläggandet om bevarande av bankkontotillgångar är att ett enda beslut i en medlemsstats domstol skulle kunna "frysa" alla bankkonton tillhörande en gäldenär i alla medlemsstater. Beslutet ska utfärdas utan att gäldenären hörs för att hindra honom från att flytta de tillgångar som ska bevaras under den tid det tar att genomföra beslutet. För att motverka detta ger förfarandet gäldenärer garantier för att se till att det "frysta" beloppet återspeglar borgenärens legitima yrkande och att gäldenären i god tid ges möjlighet att vända sig till domstol och bestrida föreläggandet. En mer detaljerad förklaring av förfarandet ges i kapitel 13 om verkställighet av domar.

(65) Se https://e-justice.europa.eu/dynform_intro_form_action.do?idTaxonomy=177&plang=sv&init=true&refresh=1 för elektroniska formulär för det europeiska småmålsförfarandet

(66) Denna handbok finns på internet: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/small_claims_practice_guide_sv.pdf.

(67) Se texten i förslaget av den 19 november 2013. COM(2013) 794 final, 2013/0403(COD).

(68) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 655/2014 av den 15 maj 2014 om inrättande av ett europeiskt förfarande för kvarstad på bankmedel i mål och ärenden av privaträttslig natur.

Insolvens

4.1. Bakgrund

Insolvens var ett av de ämnesområden som inte omfattades av Bryssel I-förordningen. Trots detta var det allmänt erkänt att det fanns ett stort behov av ett europeiskt instrument för att beslut i frågor rörande insolvenslagstiftning kunde erkännas och verkställas i alla medlemsstater och vars tillämpning varken begränsades av medlemsstaternas gränser eller av de olika nationella förfarandena. Företagens verksamhet har mer och mer internationella liksom gränsöverskridande effekter till följd av utvecklingen av den inre marknaden. Det var dessutom nödvändigt att försöka undanröja incitament för företagen att överföra tillgångar från en medlemsstat till en annan i ett försök att missgynna borgenärer och att erhålla en förmånligare rättslig ställning. Dessutom kräver en väl fungerande inre marknad att gränsöverskridande insolvensförfaranden i Europeiska unionen fungerar effektivt. Mål av detta slag kunde uppenbarligen inte uppfyllas i tillräcklig grad av medlemsstaterna vilket gjorde det nödvändigt att fastställa bestämmelser om behörighet, erkännande och tillämplig lag vid insolvens genom europeisk lagstiftning. Förhandlingar i detta syfte inleddes mellan medlemsstaterna i början av 1990-talet efter Maastrichtfördragets ikraftträdande och utmynnade i att en internationell konvention antogs den 23 november 1995 av de dåvarande medlemsstaterna. Denna konvention trädde aldrig i kraft men lade grunden till den efterföljande förordningen som antogs den 29 maj 2000.

4.2. Europeiska insolvensförordningen ⁽⁶⁹⁾

Den europeiska insolvensförordningen innehåller bestämmelser om hur insolvensförfaranden mellan medlemsstaterna i EU regleras. **Förordningen** trädde i kraft den 31 maj 2002 och tillämpas på alla förfaranden som inleddes efter detta datum.

4.2.1. Tillämpningsområdet för EU:s insolvensförordning

Insolvensförordningen tillämpas på kollektiva insolvensförfaranden, oavsett om gäldenären är en fysisk eller en juridisk person, en affärsidkare eller en privatperson där gäldenären helt eller delvis frångår egendom och en likvidator eller förvaltare utses för gäldenären. Den berörda domstolen definieras i artikel 1.1 i förordningen och anges särskilt i bilagorna A och B. För att insolvensförordningen ska kunna tillämpas måste förfarandena ha införts officiellt och vara gällande i den medlemsstat där de inleds.

4.2.2. Behörighetsreglerna i förordningen – artikel 3

Förordningen innehåller bestämmelser om domstols behörighet för att fastställa vilken domstol i vilken medlemsstat som är behörig att inleda och utföra insolvensförfaranden. Den grundar sig på principen att det i EU endast bör finnas ett förfarande avseende en särskild gäldenärs insolvens. Detta bör utgöras av huvudförfaranden med ett universellt tillämpningsområde och eventuellt ytterligare sekundära förfaranden. Behörigheten för att inleda huvudförfaranden bör finnas hos domstolarna i den medlemsstat inom

(69) Rådets förordning (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden.

vars territorium gäldenärens huvudsakliga intressen finns⁽⁷⁰⁾. Nationella förfaranden som endast omfattar tillgångar i den stat där de inleds – som kallas sekundärförfaranden – tillåts vid sidan av huvudförfarandena⁽⁷¹⁾. I en situation där nationella förfaranden inleds före huvudförfarandet, kallas de territoriella förfaranden och pågår till dess att huvudförfarandet har inletts.

4.2.3. Huvud-, sekundära och territoriella insolvensförfaranden

Huvudinsolvensförfaranden och sekundära förfaranden genomförs separat och oftast av olika förvaltare. De kan dock bidra till och leda till en effektiv avyttring av de totala tillgångarna endast om alla de förfaranden som pågår samtidigt samordnas. För att detta ska vara möjligt måste de olika förvaltarna ha ett nära samarbete, särskilt genom att de utbyter tillräckligt med information om de respektive förfarandenas förlopp. Förvaltarna ska bland annat kommunicera uppgifter, framläggande och verifiering av fordringar samt åtgärder som syftar till att slutföra förfaranden⁽⁷²⁾. För att säkerställa att huvudinsolvensförfarandena har en dominerande roll ges förvaltaren i sådana förfaranden flera möjligheter att ingripa i sekundära förfaranden som pågår samtidigt.

4.2.4. Borgenärer

Varje borgenär som har sin vanliga vistelseort, sin hemvist eller sitt säte i en medlemsstat har rätt att anmäla sina fordringar i varje pågående insolvensförfarande i en medlemsstat avseende gäldenärens tillgångar⁽⁷³⁾.

(70) Se artikel 3.1.

(71) Se artikel 3.2 och 3.3.

(72) Se artikel 31.

(73) Se artikel 40.

För att säkerställa lika behandling av borgenärerna måste fördelningen av intäkterna emellertid samordnas. En borgenär kan behålla vad denne har fått i samband med insolvensförfaranden men har rätt att delta i fördelningen av de totala tillgångarna vid andra förfaranden endast när borgenärer med samma förmånsrätt har fått motsvarande utdelning enligt artikel 20.2. Huruvida och på vilka villkor som en borgenär kan begära att sekundära förfaranden ska inledas avgörs av lagen i den medlemsstat där dessa förfaranden inleds.⁽⁷⁴⁾ Likaså är effekterna av ett sådant förfarande begränsade till gäldenärens tillgångar som är belägna inom territoriet i den medlemsstat där sekundärförfarandena äger rum.⁽⁷⁵⁾

Exempel 5

Företag A är etablerat enligt lagstiftningen i den medlemsstat där det har sin verksamhet och där dess huvudsakliga intressen finns. Det har ansökt om konkurs inför den behöriga domstolen i medlemsstat 1 som har inlett insolvensförfaranden och utsett en förvaltare. Företag B, vars säte är i medlemsstat 2, har materiella fordringar mot företag A. Företag B känner till att företag A har en affärsrörelse i medlemsstat 2, inklusive en stor lagerlokal och fastigheter. Företag B frågar hur det bäst kan skydda sina intressen under insolvensförfarandet.

Innan insolvensförordningen trädde i kraft, kunde företag B ha försökt att erhålla ett domstolsbeslut om verkställighet mot företag A:s tillgångar i medlemsstat 2. Men effekten av de rättsliga avgöranden som rörde

(74) Se artikel 29.

(75) Se artikel 27.

insolvensförfarandet var begränsad till den medlemsstat där detta beslut meddelades och ofta hindrade de inte enskild verkställighet i andra medlemsstater. Till följd av förordningens bestämmelser har detta ändrats väsentligt. Från och med den dag insolvensförfaranden inleds i en medlemsstat är enskild verkställighet utesluten i alla andra medlemsstater. Enligt exemplet om företag A och B måste företag B alltså numera inge sin fordran i samband med förfarandet om företag A:s insolvens som inleddes i medlemsstat 1 på grundval av insolvensförordningens bestämmelser.

I en situation som den som rör företag A där det insolventa företaget har betydande tillgångar i en annan stat än den där det huvudsakliga insolvensförfarandet äger rum ger insolvensförordningen en möjlighet att inleda så kallade "sekundära förfaranden". Sådana förfaranden kan väckas under vissa förutsättningar. Effekterna av förfarandet begränsas till gäldenärens tillgångar som befinner sig inom den andra medlemsstatens territorium. Rådet till företag B är därför att undersöka om sekundära insolvensförfaranden har inletts i medlemsstat 2 eller om de särskilda villkor, enligt vilka en borgenär kan ansöka om att de ska inledas, är uppfyllda.

4.2.5. Tillämplig lag i insolvensförfaranden – artikel 4

Enligt principen i artikel 4.1 i insolvensförordningen ska den tillämpliga lagstiftningen för insolvensförfarandet och dess verkningar vara den lagstiftning som gäller i den medlemsstat inom vars territorium förfarandet inleds. Konkurslagen (*lex concursus*) bestämmer insolvensförfarandenas verkningar, både formellt och materiellt, på berörda personer och rättsliga

förhållanden. I Förordningen fastställs dessutom **enhetliga lagvalsregler**, för frågor som omfattas av förordningen, vilka inom sitt tillämpningsområde ersätter nationella regler om internationell privaträtt. Det finns särskilda regler om tillämplig lag för särskilt viktiga rättigheter och rättsliga förhållanden, såsom sakrättsligt skydd, kvittning, äganderättsförbehåll och anställningsavtal.⁽⁷⁶⁾ Dessa undantag från huvudregeln finns till för att skydda borgenärernas legitima förväntningar och transaktioners säkerhet i andra medlemsstater än den medlemsstat där förfarandet inleds.

4.2.6. Erkännande av insolvensförfaranden – artiklarna 16–18 och 26

I förordningen föreskrivs **omedelbart erkännande av domar** om inledande, handläggande och avslutande av insolvensförfaranden som omfattas av förordningens tillämpningsområde och av domar som avkunnats i direkt förbindelse till sådana insolvensförfaranden. I regel ska den dom som inleder insolvensförfarandet erkännas i alla medlemsstater från den tidpunkt den har verkan i inledningsstaten⁽⁷⁷⁾. Den kommer utan några krav på ytterligare formaliteter att medföra samma effekter i andra medlemsstater som enligt lagstiftningen i den medlemsstat där förfarandet inleddes⁽⁷⁸⁾ såvida inte ett erkännande uppenbart skulle strida mot den allmänna ordningen i en stat.⁽⁷⁹⁾ Dessutom kommer utnämningen av förvaltaren och dennes befogenheter som följer av lagstiftningen i

(76) Se artiklarna 5–10.

(77) Se artikel 16.

(78) Se artikel 17.

(79) Se artikel 26.

den medlemsstat där förfarandet inleds att erkännas fullt ut i de andra medlemsstaterna.⁽⁸⁰⁾

4.2.7. Den föreslagna reformen av insolvensförordningen

Europeiska kommissionen offentliggjorde ett förslag till att reformera insolvensförordningen samma dag som rapporten av den 12 december 2012 om tillämpningen av rådets förordning (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden⁽⁸¹⁾ lades fram. Förhandlingarna om detta förslag är för närvarande i sitt slutskede. Reformen kommer i huvudsak att utgöras av följande:

- **Tillämpningsområde:** förordningens tillämpningsområde utvidgas genom att definitionen av insolvensförfarandet ses över så att det omfattar ett hybridförfarande och ett förfarande före insolvens samt förfaranden för skuldnerställning och andra insolvensförfaranden för fysiska personer som för närvarande inte ingår i definitionen. Dessa ändringsförslag skulle, om de antas, också medföra att förordningen ligger mer i linje med det tillvägagångssätt som vidtas av UNCITRAL modellag om gränsöverskridande insolvens⁽⁸²⁾
- **Behörighet:** Förtydligande av behörighetsreglerna bland annat genom att definitionen av begreppet huvudsakliga intressen kompletteras och också genom att de processrättsliga reglerna för att fastställa behörighet förbättras genom att det krävs att domstolar och förvaltare granskar de rättsliga grunderna för ett insolvensförfarande.

- **Sekundära förfaranden:** Bestämmelser som möjliggör en effektivare administration av insolvensförfaranden genom att domstolen ges möjlighet att vägra att inleda sekundära förfaranden om vissa villkor inte är uppfyllda, särskilt om detta inte är nödvändigt för att skydda lokala borgenärs intressen, genom att avskaffa kravet på att sekundära förfaranden måste vara likvidationsförfaranden och genom att förbättra samarbetet mellan primära och sekundära förfaranden, särskilt genom att utvidga samarbetskraven till de inblandade domstolarna.
- **Förfarandenas offentlighet och inlämnande av fordringar:** Krav på att medlemsstaterna offentliggör relevanta avgöranden i gränsöverskridande insolvensmål i ett allmänt tillgängligt elektroniskt register och att nationella insolvensregister kopplas samman.
- **Koncerner:** Upprättandet av en rättslig ram för behandling av insolvens för olika medlemmar i samma koncern, i synnerhet genom att det införs ett förfarande för gruppssamordning och genom att se till att de förvaltare och domstolar som är inblandade i de olika huvudförfarandena samarbetar och kommunicerar med varandra.

(80) Se artikel 18.

(81) COM (2012) 743 final och COM (2012) 744 final. 2012/0360 (COD)

(82) Se http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model.html

Tillämplig lag

5.1. Problemet med tillämplig lag⁽⁸³⁾

På den inre marknaden är det minst lika viktigt att se till att medborgare och företag med säkerhet kan avgöra vilken lag som kommer att gälla i de olika rättsförhållanden som uppstår eller upprättas som att fastställa behörig domstol, om inte viktigare. Varje dag sker flera miljoner transaktioner eller ingås rättsliga situationer där frågor om tillämplig lag är reellt eller potentiellt närvarande. Varje gång en individ gör ett inköp över en gräns mellan två medlemsstater uppstår frågan om vilken lag som gäller för denna transaktion. När företag ingår avtal om leverans av varor eller tjänster överväger man eller bör man överväga vilken lag som är tillämplig, hur man kan veta enligt vilken lag avtalets rättsliga effekter ska fastställas och hur parterna ska kunna veta vilken verkan avtalet har. Om en familj åker på bilsemester till en annan medlemsstat och kör genom ett antal medlemsstater och under resan tråkigt nog råkar ut för en trafikolycka som orsakats av en annan person och därför åsamkas personskador och skador på bilen och dess innehåll, är det viktigt att de vet enligt vilket rättsligt system deras skadeståndsanspråk ska bedömas. För att öka rättssäkerheten ersätter de harmoniserade reglerna om tillämplig lag därför medlemsstaternas bestämmelser.

(83) Det finns andra instrument som innehåller bestämmelser om tillämplig lag. Dessa innefattar förordningarna om insolvens, underhållsskyldighet, skilsmässa och arv. Frågan om tillämplig lag i fråga om dessa behandlas i de kapitel som beskriver instrumenten i fråga.

5.2. Tillämplig lag för avtalsförpliktelser – Rom I-förordningen

5.2.1. Romkonventionen från 1980 och Rom I-förordningen

De första stegen mot harmoniserade regler om tillämplig lag togs i diskussionerna om och antagandet av Romkonventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, som ingicks den 19 juni 1980. Konventionen trädde i kraft den 1 april 1991 och ratificerades av åtta medlemsstater. Konventionen ersattes senare av Rom I-förordningen som reglerar samma frågor, men där Danmark inte deltar. Därför är konventionen fortfarande i kraft när det gäller förhållandet mellan Danmark och EU:s övriga medlemsstater.

Konventionen harmoniserar bestämmelserna med väsentliga skillnader på vissa punkter, som särskilt beror på att medlemsstaterna kunde reservera sig mot vissa av konventionens bestämmelser. För att få större enhetlighet och rättssäkerhet på området antogs den 17 juni 2008 en förordning, som trädde kraft den 17 december 2009.

5.2.2. Tillämpningsområde för Rom I-förordningen

Förordningen är tillämplig på avtalsförpliktelser på privaträttens område. Vissa frågor är undantagna, däribland i stort sett alla familjerättsliga och privaträttsliga frågor, skiljedom, bolagsrätt, fonder och arv samt förmedlingsverksamhet. Reglerna i Rom I-förordningen tillämpas enbart för att fastställa vilken lag som gäller i frågor som omfattas av förordningen, även om den lag som därigenom anvisas inte är lagen i en medlemsstat.

5.2.3. Principen om partsautonomi och dess begränsningar – artikel 3

Huvudprincipen i förordningen är, precis som i konventionen, partsautonomi vilket betyder att parterna i ett avtal kan välja vilken lag som ska reglera avtalet. Lagvalet kan tillämpas på hela eller en del av avtalet. Parternas val ska göras i uttryckliga ordalag och framgå tydligt av villkoren i avtalet eller omständigheterna i det berörda fallet. Ett val som en gång gjorts kan ändras av parterna. Om alla delar av avtalet förutom valet av lag finns i ett annat land än det land vars lag har valts, kan alla bestämmelser i lagen i det valda landet tillämpas, då de inte partiellt kan upphävas enligt avtalet. För vissa typer av avtal är principen om partsautonomi begränsad och där gäller istället särskilda regler, som i de flesta fall begränsar valet av lag till lagen i vissa specifika länder. Sådana avtal är till exempel transportavtal, försäkrings- och anställningsavtal samt avtal där den ena parten är en konsument. Dessa avtal beskrivs senare i kapitlet.

5.2.4. Tillämplig lag om inget lagval har gjorts – artikel 4

Om parterna inte har gjort ett tydligt val av tillämplig lag, tillhandahåller förordningen bestämmelser om vilken lag som är tillämplig på vissa typer av avtal. Den grundläggande principen bakom reglerna är att avtalet bör omfattas av lagen i det land som avtalet har ett nära samband med. Reglerna för vissa typer av avtal anges i följande tabell.

Typ av avtal	Tillämplig lag w	
Köp av varor	Lagen i det land	säljaren
Tjänsteavtal	där den vanliga	tjänsteleverantören
Franchiseavtal	vistelseorten är	franchisetagaren
Distributionsavtal	belägen för:	distributören
Sakrätt till fast egendom eller hyra av fast egendom	- Lagen i det land där egendomen är belägen. - För avtal om tillfällig hyra gäller lagen i det land där hyresvärden har sin vanliga vistelseort, förutsatt att hyresgästen är en fysisk person som har sin vanliga vistelseort i samma land.	
Auktionsförsäljningsavtal	Lagen i det land där auktionen äger rum, om detta kan fastställas	
Avtal som ingåtts i ett multilateralt system som sammanför köp- och säljintressen i finansiella instrument	Den lag som reglerar det multilaterala system inom vilket avtalet har ingåtts, om systemet styrs av en enda lag	

Avtal som inte ingår i dessa kategorier, eller som ingår i mer än en kategori regleras av lagen i det land där den part som ska utföra avtalets karakteristiska prestation har sin vanliga vistelseort. Om ett avtal uppenbart har närmare anknytning till ett annat land än det som anges i dessa regler ska lagen i det andra landet tillämpas. Om tillämplig lag inte kan fastställas genom dessa regler ska avtalet vara underkastat lagen i det land till vilket det har närmast anknytning.

Exempel 1: Ett avtal om utställningsutrymme med företag B, som arrangerar branschmässor, annullerades av företag A fem dagar innan mässan skulle öppna (se exempel 1 i punkt 2.1). Företag B vill försäkra sig om att avtalet med A regleras av bestämmelserna i lagen i det land där företag B har sin hemvist, dvs. medlemsstat 2.

Arrangörer av branschmässor anger oftast i sina allmänna villkor för branschmässor att avtal med utställare ska regleras av lagarna i den stat där arrangören bedriver verksamhet. Rom I-förordningen innehåller, på samma sätt som den äldre konventionen bestämmelser om partsautonomi vilket ger parterna frihet att välja vilken lag som ska tillämpas på ett avtal – se artikel 3.1. Om avtalsparterna A och B har valt lagen i medlemsstat 2, där företag B är beläget, kommer den lagen att gälla för avtalet.

Om inget val har gjorts är det nödvändigt att falla tillbaka på så kallade standardbestämmelser i förordningen för att kontrollera vilken bestämmelse som anger vilken lag som då ska tillämpas. För att göra detta är det nödvändigt att se om avtalet faller inom någon av de kategorier som anges i artikel 4, eftersom det då skulle omfattas av den lag som anges i artikeln. Avtal om hyra av utställningsyta vid en mässa är mest likt avtalen i artikel 4.1 b, dvs avtal om tillhandahållande av tjänster. Beroende på villkoren i avtalet blir i så fall tillämplig lag i avsaknad av lagval lagen i det land där tjänsteleverantören har sin hemvist, dvs det land där företaget B verkar, alltså medlemsstat 2.

Om avtalet inte kan anses ingå i någon av kategorierna i artikeln tillämpas lagen i det land där avtalets karaktäristiska delar genomförs. Det är troligt att också det skulle bli lagen i medlemsstat 2 eftersom hyran för utställningsutrymmet och därmed sammanhängande tjänster vid handelsmässan som skulle ha tillhandahållits av företag B var mest karaktäristisk för avtalet. Detta skiljer sig naturligtvis från företag A:s skyldighet att betala, vilket är en allmän skyldighet. Med utgångspunkt i detta blir därför tillämplig lag för avtalet lagen i medlemsstat 2, eftersom det är där företag B har sitt huvudkontor och därmed sin vanliga vistelseort enligt artikel 19.1 i förordningen.

5.2.5. Särskilda regler om skydd för den svagare parten – artiklarna 5-8

Det finns särskilda regler om avtal för transport av gods och passagerare, konsumentavtal, försäkringsavtal och anställningsavtal.

5.2.5.1. Transportavtal – artikel 5

I fråga om transportavtal, som ofta innehåller standardformuleringar och –villkor, finns det en allmän regel som gör det möjligt att välja tillämplig lag, men detta skiljer sig åt mellan godstransporter och persontransporter på grund av vissa internationella konventioner. För transport av gods finns en obegränsad möjlighet att välja vilken lag som är tillämplig enligt de allmänna reglerna om partsautonomi. Om inget val görs ska tillämplig lag vara antingen lagen i det land där transportören har sin vanliga vistelseort, om denna sammanfaller med avsändarens. I annat fall tillämpas lagen

i det land där platsen för leverans av varorna är belägen. För avtal om persontransport är den lag som kan väljas begränsad till lagen i det land där

- passageraren har sin vanliga vistelseort
- transportören har sin vanliga vistelseort
- transportören har sitt huvudkontor
- avgångsorten är belägen
- bestämmelseorten är belägen.

Om ingen lag väljs ska lagen i det land där passageraren har sin vanliga vistelseort gälla, förutsatt att det antingen är resans avgångs- eller bestämmelseort. Om inget av dessa fall gäller, ska lagen i det land där transportören har sin vanliga vistelseort tillämpas.

5.2.5.2. Skydd för den svagare parten

5.2.5.2.1. Konsumentavtal – artikel 6

Ett avtal mellan en konsument och en näringsidkare enligt definitionen i artikel 6.1 regleras av lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort, om näringsidkaren antingen bedriver verksamhet där eller på något sätt riktar sådan verksamhet till detta land. Ett lagval i ett avtal mellan dessa parter är inte giltigt om det skulle beröva konsumenten skydd som vore tillgängligt om den tillämpliga lagen vore den som gäller på konsumentens stadigvarande vistelseort. Dessa regler gäller inte för vissa avtal om tjänster som tillhandahålls till konsumenten i ett annat land än det där konsumenten har sin vanliga vistelseort, andra transportavtal än paketresor, avtal som avser annan fast egendom än andelslägenheter och vissa finansiella instrument.

Exempel 3 i punkt 2.2.3.4 rör A som är bosatt i en medlemsstat och i förväg betalade 26,80 euro för en bok som beställdes från en internetbokhandel men som aldrig kom fram. A fick reda på att internetbokhandeln har sitt säte i medlemsstat 2. A har beslutat att vidta rättsliga åtgärder för att få pengarna tillbaka eftersom A nu har köpt boken från en annan onlinehandlare. Förutom frågan om behörighet som behandlas i exempel 1 uppstår här även frågan om vilken lag som är tillämplig, eftersom A vill dra nytta av det särskilda skydd som medlemsstat 1 ger köparna, eftersom det är näringsidkaren och inte konsumenten som ska bevisa att de varor som beställts också har levererats.

Men A har nu läst de finstilta användarvillkoren i onlineavtalet som köparen måste godkänna innan beställningen, och har sett att avtalet omfattas av lagen i medlemsstat 2, som inte ger konsumenterna samma skydd. Näringsidkaren som står bakom bokhandeln hävdar att de allmänna försäljningsvillkoren omfattar all försäljning även online, och att det därför är A och inte säljaren som måste bevisa att boken inte har levererats. A undrar om förordningen kan vara till hjälp i detta avseende.

Enligt artikel 6 är kärnpunkten att det rör sig om ett konsumentavtal, eftersom A inte agerar inom ramen för någon närings- eller yrkesverksamhet, men det gör bokhandlaren. Vidare kan bokhandlaren anses bedriva handel i det land där A har sin stadigvarande vistelseort eller åtminstone rikta sin verksamhet till detta land. Detta innebär att A:s godkännande

av paragrafen om att lagen i medlemsstat 2 ska tillämpas omfattas av artikel 6.2, enligt vilken lagvalet inte får leda till att konsumenten A förlorar det skydd som konsumenten har rätt till enligt lagen i medlemsstat 1. Eftersom bokhandlaren inte kan bevisa att boken har levererats har A goda möjligheter att få tillbaka pengarna.

5.2.5.2.2. Försäkringsavtal – artikel 7

De särskilda bestämmelserna om tillämplig lag på försäkringsavtal är indelade i två kategorier: de som omfattar stora risker enligt definitionen av detta begrepp i den relevanta EU-lagstiftningen⁽⁸⁴⁾ och andra typer av försäkringsavtal. Principen om partsautonomi gäller försäkringsavtal som omfattar stora risker, och det står parterna fritt att välja tillämplig lag. Om inget lagval gjorts gäller två standardregler: antingen lagen i det land där försäkringsgivaren har sin vanliga vistelseort eller lagen i ett annat land om det på grundval av omständigheterna är uppenbart att avtalet har närmare anknytning till detta land. När det gäller försäkringsavtal som inte omfattar stora risker är friheten att välja tillämplig lag begränsad till följande:

- Lagen i varje medlemsstat där risken föreligger vid den tidpunkt då avtalet ingås.
- Lagen i det land där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort.
- Om avtalet avser en livförsäkring, lagen i det land där försäkringstagaren är medborgare.

- För ett försäkringsavtal som omfattar risker som begränsar sig till händelser som inträffar i en annan medlemsstat än den medlemsstat där risken föreligger, kan endast lagen i den medlemsstaten väljas.
- För försäkringsavtal som täcker risker som rör näringsverksamhet, industriell verksamhet eller fria yrken och som föreligger i flera medlemsstater kan lagen i någon av dessa medlemsstater väljas eller lagen i det land där försäkringstagaren har sin vanliga vistelseort.

I det första, andra och femte fallet kan det finnas större frihet att välja tillämplig lag om det berörda landet tillåter detta. Om inget val görs i dessa fall ska den tillämpliga lagen återigen vara lagen i den medlemsstat där riskerna förelåg vid tiden för avtalets ingående. Det finns vissa ytterligare regler om det enligt lagstiftningen i en medlemsstat är obligatoriskt att ingå försäkringsavtal och för att fastställa det land där risken är belägen, och om det gäller andra avtal än livförsäkringar måste i dessa fall hänvisningar göras till rådets andra direktiv om försäkringar⁽⁸⁵⁾ och för avtal om livförsäkring till EG:s livförsäkringsdirektiv.⁽⁸⁶⁾

5.2.5.2.3. Anställningsavtal – artikel 8

Anställningsavtal ska regleras av den lag som valts av parterna och, i avsaknad av ett val, av lagen i det land i vilket eller från vilket arbetstagaren vid fullgörande av avtalet vanligtvis utför sitt arbete. Om lagen inte kan fastställas på detta sätt, till exempel om arbetstagaren vanligtvis inte utför sitt arbete i ett enda land, regleras avtalet av lagen i det land där det

(85) Se artikel 2 d i rådets andra direktiv 88/357/EEG av den 22 juni 1988, ändrat genom direktiv 2005/14/EG.

(86) Se artikel 1.1 g i direktiv 2002/83/EG av den 5 november 2002 om livförsäkring, EGT L 345 av den 19 december 2002, s. 1.

(84) Rådets första direktiv 73/239/EEG av den 24 juli 1973.

anställande företaget är beläget. Om det av omständigheterna som helhet framgår att avtalet har närmare anknytning till ett annat land regleras dock avtalet av lagen i detta land. När det gäller val av tillämplig lag kan en anställd inte framtas skydd som följer av obligatoriska arbetsrättsliga regler enligt den lag som i avsaknad av ett val skulle ha varit tillämplig på avtalet enligt förordningen.

5.2.6. Den tillämpliga lagens räckvidd – artikel 12

Den tillämpliga lagen reglerar

- avtalets tolkning och fullgörelse
- följderna vid fullständigt eller partiellt avtalsbrott, uppskattning av skada
- förpliktelsernas upphörande samt preskription och andra rättighetsförluster
- följderna av avtalets ogiltighet.

Vad gäller fullgörelse och bristande fullgörelse tillämpas lagen i det land där fullgörelsen äger rum.

5.2.7. Övriga bestämmelser om tillämplig lagstiftning i avtalet

Det finns andra viktiga bestämmelser i förordningen om särskilda lagvalsfrågor, däribland tvingande bestämmelser i det land där avtalet ska fullgöras, som ska tillämpas med beaktande av deras beskaffenhet och verkan samt följderna av deras tillämpning, i synnerhet om de skulle göra avtalet olagligt. Dessa bestämmelser ska skydda det berörda landets intressen och betraktas som avgörande för detta ändamål. Andra frågor som

omfattas av särskilda bestämmelser är avtalens materiella och formella giltighet, frågor om handlingsoförmåga, överlåtelse och subrogation, flera skadevällare, kvittning och bevisbörda. Det finns bestämmelser för att ange stadigvarande vistelseort för juridiska personer och individer som agerar inom ramen för en affärsverksamhet, för att utesluta tillämpningen av hänvisningar till internationell privaträtt i ett land vars lagstiftning är tillämplig enligt förordningen, för att hantera förordningens tillämpning på stater med mer än en rättsordning och för att ange förhållandet till andra bestämmelser i gemenskapsrätten och till Romkonventionen.

5.3. Tillämplig lag vid skadestånd utanför avtalsförhållanden – Rom II-förordningen

5.3.1. Bakgrund

Även om både Brysselkonventionen och Bryssel I-förordningen innehåller behörighetsregler både vad gäller avtalsförpliktelser och utomobligatoriska förpliktelser, harmoniserades endast bestämmelserna om tillämplig lag för avtalsmässiga skyldigheter i Romkonventionen. När Romkonventionen hade färdigställts gjordes vissa framsteg mot att förhandla fram en konvention om tillämplig lag i skadestånd utanför avtalsförhållanden. Arbetet hade dock inte slutförts vid tiden för Amsterdamfördragets ikraftträdande 1999, och projektet lades på is under ett antal år. Något senare lade kommissionen fram ett förslag till en rättsakt om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser, och den förordning som blev följden av detta, "Rom II" i dagligt tal, antogs den 11 juli 2007 och tillämpades från och med den 11 januari 2009.

5.3.2. Rom II-förordningens tillämpningsområde – artiklarna 1 och 2

Förordningen behandlar tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser på privaträttens område. Som med andra rättsakter på detta område omfattar den inte skattefrågor, tullfrågor och förvaltningsrättsliga frågor. Avsikten är att Rom I- och Rom II-förordningarna tillsammans ska omfatta alla civilrättsliga skyldigheter, med reservation för vissa undantag. När det gäller det territoriella tillämpningsområdet för förordningen gäller den i alla medlemsstater utom Danmark. Det bör noteras att bestämmelserna också gäller för situationer i vilka det finns potentiell ansvarsskyldighet, såsom lagbrott som sannolikt ger upphov till skadeståndsskyldighet.

5.3.2.1. Innebörden av utomobligatoriska förpliktelser – artikel 2

I artikel 2 beskrivs vad som avses med utomobligatoriska förpliktelser i förordningen. Detta begrepp innefattar de traditionella kategorierna med rättsliga fel inom ramen för utomobligatoriskt skadestånd. Men det innefattar även skyldigheter som tidigare varken betecknades som skadestånds- eller avtalsskyldigheter, däribland obehörig vinst, s.k. tjänst utan uppdrag (*negotiorum gestio*) eller rätten till ersättning för kostnader för att frivilligt utföra en tjänst för någon, och skyldigheter som följer av avbrutna avtalsförhandlingar som leder till att en part åsamkas en förlust genom att förlita sig på avtalet och ådra sig utgifter under utförandet av åtgärder som krävs enligt detta, s.k. oaktamhet vid ingående av avtal (*culpa in contrahendo*). Dessa tre kategorier av skyldigheter är så speciella att det finns särskilda regler för dem i förordningen.

5.3.2.2. Undantag från tillämpningsområdet – artikel 1

Vissa frågor som gäller utomobligatoriska förpliktelser är undantagna från förordningens tillämpningsområde, till exempel utomobligatoriska förpliktelser som följer av familjeförhållanden eller liknande relationer, makars förmögenhetsförhållanden samt trustar och arv. Andra undantagna skyldigheter är sådana som följer av olika kommersiella förbindelser, till exempel i samband med växlar och andra överlåtbara instrument, och bolagsrättsliga frågor. Skyldigheter som följer av atomolyckor är också uteslagna eftersom de behandlas under bredare internationella konventioner och i sig är mycket kontroversiella för vissa medlemsstater. Av särskild betydelse är att bestämmelsen om statens ansvar för handlingar och underlåtenhet i samband med statlig myndighetsutövning inte ska tillämpas. När förslaget lades fram omfattade det även förtal och intrång i rätten till privatliv och personlig integritet, men dessa bestämmelser ingår inte i den rättsakt som antogs.⁽⁸⁷⁾

5.3.3. Bestämmelser om tillämplig lag

Förordningen innehåller regler för att fastställa vilken lagstiftning som gäller för de två kategorierna av utomobligatoriska förpliktelser som omfattas av den, nämligen de som följer av en skadeståndsgrundande händelse eller kränkning och de som följer av andra rättsförhållanden. Förutom allmänna bestämmelser om dessa två kategorier, inom området för skyldigheter som följer av skadeståndsgrundande händelse och kränkning, finns det särskilda

(87) Detta undantag var föremål för ett uttalande av kommissionen när förordningen antogs, enligt vilket kommissionen åtog sig att lägga fram en studie i ämnet, senast under december 2008, till Europaparlamentet och rådet. Studien publicerades i själva verket i februari 2009.

regler för fem typer av situationer, nämligen produktansvar, otillbörlig konkurrens, miljöskador, immaterialrättsintrång och stridsåtgärder.

5.3.3.1. *Partsautonomi – artikel 14*

Till skillnad från i Rom I-förordningen har lagvalet en mer begränsad roll i fall som avser utomobligatoriskt skadestånd. Parterna är allmänhet inte i stånd att göra ett val innan den händelse som ger upphov till en fordran på skadestånd har inträffat, eftersom de under normala omständigheter inte har förutsett händelsen och därför finns det ingen som den skadelidande parten kan ingå ett avtal med. Detta innebär att det inte är möjligt att enligt förordningen ingå en allmän överenskommelse om val av tillämplig lag i förväg. Tidpunkten för valet är således begränsad till tiden efter händelsen. I en situation som omfattas av förordningen kan parterna dock ingå avtal om tillämplig lag i förväg, nämligen om alla berörda parter bedriver kommersiell verksamhet. För varje lagval gäller att den lag som valts inte ska tillämpas om det finns en nära anknytning till ett annat lands tillämpliga lag som inte kan avtalas bort. Valet måste vara uttryckligt eller på ett tydligt sätt framgå genom omständigheterna i fallet.

5.3.3.2. *Tillämplig lag i avsaknad av lagval – artikel 4*

Den allmänna regeln när det gäller en utomobligatorisk förpliktelse till följd av en skadeståndsgrundande situation beror på lagen i det land där skadan uppkommer eller sannolikt kan uppkomma, oavsett i vilket land den skadeståndsgrundande händelsen inträffade och oavsett om ett land drabbas av indirekta följder av händelsen. Syftet med denna regel, som bekräftar *lex loci delicti commissi*, är att garantera rättssäkerheten och samtidigt hitta en rimlig balans i förhållandet mellan den ansvarige och den skadelidande. Om

den person vars ansvar görs gällande och den skadelidande har sin hemvist i samma land när skadan uppkommer ska lagen i det landet tillämpas. Förordningen innehåller vidare en generell undantagsregel som syftar till att skapa ett visst mått av flexibilitet och som gör det möjligt för domstolen att anpassa sig i enskilda fall genom att tillämpa den lag som återspeglar situationen, närhelst den skadeståndsgrundande händelsen uppenbart har en närmare anknytning till ett annat land, och då ska lagen i just detta land tillämpas. Förordningen innehåller dessutom särskilda bestämmelser om produktansvar, otillbörlig konkurrens och immaterialrättigheter.

Exempel:

År 2010 blev en fransk medborgare bosatt i Olomuc i Tjeckien påkörd och skadad av en bil när han skulle gå över en väg i Bratislava. Bilen var registrerad i Ungern och kördes vid tidpunkten för olyckan av en person med ungersk nationalitet och hemvist. Bilen var försäkrad av en österrikisk försäkringsgivare med säte i Wien.

År 2012 väckte offret för bilolyckan talan om personskador och skador mot försäkringsgivaren vid domstolen i Tjeckien. Vilken lag gäller för att fastställa parternas rättigheter och skyldigheter, samt för att fastställa ansvar och skadeståndsbelopp? Och vilken lag är tillämplig för att avgöra om rättsliga åtgärder kan vidtas mot försäkringsgivaren utan regressrätt gentemot den som är ansvarig för olyckan och för att avgöra försäkringsgivarens fordran på denna person?

Enligt artikel 14.1 a i förordningen får parterna efter det att tvisten har uppstått enas om vilken lag som ska tillämpas. I annat fall gäller de

allmänna bestämmelserna i artikel 4. Eftersom den skadelidande och den ansvariga personen har hemvist i olika länder gäller inte artikel 4.2. Tillämplig lag ska därför bestämmas av artikel 4.1 som hänvisar till lagen i det land där skadan uppkom. Vid en trafikolycka blir det därför det land där olyckan inträffade. Eftersom olyckan i det här fallet inträffade i Slovakien tillämpas den slovakiska lagstiftningen.

Frågan om talan kan väckas direkt mot den österrikiska försäkringsgivaren beror på vad som sägs i den lag som tillämpas på den skadevällande handlingen, i detta fall lagen i Slovakien, eller i den lagstiftning som gäller enligt försäkringsavtalet.

Den lag som ska reglera försäkringsgivarens regressrätt mot den som vållat förlust och skada i olyckan ska slutligen, enligt artikel 19, vara samma lag som tillämpas på försäkringsgivarens skyldighet att betala den skadelidande, vilket i detta fall återigen är Slovakiens lagstiftning.

5.3.3.3. *Regler för särskilda situationer vid skadeståndsgrundande händelser – artiklarna 5–9*

Det finns särskilda regler för följande fem situationer:

- Produktansvar – artikel 5: Tillämplig lag ska bedömas enligt ett antal sammanlänkade faktorer som är underordnade varandra. I första hand tillämpas lagen i det land där den skadelidande hade sin vanliga vistelseort när skadan uppkom, om produkten saluförts i det landet. I annat fall tillämpas lagen i det land där produkten förvärvades, om produkten saluförts där, eller i annat fall lagen i det land där skadan

uppkom, produkten saluförts där. Om den person vars ansvar görs gällande rimligen inte kunde förutse att produkten skulle saluföras i något av dessa länder ska man tillämpa lagen i det land där denna person har sin vanliga vistelseort. Om fallet har en uppenbart närmare anknytning till ett annat land ska lagen i det landet tillämpas.

- Otillbörlig konkurrens – artikel 6: olika regler gäller beroende på situationen. Dessa regler är i huvudsak avsedda att skydda konsumenter och företag mot konkurrensbegränsande verksamhet. Vid otillbörlig konkurrens ska man tillämpa lagen det landet där konsumenternas konkurrensintresse eller kollektiva intresse sannolikt påverkas. Den allmänna regeln i artikel 4 gäller om en specifik konkurrensintressen påverkas. Särskilda bestämmelser i artikel 6.3 behandlar konkurrensbegränsande metoder och fokuserar på tillämpning av lagen i de länder där berörda marknader är belägna. Det går inte att avtala bort dessa regler i lagvalsklausuler enligt artikel 14.
- Miljöskador – artikel 7: En utomobligatorisk förpliktelse som har sin grund i en miljöskada eller person- eller egendomsskada till följd av sådan skada regleras i första hand av den lag som parterna har valt. Men den som begär skadestånd får grunda sitt anspråk på lagen i det land där den skadevällandehändelsen inträffade. Möjligheten till ensidigt val understryker EU:s allmänna åtagande att främja miljöskyddet.
- Immaterialrättsintrång – artikel 8: Här görs en åtskillnad mellan immateriella rättigheter inom EU och nationella rättigheter. På nationella rättigheter tillämpas lagen i det land där skydd görs gällande. För EU-rättigheter där frågan inte regleras i EU: s aktuella regelverk, tillämpas lagen i det land där intrånget skedde. Återigen är inget lagval tillåtet i dessa fall.

- Stridsåtgärder – artikel 9: Denna sista situation gäller utomobligatoriska förpliktelser avseende ansvar för en person i egenskap av arbetstagare eller arbetsgivare eller organisationer som företräder deras yrkesmässiga intressen, såsom fackföreningar eller arbetsgivarsamfund, för skador orsakade av stridsåtgärder som redan genomförts eller varslats. Medan det enligt huvudregeln i artikel 4.2 är lagen i det land där den vanliga vistelseorten ligger som ska tillämpas, föreskriver artikel 9 att det är lagen i det land där stridsåtgärden har varslats eller har genomförts som ska gälla.

5.3.3.4. *Tillämplig lag i fall av obehörig vinst – artiklarna 10 och 11*

När det gäller utomobligatoriska förpliktelser vid obehörig vinst som följer av annat än en skadeståndsgrundande händelse – till exempel obehörig vinst och tjänster utan uppdrag – föreskriver förordningen att förpliknelsen regleras av lagen i den stat som har närmast anknytning till ämnet, medan domstolarna ges tillräcklig flexibilitet för att anpassa regeln till de nationella systemen. I båda fallen finns det en fastställd regelhierarki.

- Obehörig vinst – artikel 10: De viktigaste reglerna är att om skyldigheten uppstod ur en befintlig relation mellan parterna med nära samband till den obehöriga vinsten gäller lagen som styrde det förhållandet, låt säga ett avtal. Om det inte är tillämpligt och parterna hade hemvist i samma land vid tiden då förpliknelsen uppstod gäller lagen i det landet. Om det inte går att avgöra vilken lag som ska tillämpas, ska man tillämpa lagen i det land där den obehöriga vinsten ägde rum. Om situationen har närmare anknytning till ett annat land

än det som anges i de övriga bestämmelserna tillämpas lagen i det andra landet.

- Tjänster utan uppdrag – artikel 11: Den första regeln här liknar den för obehörig vinst; om det finns en relation mellan parterna med nära samband till förpliknelsen ska tillämplig lag för den relationen gälla. Den andra regeln är att tillämpa lagen i det land där parterna har sin vanliga vistelseort och den tredje är att tillämpa lagen i det land där den handling som givit upphov till förpliknelsen genomfördes. Slutligen finns det en regel om anknytning som liknar regeln i artikel 10.4.

Exempel

En anställd i företag A med säte i Frankrike gjorde ett misstag vid en elektronisk bankbetalning av en avgift för en mäsas i Italien till företag B, som hade arrangerat mäsas. På banköverföringen visades den inbetalda avgiften som 50 000 euro i stället för 5 000 euro. Dessutom gjordes betalningen till ett bankkonto som inte alls hörde till det italienska företaget eller hade något med transaktionen att göra. Betalningsmottagaren hade hemvist i Österrike och råkade ha ett konto på samma bank som företag B och ett kontonummer som bara skiljer sig med en siffra från företag B:s konto. Den tredje parten vägrar att göra återbetalning och företag A måste väcka talan hos domstolarna i den tredje partens hemort, det vill säga Österrike, eftersom det inte finns särskilda grunder för domstols behörighet för fall som rör obehörig vinst som detta enligt Bryssel I-förordningen. Frågan är vilken lag den österrikiska domstolen bör tillämpa?

Med tanke på att det rör sig om obehörig vinst för den tredje parten ska artikel 10 i Rom II tillämpas. Det första alternativet, nämligen förekomsten av en avtalsenlig eller utomobligatorisk relation med anknytning till den faktiska situationen varav den obehöriga vinsten uppstår, är inte relevant eftersom det inte finns någon koppling mellan företag A och den österrikiska tredje parten. Inte heller parternas gemensamma hemvist är tillämplig, eftersom företag A och den tredje parten har hemvist i olika länder.

Då återstår bara de sista anknytningskriterierna i artikel 10.3 som hänvisar till lagen i landet där den obehöriga vinsten uppstår. I detta fall skulle därför italiensk lag tillämpas, eftersom den österrikiska partens bankkonto finns i Italien. De särskilda bestämmelserna i artikel 10.4 kommer troligen inte att påverka tillämpningen av italiensk lag, eftersom omständigheterna i fallet inte visar någon tydlig anknytning till något annat land.

5.3.3.5. *Tillämplig lag för förpliktelser som följer av oaksamhet vid ingående av avtal – artikel 12*

Oaksamhet vid ingående av avtal avser den situation där en utomobligatorisk förpliktelse uppstår av mellanhavanden före ingåendet av ett avtal, oavsett om avtalet faktiskt ingicks eller inte. Detta innefattar åsidosättande av en skyldighet att inte röja information, avtalsbrott och avbrutna avtalsförhandlingar. Reglerna i artikel 12 tillhandahåller även här en minihierarki. I första hand gäller således den lag som är tillämplig på avtalet eller som skulle ha tillämpats för avtalet om det hade ingåtts. I annat fall är tillämplig lag antingen lagen i det land där skadan uppkommer,

oavsett i vilket eller vilka länder indirekta följder uppkom, eller lagen i det land där parterna har sin vanliga vistelseort eller, om förhållandet har en uppenbart närmare anknytning till ett annat land än det som hänvisats till i de övriga bestämmelserna, lagen i det andra landet.

5.3.4. Den tillämpliga lagens räckvidd – artikel 15

Den lag som är tillämplig enligt förordningen reglerar följande:

- Grunden för och omfattningen av ansvaret.
- Grunderna för ansvarsfrihet, begränsning av ansvar och fördelning av ansvar.
- Förekomsten, arten och bedömningen av skadorna eller den gottgörelse som begärs.
- De åtgärder som en domstol får vidta för att förhindra eller avhjälpa skador.
- Överlåtelse av rätten till skadestånd eller gottgörelse för skada, inklusive genom arv.
- Vilka personer som har rätt till ersättning för skada som de personligen lidit.
- Principalansvar för en annan persons handlingar.
- Hur en förpliktelse kan upphöra, preskription och rättighetsförluster, avbrytande av frist och tillfälligt upphörande av fristens löptid.

5.3.5. Andra bestämmelser om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser

Liksom i Rom I-förordningen finns andra viktiga bestämmelser i förordningen som behandlar vissa specifika frågor om tillämplig lag. Dessa inkluderar också en artikel om tvingande regler i lagen i domstolslandet som ska få verkan

oavsett vilken lag som annars gäller. Andra frågor som omfattas av särskilda regler inbegriper en regel om att säkerhets- och uppförandebestämmelser som gällde när och där en händelse som gav upphov till skadeståndsansvar inträffade ska beaktas, och en regel enligt vilken en person kan väcka talan direkt mot en försäkringsgivare om den tillämpliga lagen för den utomobligatoriska förpliktelsen eller försäkringsavtalet tillåter det. Det finns regler för subrogation, flera skadevållare och den formella giltigheten av en handling som avser utomobligatoriska förpliktelser. Slutligen finns det regler om bevisbörda, hemvist för juridiska personer och individer som agerar inom ramen för en affärsverksamhet, uteslutande av tillämpning av återförvisning vad gäller internationell privaträtt i ett land vars lagstiftning är tillämplig enligt förordningen, tillämpning av förordningen i stater med mer än ett rättssystem och relationer till andra bestämmelser i EU:s lagstiftning och ett antal internationella konventioner.

Föräldraansvar och äktenskapsskillnad

6.1. Bryssel II a-förordningen

6.1.1. Bakgrund – Bryssel II-förordningen och Bryssel II a-förordningen

Förordning (EG) nr 1347/2000 av den 29 maj 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn ("Bryssel II-förordningen")⁽⁸⁸⁾ trädde i kraft den 1 mars 2001. Denna förordning behandlade behörighet, erkännande och verkställighet i civilrättsliga förfaranden avseende äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap, men begränsades i fråga om föräldraansvar till äktenskapsmål rörande makars gemensamma barn. Förordningen var i efterföljare till en konvention mellan medlemsstaterna som förhandlades fram innan Amsterdamfördraget trädde i kraft. Texten i Bryssel II-förordningen och konventionen är nästan identiska, men konventionen⁽⁸⁹⁾, som antogs den 28 maj 1968, trädde aldrig i kraft.

Det territoriella tillämpningsområdet omfattar alla medlemsstater utom Danmark. Det materiella tillämpningsområdet för Bryssel II-förordningen ansågs relativt snart efter att den trädde i kraft vara för snävt i fråga om föräldraansvar. Därför lade kommissionen i augusti 2002⁽⁹⁰⁾ fram ett förslag till förordning som skulle ersätta Bryssel II-förordningen och skulle omfatta alla beslut om föräldraansvar, oavsett föräldrarnas äktenskapliga status och oavsett om äktenskapsmål pågår mellan föräldrarna. Enligt förslaget skulle förordningen också behandla frågor om föräldraansvar vid

placering av barn på institution eller i familjehem. Förslaget följde i stor utsträckning bestämmelserna i Haagkonventionen av den 19 oktober 1996 om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn ("Haagkonventionen om skydd av barn"). Vid den tidpunkten hade konventionen inte ännu trätt i kraft i en enda medlemsstat. Bryssel IIa-förordningen antogs den 27 november 2003 och tillämpas från och med den 1 mars 2005⁽⁹¹⁾.

6.1.2. Bryssel II a-förordningen och olovligt bortförande av barn

Bryssel II a-förordningen skulle enligt förslaget även innehålla särskilda regler om olovligt bortförande av egna barn över gränserna inom den Europeiska unionen och på så sätt behandla problemet med olagliga bortföranden eller kvarhållanden av barn i strid med vårdnadshavarens rättigheter mellan medlemsstaterna. Haagkonventionen av den 25 oktober 1980 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn är i kraft i samtliga medlemsstater. När ett barn blir bortfört till eller kvarhålls i ett land som är part i denna konvention ska, enligt konventionen, myndigheterna i den stat dit barnet förs eller kvarhålls beordra att barnet omedelbart ska återföras till sitt hemvistland om denna stat är en konventionsstat. Reglerna i Bryssel II a-förordningen var avsedda att komplettera och förstärka konventionens verkan mellan medlemsstaterna och därmed avskräcka föräldrar och andra från att föra bort eller kvarhålla barn från den medlemsstat där de hade sin hemvist.

(88) Se EGT L160, 30.6.2000, s.19.

(89) Se EGT C 221, 16.7.1998, s. 1.

(90) Se EGT C 203 E, 27.8.2002, s. 155. En separat övningshandbok för tillämpning av förordningen finns på e-juridikportalens webbplats.

(91) Danmark deltar inte i genomförandet av den här förordningen.

6.1.3. Bryssel II a-förordningen och äktenskapsmål

6.1.3.1. Behörig domstol i äktenskapsmål – artikel 3

Förordningen övertog bestämmelserna om äktenskapsmål i Bryssel II-förordningen utan ändringar. För dessa förfaranden tillhandahöll förordningen regler om

- behörig domstol i medlemsstaterna,
- erkännande och verkställighet av domar av domstolarna i andra medlemsstater.

Exempel

A är medborgare i medlemsstat 1 och har varit gift med B i tre år och bott med honom i hans hemstat, medlemsstat 2. A anser att äktenskapet inte har någon framtid och har beslutat sig för att ansöka om äktenskapsskillnad och att återvända till sitt hemland, där hennes familj bor. Hon vill ge sig av så snart som möjligt och ansöker om äktenskapsskillnad i sitt hemland. Hon har inte talat med B på två veckor och är orolig för att skilsmässan ska bli problematisk.

Enligt artikel 3.1 i förordningen ska tillfaller behörigheten för äktenskapsskillnad domstol i den medlemsstat där makarna har eller senast hade hemvist, om en av dem fortfarande är bosatt där, den medlemsstat där båda makarna är medborgare (eller, när det gäller

Förenade kungariket och Irland, där båda makarna har sin 'domicil'). Efter att A har återvänt till sitt ursprungsland (medlemsstat 1), kan hon bara ansöka om äktenskapsskillnad vid domstol i denna medlemsstat efter att det blivit hennes stadigvarande vistelseort och om en av följande förutsättningar föreligger:

- B samtycker till att gemensamt ansöka om äktenskapsskillnad tillsammans med henne.
- Om B inte samtycker till att gemensamt ansöka om äktenskapsskillnad, och om A ansöker om äktenskapsskillnad efter att hon har varit bosatt där i minst sex månader. Om A beslutar sig för att flytta till en tredje medlemsstat där hon inte är medborgare, så kan hon inte ansöka om äktenskapsskillnad där om det inte är hennes stadigvarande vistelseort eller förrän hon varit bosatt där i minst ett år innan hon lämnar in sin ansökan.

A ska uppmärksammas på att B, vars avsikt är att behålla makarnas nuvarande gemensamma hemvist i medlemsstat 2, befinner sig i en mer fördelaktig position i den mening att han genast kan ansöka om äktenskapsskillnad vid domstol i medlemsstat 2. A kan göra likadant eftersom B fortfarande har sin hemvist i den medlemsstaten, men för att kunna göra sin ansökan i medlemsstat 1 måste hon vänta minst sex månader.

Skulle B besluta sig för att ansöka om äktenskapsskillnad i medlemsstat 2 hindrar hans ansökan A:s efterföljande ansökan i medlemsstat 1. Detta eftersom artikel 19.1 i förordningen fastställer att om talan rörande samma sak och samma parter väcks vid domstolar i olika medlemsstater som har behörighet i målet enligt förordningen, är det den domstol vid

vilken talan först väckts som är behörig, och att den domstol vid vilken den därpåföljande talan väckts ska låta sin handläggning av målet vila, och när behörigheten för den domstol där talan väckts först har fastställts får målet i den andra domstolen inte fortsätta enligt den europeiska litispensbestämmelsen i artikeln.

Förordningen berör endast upplösning av äktenskapliga band, men omfattar inte sådana frågor som skulden till äktenskapets upplösning, förmögenhetsrättsliga konsekvenser av äktenskapet, underhållsskyldighet⁽⁹²⁾ eller andra åtgärder som kan följa av äktenskapsskillnaden.

6.1.3.2. Erkännande och verkställighet av beslut i äktenskapsmål enligt Bryssel II a-förordningen

Givet principen om ömsesidigt förtroende ska en dom som meddelats i en medlemsstat erkännas i alla andra medlemsstater. Förutsättningarna för att vägra erkännande har därför reducerats till ett minimum. När det gäller domar om hemskillnad, äktenskapsskillnad och annullering av äktenskap behövs inget särskilt förfarande för att ändra civilstånd i en medlemsstat. Det är också en grundläggande princip enligt Bryssel II a-förordningen, liksom enligt Bryssel I-förordningen, att den anmodade medlemsstaten inte ska ompröva vare sig ursprungsstatens behörighet eller de faktiska omständigheterna. Domar i äktenskapsmål erkänns enligt lag och är verkställbara i andra medlemsstater när de väl har förklarats vara verkställbara av den domstol som är behörig i den medlemsstat där verkställighet söks ("exekvatur"). Beslutet att bevilja exekvatur kan överklagas. Legalisering krävs inte för

några handlingar som lämnas in för erkännande och verkställighet, inte heller skilsmäsoansökan.

6.1.4. Bryssel II a-förordningen och föräldraansvar

6.1.4.1. Tillämpningsområde

Förordningen har ett mycket brett tillämpningsområde i fråga om föräldraansvar. Den gäller för sedvanliga skyldigheter som föräldrar har i förhållande till barnen, fastställande av barnets hemvist, rätten till umgänge med barnet, förmyndarskap, samt skyddsåtgärder för barnet i förhållande till hennes/hans egendom. Omhändertagande av barnet enligt 6.1.8 ingår också i tillämpningsområdet. Detta omfattar även bestämmelser om domstols behörighet i dessa frågor och i fråga om om erkännande och verkställighet av domar som gäller föräldraansvar.

6.1.4.2. Domstols behörighet i fråga om föräldraansvar – artiklarna 8, 9, 12 och 13

Huvudregeln är att domstolarna i den medlemsstat där barnet har hemvist är behöriga. Begreppet hemvist är inte definierat i förordningen, men avsikten är att det ska ha en autonom innebörd och detta har bekräftats av Europeiska unionens domstol i flera mål.⁽⁹³⁾ Dessutom ger förordningen begränsade möjligheter att på vissa villkor ge en domstol i en annan medlemsstat än den där barnet har hemvist behörighet i fråga om föräldraansvar, exempelvis om ärendet är kopplad till en pågående äktenskapsskillnadsvist, i enlighet

(92) Se kapitel 7 nedan.

(93) Se till exempel domstolens domar av den 2 april 2009 i mål C-523/07 och av den 22 december 2010 i mål C-497/10 PPU, Mercredi mot Chaffe.

med artikel 3 i förordningen i en annan medlemsstat.⁽⁹⁴⁾ Förordningen ger också möjlighet att grunda behörigheten på att barnet befinner sig i en given medlemsstat, om det inte är möjligt att fastställa barnets hemvist.⁽⁹⁵⁾ Om ett barn rör sig över gränsen från den medlemsstat som är hennes eller hans hemvist till en annan, i samförstånd med innehavaren av föräldraansvaret (dvs. i de flesta fall föräldrarna), har domstolarna i den första staten fortsatt behörighet när det gäller eventuella beslut om omgånge, men endast inom en tremånadersperiod efter flytten och om den omgängesberättigade föräldern fortfarande bor där.⁽⁹⁶⁾

6.1.4.3. 6.1.4.3 Överföring av ärenden mellan domstolar – artikel 15

Förordningen innehåller ytterligare en nyskapande regel inom europeisk lagstiftning, varigenom en i sak behörig domstol där talan väcks undantagsvis kan överföra målet till en domstol i en annan medlemsstat som är bättre lämpad att pröva målet. Domstolen får överföra hela målet eller en särskild del därav.

Eftersom behörigheten, enligt den allmänna regeln i artikel 8, ligger hos domstolarna i den medlemsstat där barnet har hemvist vid den tidpunkt då talan väcks i domstol överförs inte behörigheten automatiskt om barnet byter hemvist till en annan medlemsstat under domstolsförandet. Men det kan i undantagsfall finnas omständigheter där den domstol där talan har väckts ("den ursprungliga domstolen") inte har de bästa förutsättningarna att pröva målet. Under sådana omständigheter tillåter artikel 15 att den ursprungliga domstolen överför målet till en domstol i en annan medlemsstat, om detta

är för barnets bästa. Förandet för att verkställa en sådan en överföring och kriterierna för att överföringen ska kunna göras anges i artikeln. När ett mål har överförts till domstolen i en annan medlemsstat kan det inte överföras till domstolen i en tredje medlemsstat⁽⁹⁷⁾.

6.1.4.4. Behörighet vid olovligt bortförande av barn – artikel 10

Vissa barn blir bortförda från en medlemsstat till en annan av föräldrar som vill pröva föräldraansvaret för dessa barn inför en domare av sin egen nationalitet i hopp om förmånligare behandling. Enligt förordningen får inte olagligt bortförande eller kvarhållande av ett barn göra att behörigheten förskjuts från domstolarna i den medlemsstat där barnet har sin ursprungliga hemvist, utom om alla vårdnadsrättsinnehavare enligt definitionen i förordningen har samtyckt till detta, eller om barnet har vistats i den nya staten i minst ett år efter det att vårdnadsrättsinnehavaren fick eller bör ha fått kunskap om barnets vistelseort och denne inte har ingett någon ansökan om återförande enligt Haagkonventionen om olovligt bortförande av barn inom ett år, återkallat en sådan ansökan eller ett vårdnadsbeslut fattats i den medlemsstat där barnet hade sin ursprungliga hemvist som innebär att barnet inte ska återföras. På detta sätt avskräcks föräldrar som försöker vinna fördelar genom att utan den andra förälderns samtycke föra bort sina barn till en annan medlemsstat, eftersom detta inte förändrar domstolarnas behörighet i mål om föräldraansvar inom Europeiska unionen.

(94) Se artikel 12.1.

(95) Se artikel 13.

(96) Se artikel 9.

(97) Se skäl 13.

6.1.5. Haagkonventionen verkan med avseende på olovligt bortförande av barn inom Europeiska unionen – artikel 11

6.1.5.1. De grundläggande principerna för konventionen och förordningen

Haagkonventionen av 1980 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn har fortsatt verkan inom Europeiska unionen, men förordningen innehåller bestämmelser som kompletterar den mellanstatliga konventionen. Bestämmelserna är avsedda att stärka konventionens verkan, i synnerhet den centrala principen i både konventionen och i förordningen att olagligt kvarhållande eller bortförande från den stat där barnet har sin hemvist strider mot barnets bästa. Denna princip stöds i sin tur av den processuella principen att om ett sådant bortförande eller kvarhållande sker bör barnet eller barnen återföras till sitt hemvistland så snabbt som möjligt, om domstolen fattar ett sådant beslut, och det bör vara domstolen i den staten som ska fatta lämpliga beslut för barnens bästa vad gäller vem de bör bo hos och vem som ska ha vårdnaden och på vilka grunder.

6.1.5.2. De kompletterande bestämmelserna i förordningen – artiklarna 11.1–11.5

Artikel 11 innehåller ett antal bestämmelser som är avsedda att stärka dessa grundläggande principer och som tillämpas när återförande av barn från en medlemsstat till en annan begärts enligt konventionen. Dessa bestämmelser är följande:

- Vid bedömningen av ansökan om återförande och eventuellt motstånd mot den, enligt de undantag som anges i artiklarna 12 och 13 i konventionen, om inte detta är olämpligt, ska barnet ges tillfälle att

bli hört under förfarandet med beaktande av hans eller hennes ålder eller mognad. Förordningen anger inte hur detta ska göras utan istället avgörs det inom ramen för medlemsstatens nationella processrätt. Det framgår dock av bestämmelsen att den domstol som prövar återförande av barnet bör överväga om hon eller han ska höras – artikel 11.2.

- Förfarandet för återförande enligt konventionen bör genomföras så snabbt som möjligt och ska inte ta längre än sex veckor från det att talan väckts i domstolen tills domen utfärdas, såvida det inte finns exceptionella omständigheter som gör detta omöjligt. Denna bestämmelse liknar bestämmelserna i konventionen⁽⁹⁸⁾ och stärker tesen att ett snabbt återförande av barn är ett grundläggande mål för båda regelverken – artikel 11.3.
- Enligt artikel 13.1 b i 1980 års Haagkonvention som nämnts ovan kan föräldrar undvika ett beslut om återförande av barn som de olovligen bortfört genom att hävda att återförande av det aktuella barnet skulle medföra en allvarlig risk för att barnet drabbas av fysiska eller psykiska men eller att det då hamnar i en oacceptabel situation. Som med andra undantag ligger skyldigheten att bevisa risken för barnet på ett sätt som tillfredsställer domstolen på den person som ansöker om dom om att inte återföra barnet. I själva verket tolkas detta undantag i allmänt mycket snävt av domstolar i de flesta konventionsslutande stater inklusive EU:s medlemsstater och förordningen stärker denna konstruktion genom att klargöra att detta undantag inte kan användas för att inte återföra barnet, om det fastställs att lämpliga skyddsåtgärder har vidtagits för barnet efter det att hon eller han

(98) Se artiklarna 2 och 11.

återvänder till hemvistlandet, i vars domstolar sociala omsorgsfrågor ska behandlas med hänsyn till barnets bästa. – Artikel 11.4.

- Om inte den person som begär återförande har fått möjlighet att höras kan inte domstolen neka till återförande – artikel 11.5.

6.1.5.3. Vad händer om en dom om att inte återföra barnet meddelas – artiklarna 11.6–11.8

Konventionen tillåter begränsade undantag från det som gäller då en domstol meddelar dom om att återföra ett barn till hemvistlandet efter olovligt bortförande till eller kvarhållande i en annan stat. För att förhindra att föräldrar försöker dra nytta av dessa, ofta på ganska falska grunder, och för att säkerställa att den långsiktiga framtiden för barn som har utsatts för sådana handlingar i deras hemvistland, föreskriver förordningen inte bara att domstolarna i den medlemsstat där barnet hade sin hemvist före bortförandet ska behålla behörighet ⁽⁹⁹⁾, men också att dessa domstolar ska ha sista ordet om barnets långsiktiga framtid efter bortförandet. Så ett beslut baserat på artikel 13 i konventionen om att inte återföra barnet, som utfärdats av domstolarna i den medlemsstat till vilken barnet har bortförts, kan följas av en senare dom om återförande av barnet vilken meddelas av de behöriga domstolarna i den medlemsstat där barnet hade sin hemvist omedelbart före bortförandet.

6.1.5.4. Erkännande och verkställighet av en dom om återförande av ett barn som följer på en dom om att inte återföra barnet – påskyndat förfarande – artiklarna 11.8, 40.1 b och 42

Om en dom om återförande av barnet meddelas, ska den erkännas och verkställas utan något särskilt förfarande (till exempel exekvatur), under förutsättning att vissa rättssäkerhetsgarantier uppfylls, till exempel att domstolen i den medlemsstat där barnet har sin hemvist gav barnet rätt att höras. ⁽¹⁰⁰⁾ Den domstol som har meddelat dom om att inte återföra barnet ska översända handlingarna till behöriga domstol i det land där barnet hade sin hemvist omedelbart före det olovliga bortförandet eller kvarhållandet. Denna domstol uppmanar de berörda parterna att yttra sig, och om de yttrar sig kommer domstolen att pröva vårdnadsfrågan.

6.1.6. Erkännande och verkställighet av dom om umgängesrätt, påskyndat förfarande – artiklarna 40.1 a och 41

Bryssel II a-förordningen utfärdades efter upprättandet av dels verkställighetsbestämmelserna i 1996 års Haagkonvention om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn, dels ytterligare intyg som har till syfte att underlätta spridning inom Europeiska unionen av beslut om skilsmässor och föräldraansvar, inbegripet domar om umgängesrätt som meddelats i en av medlemsstaterna. Intyget om umgänge omfattar uttalanden om det förfarande som domstolen följt: då en tredskodom utfärdas mot en utebliven svarande kommer det berörda intyget att bekräfta att personen ifråga delgavs beslutet på ett sätt som medgav honom eller

(99) Se artikel 10 och punkt 6.1.4.4.

(100) Se artikel 42.2 a.

henne möjligheten att anordna försvar i fallet, och att alla parter och barnet gavs möjlighet att höras, beroende på barnets ålder och mognad. Utfärdandet av intyget kan inte överklagas i ursprungslandet, och rättelser kan göras i intyget (artikel 43). Domen som försetts med ett intyg kan inte verkställas i den verkställande medlemsstaten om domen är oförenlig med en senare verkställbar dom.

6.1.7. Erkännande och verkställighet av domar, standardförfarande – artiklarna 21–39

För övriga domar om föräldransvar liknar förfarandet det i Bryssel I-förordningen. När domen är godkänd och verkställbar utfärdas domen med det standardintyg som anges i förordningen.⁽¹⁰¹⁾ Inget särskilt förfarande krävs enligt nationell lag. I stället ska man ansöka om verkställbarhetsförklaring i den medlemsstat där domen ska verkställas. När förklaringen utfärdats kommer den person mot vilken verkställighet begärs enligt nationella förfaranden att delges detta. Personen kan invända mot förklaringen, men endast på de grunder som anges i förordningen.⁽¹⁰²⁾ Det faktiska verkställandet av domen sker enligt nationella förfaranden.⁽¹⁰³⁾

6.1.8. Placering av barn i en annan medlemsstat för omvårdnad – artiklarna 55 d och 56

Förordningen gäller som nämnts även beslut att placera barn på en institution eller i familjehem. Sådana beslut om föräldransvar kan innebära att ett barn placeras i en annan medlemsstat, och om detta övervägs finns det ett särskilt

förfarande i förordningen. Innan den behöriga domstolen fattar beslut om placering av barnet måste denna först rådfråga centralmyndigheten eller den behöriga myndigheten i den medlemsstat där man planerar att placera barnet om det krävs ingripande av en offentlig myndighet i den staten. Endast om den behöriga myndigheten samtycker kan beslutet om placering verkställas. Om ingripande av offentlig myndighet inte behövs för placering av ett barn i ett familjehem i en annan medlemsstat behövs inget godkännande och den placerande myndigheten behöver bara informera centralmyndigheten eller den behöriga myndigheten.⁽¹⁰⁴⁾ Centralmyndigheterna som etablerats enligt förordningen ska bidra till processen genom att ge domstolarna stöd och information. Medlemsstaterna ska fastställa klara regler och förfaranden för att inhämta det godkännande som avses i artikel 56 av förordningen så att rättssäkerheten och en skyndsam handläggning kan garanteras. Förfarandena måste bland annat möjliggöra för den domstol som överväger placering att enkelt kunna fastställa vilken den behöriga myndigheten är samt skapa möjlighet för den behöriga myndigheten att ge sitt godkännande eller avslå begäran om godkännande utan dröjsmål.⁽¹⁰⁵⁾

6.1.9. Samarbete mellan domstolar och centralmyndigheter – artiklarna 11.6–11.8, 15.6, 42.2 c, 53–55 och 67

Som i 1980 års Haagkonvention om olovligt bortförande av barn och 1996 års Haagkonvention om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldransvar och åtgärder till skydd för barn ges en grundläggande och viktig roll till centralmyndigheter i medlemsstaterna att samarbeta med varandra och med andra berörda myndigheter för att

(101) Se artiklarna 37 och 39 och bilaga II.

(102) Se artikel 23.

(103) Se artikel 47.

(104) Se artikel 56.4.

(105) Se punkt 82 i domstolens dom av den 26 april 2002 i mål C-92/12, Health Service Executive mot S.C. och A.C.

uppfylla målen och bestämmelserna i förordningen. För detta ändamål ska varje medlemsstat etablera en eller flera centralmyndigheter. Det kommer att finnas fler än en centralmyndighet i medlemsstater som har två eller fler rättssystem.⁽¹⁰⁶⁾ Centralmyndigheternas uppgifter är både generella och specifika. En ytterligare funktion som centralmyndigheterna har enligt förordningen är att bistå domstolar i deras samarbete, särskilt i fråga om återförande av barn efter ett beslut om att inte återföra barnet och om domstolarna överväger överföring av ett ärende eller ett gränsöverskridande omhändertagande. Förordningen trädde i kraft på grundval av ett samarbete mellan medlemsstaternas centralmyndigheter och kommunikationen mellan dem och mellan domstolarna⁽¹⁰⁷⁾, för att tillämpa förordningen, och detta samarbete skulle främjas av det Europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område ("ERN").⁽¹⁰⁸⁾ Syftet med kommunikationen och samarbetet är att försöka bidra till att lösa något ofta mycket svåra och känsliga ärenden som rör barn⁽¹⁰⁹⁾.

(106) Se artikel 53.

(107) Se artiklarna 11.6 och 11.7, 15.6, 53, 55 c och d samt artikel 56.

(108) Se artikel 54. ERN består av ett nätverk av kontaktpunkter och centralmyndigheterna enligt förordningen. Se kapitel 14 nedan när det gäller det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område.

(109) Se i detta sammanhang artikel 55 e.

6.2. Tillämplig lag för äktenskapsskillnad – Rom III-förordningen⁽¹¹⁰⁾

6.2.1. Bakgrund

Ett förslag till en förordning om tillämplig lag för äktenskapsskillnad inleddes i juli 2006 av Europeiska kommissionen. Förhandlingarna om förslaget fortsatte tills man år 2008 insåg att det fanns oöverstigliga svårigheter med att nå enhällighet mellan medlemsstaterna⁽¹¹¹⁾. Kort därefter återupptog en grupp medlemsstater⁽¹¹²⁾ förslaget enligt de nya planerna för ett utökat samarbete i fördraget för Europeiska unionen funktionssätt⁽¹¹³⁾ vilket ledde till att man antog Rom III-förordningen.

6.2.2. Territoriellt och materiellt tillämpningsområde

Från och med den 21 juni 2012 blev fjorton medlemsstater bundna av de enhetliga reglerna om tillämplig lag för äktenskapsskillnad och hemskillnad. Dessa var de ursprungliga femton medlemsstater som inledde det utökade samarbetet, med undantag för Grekland som drog sig ur förhandlingarna och därefter meddelande sin avsikt att delta i genomförandet av

(110) Rådets förordning (EU) nr 1259/2010 av den 20 december 2010 om genomförande av ett fördjupat samarbete om tillämplig lag för äktenskapsskillnad och hemskillnad.

(111) Familjerättsliga åtgärder måste antas enhälligt av medlemsstaterna i rådet till skillnad från de flesta åtgärder i civilrättsliga frågor där kvalificerad majoritet i rådet är tillräckligt.

(112) Belgien, Bulgarien, Tyskland, Grekland, Spanien, Frankrike, Italien, Lettland, Luxemburg, Ungern, Malta, Österrike, Portugal, Rumänien och Slovenien.

(113) FEUF artikel 328.1.

förordningen. Litauen deltar också i förordningen⁽¹¹⁴⁾. Från det materiella tillämpningsområdet utesluter förordningen ett antal frågor om familjerätt, liknande dem som inte omfattas av Bryssel II a-förordningen⁽¹¹⁵⁾, varav många nu behandlas separat i andra förordningar. Förordningen är av allmängiltig natur, vilket innebär att den lag som anvisas genom förordningen ska tillämpas oavsett om den anvisade lagen är den gällande lagstiftningen i en medlemsstat som deltar i samarbetet enligt förordningen.

6.2.3. Val av tillämplig lag

Enligt förordningen får parterna välja mellan någon av följande lagar:

- Lagen i den stat där makarna har gemensam hemvist vid tidpunkten för avtalets ingående.
- Lagen i den stat där makarna senast hade gemensam hemvist, om en av dem fortfarande har hemvist där vid tidpunkten för avtalets ingående.
- Lagen i den stat där någon av makarna var medborgare vid tidpunkten för avtalets ingående.
- Domstolslandets lag.

(114) Grekland blev bundet, med verkan från och med den 29 juli 2015, jfr kommissionens beslut (2014/39/EU) av den 27 januari 2014 och EUT L231, 28.1.2014, s. 41. Från den 22 maj 2014 gäller förordningen också i Litauen, jfr kommissionens beslut av den 21 november 2012 och EUT L 323, 22.11.2012, s. 18.

(115) De uteslutna ämnesområdena är fysiska personers kapacitet, erkännande om giltighet och existens eller annullering av äktenskap, namn på makarna, förmögenhetsrättsliga konsekvenser av äktenskap, föräldraansvar, underhållsskyldighet samt truster och arv.

Ett lavtsavtal får ingås och ändras vid vilken tidpunkt som helst, dock senast när saken tas upp till prövning av domstol. Om *domstolslandets* lag tillåter det kan makarna även välja tillämplig lag pågående förfarande inför domstolen. I så fall ska domstolen registrera lagvalet i enlighet med *domstolslandets* lag. Materiell giltighet av ett lagvalsavtal ska fastställas enligt den lag vilken det skulle underkastas om lagvalsavtalet var giltiga. Lagvalsavtalet ska vara skriftligt och dateras och undertecknas av båda makarna. Dessutom kan andra formkrav komma att tillämpas på lagvalsavtal, beroende på vilken lag som är tillämplig i den medlemsstat/ de medlemsstater där makarna har sin hemvist.

6.2.4. Tillämplig lag vid avsaknad av val

Om inget lagval gjorts ska följande regler gälla för att fastställa vilken lag som ska vara tillämplig: lagen i den stat

- där makarna har gemensam hemvist vid den tidpunkt då målet anhängiggörs vid stomeol, eller, om detta alternativ inte är tillämpligt
- där makarna senast hade gemensam hemvist, förutsatt de inte upphörde att ha gemensam hemvist där mer än ett år innan målet anhängiggjordes vid domstol och att en av makarna fortfarande hade hemvist i landet när målet anhängiggjordes vid domstol, eller om detta alternativ inte är tillämpligt
- där båda makarna var medborgare vid den tidpunkt då målet anhängiggjordes vid domstol, eller om detta alternativ inte är tillämpligt
- vid vars domstolar målet anhängiggörs.

6.2.5. Övriga regler

6.2.5.1. *Lagen i domstolslandet tillämpas*

Om den lag som är tillämplig enligt förordningen inte föreskriver några bestämmelser om äktenskapsskillnad eller inte beviljar lika tillgång till äktenskapsskillnad eller hemskillnad på grund en av makarnas kön ska lagen i *domstolslandet* tillämpas.

6.2.5.2. *Uteslutande av återförvisning*

Tillämpningen av lagen i en stat hänvisar till rättsreglerna som gäller i denna stat inte dess regler inom internationell privaträtt.⁽¹¹⁶⁾

6.2.5.3. *Rättsordning (public policy)*

En domstol kan neka till tillämpning av en bestämmelse i den lag som anvisas enligt bestämmelserna i förordningen endast om sådan tillämpning är uppenbart oförenlig med rättsordningen i detta domstolsland.

6.2.5.4. *Skillnader i nationell rätt*

Förordningen tvingar inte domstolarna i en medlemsstat, vars lagstiftning inte föreskriver äktenskapsskillnad eller inte anser att ett äktenskap är giltigt för tillämpningen av äktenskapsskillnad, att avkunna en äktenskapsskillnad på grund av reglerna i förordningen.

(116) För en allmän beskrivning av effekten av uteslutandet av återförvisning, se punkt 8.3.9 nedan.

Underhållsskyldighet

7.1. Bakgrund till underhållsförordningen – Bryssel I-förordningen och 2007 års Haagkonvention om underhållsskyldighet

Bestämmelser om behörighet, erkännande och verkställighet vad gäller underhållsskyldighet inom det dåvarande EG ingick i Bryssel I-förordningen. Förordningen gjorde det möjligt för den underhållsberättigade att väcka talan vid domstolarna i den medlemsstat där han eller hon hade sin domicile eller hemvist. Detta arrangemang fungerade väl fram till en punkt, men det krävdes fortfarande att den underhållsberättigade skulle gå igenom processen att ansöka om verkställbarhetsförklaring för att kunna verkställa beslutet i en annan medlemsstat. Detta var svårt för många underhållsberättigade som behövde snabb och effektiv verkställighet av föreläggandet, eftersom de var beroende av underhållet. Detta var ett mer akut problem i samband med underhåll för barn.

Europeiska kommissionen antog 2005 ett förslag till en underhållsförordning i EU för att ta bort de mellanliggande åtgärderna som behövs för erkännande och verkställighet av betalningsföreläggande av underhåll och för att upprätta gemensamma processuella regler för att förenkla och påskynda avvecklingen av gränsöverskridande tvister om underhållsbidrag.

Samtidigt som förhandlingarna fördes i EU om detta förslag inlät Haagkonferensen för internationell privaträtt sig i de förhandlingar som i november 2007 ledde till antagandet av Haagkonventionen om indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar. 2007 års Haagkonvention innehåller ett omfattande ramverk för att hantera underhållsskyldigheter med de stater som är parter i konventionen. Det åtföljs av ett valfritt protokoll som innehåller bestämmelser om tillämplig lag för underhållsskyldigheter.

Europeiska kommissionen och medlemsstaterna deltog till fullo i dessa förhandlingar och införlivade många av bestämmelserna på internationell nivå i underhållsförordningen som antogs i december 2008.

2007 års Haagkonvention ratificerades av Europeiska unionen den 9 april 2014. Den trädde i kraft för alla medlemsstater utom Danmark den 1 augusti 2014. Protokollet antogs den 8 april 2010 av Europeiska unionen⁽¹¹⁷⁾ och gäller sedan ikraftträdandet av underhållsförordningen den 18 juni 2011, mellan alla medlemsstater utom Förenade kungariket och Danmark. Medlemsstaterna i EU kommer att tillämpa 2007 års Haagkonvention med sådana stater som inte ingår i EU endast om de är parter i konventionen.

7.2. Syftet med underhållsförordningen⁽¹¹⁸⁾

Det centrala syftet med underhållsförordningen är att genom bestämmelserna skapa ett regelverk för att förenkla processen för underhållsberättigade i en medlemsstat i Europeiska unionen att erhålla underhåll snabbt och enkelt från en underhållsskyldig i en annan medlemsstat, genom att använda bestämmelserna om domstols behörighet, lagval, erkännande och verkställbarhet, verkställighet, rättshjälp och samarbete mellan centralmyndigheter. En underhållsberättigad i en medlemsstat bör enkelt kunna få ett beslut som blir automatiskt verkställbart i en annan medlemsstat utan ytterligare formaliteter. En underhållsberättigad som har fått ett beslut i en medlemsstat bör kunna söka verkställighet (vid behov) och få beslutet verkställt i en annan medlemsstat enligt förenklade förfaranden som beskrivs i avsnitt 7.6 nedan. Underhållsberättigade bör också dra nytta

(117) Rådets beslut (2009/941/EG), se EGT L 331/17, 16.12.2009

(118) Rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet

av stödet från centralmyndigheter för att utarbeta ansökningar inte bara för erkännande av beslut, utan också för ändringar av sådana beslut. Den situation där offentliga organ övertagit rätten att kräva ersättning av den underhållsberättigade ingår också i förordningen.

7.3. Tillämpningsområde

7.3.1. Territoriellt tillämpningsområde

Förordningen gäller för och förbinder alla EU:s medlemsstater utom Danmark. Danmark har dock samtyckt till att vara bunden av den, vilket fastställts i avtalet mellan EG och Danmark av den 19 oktober 2005⁽¹¹⁹⁾ i den mån som denna förordning ändrar Bryssel I-förordningen (EG)⁽¹²⁰⁾. Effekten av detta är att förordningen får verkan när det gäller Danmark, med undantag för bestämmelserna i kapitlen III (tillämplig lag) och VII (samarbete mellan centralmyndigheter)⁽¹²¹⁾. Detta innebär att även reglerna i förordningen om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar och tillgång till rättslig prövning tillämpas vad gäller Danmark på grundval av detta och beroende på kraven som fastställs i förordningen för stater som inte tillämpar Haagprotokollet.

Vad gäller Förenade kungariket och Irland hade båda dessa medlemsstater tre månader på sig efter att förslaget utfärdades att meddela om de ville⁽¹²²⁾

(119) Se EGT L 299, 16.11.2005, s. 62.

(120) Avtal mellan Europeiska gemenskapen och Konungariket Danmark om domstols behörighet och erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område; EGT L 149, 12.6.2009, s. 80.

(121) Se EGT L 149, 12.6.2009.

(122) Se introduktionen i punkt 1.3 och protokollet om Förenade kungariket och Irlands ståndpunkt som finns bifogat till EU-fördraget och EUF-fördraget.

bli bundna av förordningen. Irland valde att förbinda sig till förordningen innan förhandlingarna inleddes om EU:s förslag, som sedan blev 2009 års underhållsförordning, men Förenade kungariket gjorde det inte.⁽¹²³⁾ Förenade kungariket deltog i förhandlingarna och valde därefter att förbinda sig till förordningen och är nu bunden av förordningen med förbehåll för det faktum att Förenade kungariket inte har ratificerat Haagprotokollet om tillämplig lag och på den grunden är reglerna om erkännande och verkställighet av beslut i förordningen tillämpliga för Förenade kungariket enligt vad som fastställs i avsnitt 7.6.

7.3.2. Materiellt tillämpningsområde

Förordningen gäller all underhållsskyldighet som uppstår genom familjeförhållanden, föräldraskap, äktenskap eller släktskap. Den innehåller bestämmelser om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet och samarbete. Den fastställer även några viktiga bestämmelser om möjlighet till rättslig prövning med avseende på tillgång till rätts hjälp och stöd till underhållsberättigade och underhållsskyldiga via centralmyndigheterna.

7.4. Domstols behörighet

Behörighetsbestämmelserna i förordningen tillämpas på domstolar, vilka ska omfatta de administrativa myndigheter som förtecknas i bilaga X till förordningen⁽¹²⁴⁾.

(123) Se skälen (46) och (47).

(124) Se EGT L 293, 11.11.2011, s. 24. Se även för Danmark: EUT L 251, 21.09.2013, s. 1.

7.4.1. Allmänna bestämmelser – artikel 3

Domstolarna som är behöriga att pröva mål enligt förordningen är följande:

Domstolen

- på orten där svaranden (den underhållsskyldige) har hemvist
- på orten där den underhållsberättigade har hemvist
- som enligt det berörda landets lagstiftning har behörighet att pröva förfaranden om status om underhållsskyldigheten har samband med dessa förfaranden om status
- som enligt det berörda landets lagstiftning har behörighet att pröva förfarande om föräldraansvar om underhållsskyldigheten har samband med förfarandet om föräldraansvar.

försatt att behörighet i de sistnämnda två alternativen ovan inte enbart baseras på en av parternas medborgarskap.

7.4.2. Val av domstol – artikel 4

Parterna kan avtala om att domstolen är behörig att lösa eventuella aktuella eller framtida tvister om underhåll, utom sådana tvister som gäller underhållsskyldighet mot en person under arton år. Följande domstolar kan väljas:

Domstolen eller domstolarna, vid tidpunkten då avtalet om val av domstol ingicks eller när talan väcktes

- i den medlemsstat där någon av parterna har hemvist
- i den medlemsstat där någon av parterna har medborgarskap
- som har behörighet i äktenskapsmål i fråga om underhållsskyldighet mellan makar eller före detta makar

- i den medlemsstat där parterna hade sin senaste gemensamma hemvist, under en tidsperiod på minst ett år, i fråga om underhållsskyldighet mellan makar eller före detta makar.

Avtalet om val av domstol måste vara skriftligt eller meddelas elektroniskt på ett sätt som möjliggör varaktig dokumentation av det.

7.4.3. Övriga behörighetsbestämmelser – svaranden, gemensam nationalitet och forum necessitatis

Om svaranden går i svaromål vid domstol utan att bestrida domstolens behörighet ska denna domstol ha behörighet.⁽¹²⁵⁾ Domstolarna i landet för parternas gemensamma nationalitet har behörighet för underhåll endast om det inte finns någon annan behörighet enligt förordningen eller enligt 2007 års Luganokonvention.⁽¹²⁶⁾ Undantagsvis kan en domstol i en medlemsstat där det finns tillräcklig anknytning till tvisten få behörighet, om ingen annan domstol i en medlemsstat är behörig och förfaranden inte rimligtvis kan anordnas i ett tredje land.⁽¹²⁷⁾

7.4.4. Ändring av beslut om underhåll – artikel 8

När ett beslut har givits i en medlemsstat eller en stat som är part i 2007 års Haagkonvention, där den underhållsberättigade har hemvist, kan förfaranden för att ändra eller ersätta ett beslut inte inledas av den underhållsskyldige i en annan medlemsstat, så länge den underhållsberättigade har hemvist i den stat som utfärdat beslutet. Detta gäller med förbehåll för vissa undantag, särskilt där parterna har gjort ett avtal om val av domstol med behörighet i den andra

⁽¹²⁵⁾ Artikel 5.5.

⁽¹²⁶⁾ Artikel 6.

⁽¹²⁷⁾ Artikel 7.

medlemsstaten enligt förordningen eller där den underhållsberättigade har underställt sig behörigheten i den andra medlemsstatens domstolar.

7.4.5. Litispendens – artikel 12

Om tvister om samma sak mellan samma parter tas upp vid domstolar i olika medlemsstater, ska domstolen där talan först väckts ta fallet om den berörda domstolen har behörighet, och den andra domstolen ska skjuta upp handläggningen tills behörigheten har bekräftats för den domstol där talan först väckts, varpå den andra domstolen ska avvisa talan.

7.5. Tillämplig lag – artikel 15

Som nämnts tillämpar förordningen det valfria Haagprotokollet av 2007, vilket alla medlemsstater är bundna till, förutom Förenade kungariket och Danmark. Bestämmelserna i protokollet beskrivs kortfattat i rutan nedan:

Tillämplig lag ska reglera lagen för all underhållsskyldighet som uppstår genom familjeförhållanden, föräldraskap, äktenskap eller släktskap; där skyldigheten föreligger gentemot ett barn gäller den oavsett om föräldrarna är gifta eller inte.⁽¹²⁸⁾ Alla lagar kan tillämpas även om det handlar om lagen i en stat som inte är avtalsslutande part till protokollet.⁽¹²⁹⁾

Huvudregeln är, bortsett från vad som annars föreskrivs enligt tillämplig lag, att tillämplig lag ska vara lagen i den stat där den underhållsberättigade har sin hemvist.⁽¹³⁰⁾ Om denna lag inte gör det möjligt för den

(128) Protokollet artikel 1.

(129) Protokollet i artikel 2.

(130) Protokollet artikel 3.

underhållsberättigade att erhålla underhåll från den underhållsskyldige vid skyldigheter som föreligger mellan föräldrar och barn, och i allmänhet barn under tjuogoett, gäller lagen i domstolslandet. Dessutom ska, för dessa typer av skyldigheter, om den underhållsberättigade väcker talan i domstolen i den stat där den underhållsskyldige har sin hemvist, lagen i domstolslandet tillämpas, om inte denna lag gör det omöjligt för den underhållsberättigade att erhålla underhåll från den underhållsskyldige. I sådana fall ska den tillämpliga lagen vara lagen i den stat där den underhållsberättigade har sin hemvist.⁽¹³¹⁾

Om en part har invändningar mot lagen i den underhållsberättigades hemvistland, i ärenden som gäller underhåll mellan makar eller i ärenden som gäller underhåll mellan före detta makar eller parter i ett äktenskap som har ogiltigförklarats, och lagen i ett annat land har starkare anknytning till äktenskapet, i synnerhet lagen i parternas senaste gemensamma hemvistland, ska den lagen gälla.⁽¹³²⁾

Det finns bestämmelser som möjliggör att parterna kan avtala om att beteckna tillämplig lag, både i fråga om ett särskilt förfarande som redan upprättats eller som är på väg att upprättas, och i allmänhet.⁽¹³³⁾ För en allmän beteckning är de lagar som kan väljas:

- lagen i staten i vilken en av parterna är medborgare
- lagen i staten i vilken en av parterna har hemvist, i varje fall vid tidpunkten för beteckningen.

(131) Protokollet artikel 4.

(132) Protokollet artikel 5.

(133) Protokollet artikel 7.

- lag som är tillämplig genom parternas val för deras förmögenhetsgemenskap eller deras äktenskapsskillnad eller hemskillnad eller lagen som redan tillämpas på sådana frågor av handläggande myndighet.⁽¹³⁴⁾

Avtal om att beteckna tillämplig lag ska undertecknas av båda parter, skriftligen eller förtecknat i något medium, på ett sätt så att informationen däri är tillgänglig att användas som referens vid senare tillfälle.

Som vid val av domstol är det inte möjligt att göra ett val av tillämplig lag om underhållsskyldighet för en person under arton år. Detta är också fallet för en person med nedsatt eller bristande förmåga i sin personliga kapacitet.⁽¹³⁵⁾

Den tillämpliga lagen reglerar olika aspekter av underhåll, inklusive huruvida och i vilken utsträckning underhållsskyldighet föreligger, retroaktiva fordringar, utgångspunkten för beräkningen av belopp och indexering, preskription och begränsning av åtgärder och underhållsskyldiges skyldighetsomfattning om ett offentligt organ söker ersättning för betalningar som gjorts till en underhållsberättigad i stället för underhåll.⁽¹³⁶⁾

Det finns särskilda bestämmelser om tillämpningen av reglerna när det gäller stater med flera rättssystem, även EU och andra organisationer av detta slag.⁽¹³⁷⁾

⁽¹³⁴⁾ Protokollat artikel 8.1.

⁽¹³⁵⁾ Protokollat artikel 8.2–8.5.

⁽¹³⁶⁾ Protokollat artikel 11.

⁽¹³⁷⁾ Protokollat artiklarna 15 och 17, 24 och 26.

7.6. Erkännande och verkställighet

7.6.1. Allmän bakgrund

Det finns två skilda förfaranden för erkännande och verkställighet av domar om underhållsskyldighet, beroende på om en medlemsstat är bunden av 2007 års Haagprotokoll eller inte.

7.6.2. Medlemsstater som är bundna av protokollet

Om en dom om underhållsskyldighet meddelats i en medlemsstat som är bunden av 2007 års Haagprotokoll, ska den erkännas i en annan medlemsstat utan något särskilt förfarande och utan möjlighet till invändningar mot erkännandet. En dom som meddelats i en medlemsstat som är bunden av 2007 års Haagprotokoll och som är verkställbar där är verkställbar i en annan medlemsstat utan att det krävs någon verkställbarhetsförklaring. Om en underhållsskyldig inte har inställt sig finns det en begränsad rätt att ansöka om omprövning av domen i den medlemsstat där domen ursprungligen meddelades. Verkställighet kan ske mot uppvisande av en kopia av domen, tillsammans med ett utdrag av domen med hjälp av formuläret i bilaga I till förordningen och, vid behov, ett dokument som visar utestående underhållsbidrag. Det kan vara nödvändigt att tillhandahålla en översättning av formulärets innehåll på det aktuella officiella språket för den medlemsstat där verkställighet ska ske. När detta utfärdas har myndigheten i den verkställande medlemsstaten rätt att väga eller begränsa verkställigheten av domen enligt vad som anges i artikel 21.

7.6.3. Medlemsstat som inte är bunden av protokollet

Om domen meddelats i en medlemsstat som inte är bunden av 2007 års Haagprotokoll (Förenade kungariket och Danmark) krävs inget särskilt

förfarande för erkännande i en annan medlemsstat. En verkställbar dom som meddelats i en medlemsstat som inte är bunden av 2007 års Haagprotokoll kan vägras erkännande i den medlemsstat där erkännande söks och då krävs en verkställbarhetsförklaring i den medlemsstat som man vänder sig till. Detta förfarande är allmänt taget detsamma som det som användes i den ursprungliga Bryssel I-förordningen⁽¹³⁸⁾. Särskilda tidsfrister måste dock respekteras: utom när exceptionella omständigheter gör det omöjligt, måste verkställbarhetsförklaringen utfärdas senast inom 30 dagar efter slutförandet av formaliteterna för att ansöka om den. Den domstol som handlägger ett överklagande mot denna förklaring måste fatta sitt beslut inom 90 dagar efter det att överklagandet lämnades in, utom när exceptionella omständigheter gör detta omöjligt⁽¹³⁹⁾.

7.6.4. Officiella handlingar och förlikningar inför domstol⁽¹⁴⁰⁾ – artikel 48

Officiella handlingar och förlikningar inför domstol som är verkställbara i ursprungligsmedlemsstaten ska erkännas och verkställas i en annan medlemsstat på samma sätt som domar. Ett utdrag ur en sådan förlikning eller handling måste utfärdas av den behöriga myndigheten i ursprungsmedlemsstaten med hjälp av tillämpliga formulär i bilagorna till förordningen.

7.7. Rättshjälp och befrielse från kostnader – artiklarna 44–47

Förordningen möjliggör för parterna i underhållsärenden att få rättshjälp för att de ska få faktisk möjlighet till rättslig prövning. Om en ansökan görs via

centralmyndigheterna enligt förordningen bör rättshjälp tillhandahållas av den anmodade medlemsstaten till varje sökande som bor i den begärande medlemsstaten. Detta gäller inte om och i den utsträckning som detta inte är nödvändigt för att parterna ska kunna föra sin talan och centralmyndigheten tillhandahåller de nödvändiga tjänsterna utan kostnad.

Den anmodade medlemsstaten kommer att tillhandahålla fri rättshjälp genom centralmyndigheten vid alla ansökningar som görs av en underhållsberättigad enligt avseende en förälders underhållsskyldighet mot ett barn under 21 år. I fråga om ansökningar om erhållande av en dom om underhållsskyldighet eller ändringar av en sådan dom kan den behöriga myndigheten i den anmodade medlemsstaten dock vägra fri rättshjälp, om den anser att en ansökan eller ett överklagande, efter vad som framgår av omständigheterna, uppenbart saknar grund.

Rätten till rättshjälp ska inte vara sämre än den som finns tillgänglig för parterna i motsvarande inhemska ärenden. Rättshjälp innebär det stöd som krävs för att parterna ska känna till och kunna hävda sina rättigheter och säkerställa att deras ansökan behandlas effektivt. Den ska i förekommande fall omfatta följande:

- Juridisk rådgivning.
- Rättsligt bistånd med att väcka talan inför en myndighet eller endomstol och representation vid domstol.
- Befrielse från eller bidrag till rättegångskostnader och arvoden.
- Kostnader som betalas av den förlorande part som tar emot rättshjälp till den vinnande parten, förutsatt att dessa kostnader skulle ha täckts om rättshjälpsmottagaren hade haft sin hemvist i den medlemsstat där talan väckts.
- Tolkning.

(138) Se ovan i punkt 2.2.6.

(139) Artikel 30.

(140) Se definitionerna i artikel 2.

- Översättning av de handlingar domstolen eller den behöriga myndigheten kräver och som lämnas in av den parten som tar emot rättshjälp och som är nödvändiga för att avgöra tvisten.
- Resekostnaderna för den part som tar emot rättshjälp och för andra personer som måste vara personligen närvarande i domstolen för att parten ska kunna lägga fram sin sak, då domstolen beslutar att de berörda personerna inte kan höras på något annat sätt.

En part som har fått rättshjälp under hela eller en del av förfarandet eller befrielse från kostnader och avgifter i den medlemsstat där domen om underhållsskyldighet fattades har rätt till den mest gynnsamma rättshjälp eller den mest omfattande befrielse från kostnader och avgifter som finns tillgänglig enligt lagstiftningen i den verkställande medlemsstaten. En part som har dragit nytta av kostnadsfria förfaranden inför en administrativ myndighet i ursprungsmedlemsstaten som förtecknas i bilaga X till förordningen har också rätt till detta, under förutsättning att den berörda parten lämnar in ett intyg utfärdat av den verkställande medlemsstatens behöriga myndighet, som visar att han eller hon uppfyller de ekonomiska villkoren för att helt eller delvis erhålla rättshjälp eller befrielse från kostnader eller avgifter. Dessa behöriga myndigheter förtecknas i bilaga XI till förordningen⁽¹⁴¹⁾.

Rättshjälp kan beviljas enligt nationell lagstiftning (inklusive behovs- och rimlighetsprövning) i fall där det inte beviljas enligt förordningen.⁽¹⁴²⁾ Rättshjälp ska enligt bestämmelserna i förordningen inte bara vara tillgängligt vid domstolsförhandlingar utan även, om besluten och förfarandena för

beviljande eller verkställighet av underhåll fattas eller genomförs av andra myndigheter, vid förfaranden vid sådana myndigheter.⁽¹⁴³⁾

7.8. Centralmyndigheter – artiklarna 49–63

De centralmyndigheterna som inrättats enligt förordningen ges en mer omfattande roll än vad som är fallet i andra regelverk för underhåll. De ska framförallt hjälpa underhållsberättigade som ansöker om verkställighet eller erhållande av en dom om underhållsskyldighet. Det finns minst en centralmyndighet i varje medlemsstat. Om en stat har fler än ett rättssystem eller flera territoriella enheter får den utse fler än en centralmyndighet⁽¹⁴⁴⁾. Centralmyndigheternas uppgifter anges i detalj i förordningen⁽¹⁴⁵⁾. Centralmyndigheterna kan vidta lämpliga åtgärder eller alternativt underlätta vidtagandet av sådana åtgärder för att hjälpa underhållsberättigade att säkra betalning av de fastställda beloppen samt fastställa var de underhållsskyldiga vistas och i tillämpliga fall ta fram information om deras inkomster, tillgångar och bankkonton. I utövandet av sina uppgifter ska centralmyndigheterna samarbeta sinsemellan och överlämna ansökningar och information till berörda myndigheter inklusive domstolarna. Centralmyndigheterna ska inte ta betalt för sina tjänster.⁽¹⁴⁶⁾ Centralmyndigheternas uppgifter kan utföras av offentliga organ eller andra organ som står under tillsyn av behöriga myndigheter i den berörda medlemsstaten, i den utsträckning det är möjligt enligt den medlemsstatens lag.

(143) Se definition av "domstol" i artikel 2.2.: de myndigheter som inordnas inom definitionen av "domstol" ska anges i bilaga X.

(144) Artikel 49.2.

(145) Se artiklarna 50 och 51

(146) Se i allmänhet för centralmyndigheternas befogenheter och funktioner i kapitel VII i förordningen.

(141) Se EGT L 293, 11.11.2011, s. 24. Se även för Danmark: EUT L 251, 21.09.2013, s. 1.

(142) Se artikel 47.1.

Arv

8.1. Bakgrund till och syften med förordningen om arv⁽¹⁴⁷⁾

Eftersom fler och fler medborgare i Europeiska unionen utövar sin grundläggande rättighet att flytta till och bosätta sig i andra medlemsstater än deras ursprungliga medlemsstat, eller att förvärva egendom där, har det blivit allt nödvändigare att överväga behovet av att inrätta en rättslig ram för snabbare, enklare och billigare förfaranden inom området för gränsöverskridande arv. Således beslutade Europeiska rådet vid sitt möte i Bryssel i december 2009 att, som en del av Stockholmsprogrammet, bör ömsesidigt erkännande av beslut och andra åtgärder utvidgas till frågor om arv och testamenten, vilka hade undantagits från tidigare instrument.

Som svar på detta vidtog Europeiska kommissionen åtgärder genom att lägga fram ett förslag till förordning i denna fråga, vilken antogs av Europaparlamentet och rådet i juli 2012. Även om förordningen är tillämplig vad gäller arv från personer som avlider den 17 augusti 2015 eller senare, kommer den också att ha verkan när det gäller lagval avseende arv och förfoganderätt till egendom som gjorts före den dagen, förutsatt att lagvalet uppfyller villkor som fastställs i förordningen.⁽¹⁴⁸⁾ Denna förordning gäller inte Danmark, i likhet med andra rättsakter på området för civilrättsligt samarbete. Förenade kungariket och Irland har beslutat att inte delta.

(147) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg. Det bör uppmärksammas att, förutom Danmark, gäller förordningen inte Förenade kungariket och Irland, som valde att inte anta den.

(148) Se artikel 83.

Huvudsyftena med förordningen är följande:

- Att förbättra rättssäkerheten och förutsebarhet för domstolarnas behörighet i frågor som rör arv, samt att se till att medborgare som upprättar ett testamente kan välja tillämplig lag för deras arv, vilket också kan påverka den domstol som blir behörig.
- Att se till att det tydligt framgår vilken lag som ska tillämpas vid arv, särskilt om den person vars egendom det handlar om har anknytning till fler än en medlemsstat.
- Att avtal om arv ska kunna upprättas med tydlig angivande av deras omfattning och verkan med hänsyn till den lag som ska tillämpas för att reglera dem.
- Att säkerställa att identiteten och befogenheterna för dem som ansvarar för förvaltningen av dödsboet efter en avliden person är tydliga och att dessa befogenheter erkänns och är verkställbara i andra medlemsstater än där de har sitt ursprung.
- Att se till att beslut som fattats i en medlemsstat erkänns i de andra medlemsstaterna utan något särskilt förfarande.
- Att se till att officiella handlingar i samband med arv får verkan, så att dessa har samma verkan i andra medlemsstater som i den där de utarbetats och autentiserats eller registrerats.
- Att införa ett frivilligt europeiskt arvsintyg som tydligt visar vem som har rätt att ärva kvarlåtenskapen och befogenhet att förvalta dödsboet eller verkställa testamentet.

Arvsordningen i förordningen har också den potentiella fördelen att det främjar en "enhetlig" metod för arv, det vill säga att den beaktar hela kvarlåtenskapen och främjar inte en uppdelning i typer av egendom,

huvudsakligen lös och fast egendom, vilket är kännetecknande för en del av arvsordningarna i vissa medlemsstater.

Exempel

JMB från Portugal har bott och arbetat i Bryssel i ett antal år, men avser att återvända till Portugal så småningom. Han har egendom och investeringar i Portugal och i Bryssel och ett semesterhus i den franska landsbygden. Hans fru och familj bor i Bryssel med honom. Om han inte upprättar ett testamente som innehåller ett lagval kommer det att uppstå frågor om vilket lands lag som ska tillämpas på arvet av hans egendom och vilka domstolar/myndigheter som har behörighet att hantera det. Om han har det, och om han till exempel skulle avlida plötsligt i Frankrike; vilka konsekvenser skulle detta få när det gäller frågan om arvsrätten till hans kvarlåtenskap?

Ett annat exempel

K har nederländsk bakgrund och har arbetat i Tyskland i flera år. Hon har inga barn men en partner (via registrerat partnerskap/samkönat äktenskap). Hon ska snart gå i pension och planerar att flytta med sin partner till sin nyförvärvade villa i Andalusien samtidigt som hon behåller sina rötter och egendomsintressen i Nederländerna. Hon har upprättat ett testamente i Nederländerna som hon avser ska hantera alla frågor rörande hennes egendom och det tillämpar nederländsk lag. Som det ser ut är detta inte acceptabelt enligt det spanska rättssystemet – vad skulle hända om hon avled?

8.2. Domstols behörighet i fråga om arv

8.2.1. Den grundläggande allmänna regeln och dess variationer – artiklarna 4–9

Arvsrätten som helhet omfattas av behörigheten i domstolarna i den medlemsstat där den avlidne hade sin hemvist när hon eller han avled. Denna bestämmelse har ett antal undantag, särskilt vad gäller val av domstol och val av lag. Om den avlidne har valt att arvet ska styras av lagen i den stat där hon eller han var medborgare vid tidpunkten för valet eller tidpunkten för dödsfallet, kan "de berörda parterna" välja att domstolarna i den staten ska ha exklusiv behörighet. Det bör påpekas att den avlidne i detta fall inte är en av de berörda parterna. Därför omfattas ett direkt val av domstol som gjorts av den avlidne, till exempel i ett testamente, inte av denna bestämmelse. Men om ett lagval har gjorts i testamentet kan detta påverka frågan om domstols behörighet beträffande arvet. Förordningen innehåller kompletterande bestämmelser som innebär att en domstol eller domstolarna i den medlemsstat vars lag den avlidne hade utsett som tillämplig lag för arvet kan vara behöriga genom ett val i enlighet med vad som beskrivs ovan eller om en domstol i den medlemsstat där den avlidne hade sin senaste hemvist avböjer behörighet eller om parterna i förfarandet uttryckligen har godtagit behörighet för den domstol där talan väckts. Utöver vad som sägs ovan kan behörighet slutligen grundas på inställelse av parter i förfarandet om inget val av domstol utförts.

8.2.2. Innebörden av "domstol" – artikel 3.2

En mycket viktig funktion i förordningen är att definitionen av "domstol" är mycket bredare än den innebörd som brukar anges i EU:s civilrättsliga

regelverk. Förutom rättsliga myndigheter med behörighet i arvsfrågor omfattar begreppet alla andra myndigheter och tjänstemän med sådan behörighet, under förutsättning att de utövar sina funktioner eller agerar genom delegering från en rättslig myndighet eller agerar under kontroll av en rättslig myndighet. Sådana andra myndigheter och tjänstemän måste också garantera opartiskhet vid utförandet av detta arbete och deras beslut måste kunna bli föremål för överklagande eller förnyad prövning vid en rättslig myndighet. Deras beslut bör även ha samma giltighet och verkan som avgöranden som rättsliga myndigheter fattar i denna typ av ärenden. Medlemsstaterna ska underrätta Europeiska kommissionen om vilka av deras myndigheter och tjänstemän som omfattas av denna definition.

8.2.3. Domstols behörighet – ytterligare bestämmelser – artiklarna 10 och 11

Domstolarna i en medlemsstat vara behöriga i fråga med avseende på arvet efter en person som vid sin död inte hade hemvist i en medlemsstat i Europeiska unionen, om tillgångar som ingår i kvarlåtenskapen finns där och den avlidne var medborgare i den staten vid tidpunkten för dödsfallet, eller i annat fall, om den avlidne tidigare haft hemvist i den staten, förutsatt att det vid den tidpunkt då talan väcktes vid domstolen inte gått mer än fem år sedan hemvisten ändrades. Om det inte finns någon domstol i en medlemsstat som är behörig på grundval av detta kommer domstolarna i den medlemsstat där tillgångarna är belägna ändå vara behörig att fatta beslut om dessa tillgångar.

Det finns också en sista reservregel för det fall att ingen domstol i en medlemsstat är behörig enligt dessa regler – i en sådan situation har undantagsvis domstolarna i en medlemsstat behörighet att pröva

arvsmålet om det visar sig omöjligt att inleda ett förfarande i en tredjestat till vilken arvet har nära anknytning. Denna regel om *forum necessitatis* bör säkerställa att det alltid finns en domstol i en medlemsstat som kan handlägga arvsfrågor.

8.2.4. Domstols behörighet i fråga om accept av eller avstående från en rättighet i samband med arv – artikel 13

En annan viktig bestämmelse i avgör vem som är behörig om en person, i enlighet med den lag som är tillämplig på arvet, avger en förklaring vid domstol om något av följande:

- Accept av eller avstående från arvet.
- Accept av eller avstående från legat eller laglott.
- Begränsning av den berörda personen ansvar vad gäller skulderna i arvsärendet.

Enligt denna regel är domstolarna i den medlemsstat där personen som avger förklaringen har hemvist behöriga, förutsatt att sådana förklaringar enligt lagen i den medlemsstaten får avges inför domstol.

8.2.5. Tillgångar som är belägna i ett tredjeland – artikel 12

Om det bland den avlidnes kvarlåtenskap finns tillgångar som är belägna i en tredjestat, dvs. en stat som inte är medlemsstat i Europeiska unionen eller, som i fallet med Danmark, Irland och Förenade kungariket, en medlemsstat som inte är bunden av förordningen, kan den domstol vid vilken talan har väckts på begäran av en av parterna besluta att inte fatta beslut om en eller flera sådana tillgångar om det kan antas att dess avgörande med

avseende på dessa tillgångar inte kommer att vare sig erkännas eller, i tillämpliga fall, förklaras vara verkställbart i denna tredjestat. I sådana fall måste man således inleda separata förfaranden rörande dessa tillgångar i den tredjestat där de är belägna. Denna regel påverkar inte parternas eventuella rättigheter att begränsa föremålet för talan i enlighet med lagen iden medlemsstat där den domstol vid vilken talan har väckts är belägen.

8.3. Tillämplig lag

8.3.1. Tillämplig lag – räckvidd – artikel 23

Den lag som enligt förordningens bestämmelser är tillämplig och ska tillämpas oavsett om det handlar om lagen i en medlemsstat eller inte. Den anvisade lagen ska i synnerhet reglera

- orsak, tidpunkt och plats för inledningen av arvsförfarandet
- fastställande av förmånstagarna och deras respektive andelar av kvarlåtenskapen samt arvsrätten för en efterlevande make eller partner
- förmågan att arva
- arvlöshetsförklaring och förverkande av arvsrätt på grund av beteende
- överföring av de tillgångar, rättigheter och skyldigheter som utgör kvarlåtenskapen till arvingar och eventuella testamentstagare
- arvingars, testamentsexekutors och boutredningsmäns befogenheter, särskilt i fråga om försäljning av egendom och betalning till borgenärer
- ansvar för skulder
- den disponibla kvoten, laglotter och andra inskränkningar i rätten att förordna om sin kvarlåtenskap samt andra anspråk mot dödsboet eller arvingarna
- återföring eller nedsättning av gåvor, förskott på arv eller legat vid beräkningen av de olika förmånstagarnas lotter
- fördelning av kvarlåtenskapen.

8.3.2. Tillämplig lag – allmän regel – artikel 21

I motsats till vad som gäller enligt regeln om domstols behörighet och om inte annat föreskrivs i förordningen ska den lag som ska tillämpas på arvet vara lagen i den stat – alltså inte medlemsstat – där den avlidne hade sin hemvist vid tidpunkten för dödsfallet. Om det tydligt framgår att det fanns en närmare anknytning mellan den avlidne och en annan stat än den vars lagstiftning skulle gälla enligt ovanstående regel, till exempel en stat där personen tidigare hade hemvist eller medborgarskap eller domicil, ska lagen i den andra staten tillämpas.

8.3.3. Tillämplig lag – lagval – artikel 22

Den enda lag som kan väljas av en person när det gäller personens arv är lagen i det land där hon eller han är medborgare när valet görs eller vid tidpunkten för hennes eller hans dödsfall. Om en person har mer än ett medborgarskap kan valet falla på något av dessa ⁽¹⁴⁹⁾. Valet ska uttryckas eller på annat sätt framgå av villkoren i ett förordnande om kvarlåtenskap i händelse av dödsfall, det vill säga ett testamente eller andra testamentariska dokument. Frågor om den materiella giltigheten av den handling i vilken valet kommer till uttryck omfattas av den lag som antas vara vald. En arvlätare kan ändra eller upphäva sitt val på samma sätt som gäller för alla testamentariska förordnanden. Denna sista bestämmelse ger viss begränsad frihet för medborgarna att ta hänsyn till förändringar i deras personliga omständigheter allteftersom deras liv utvecklas. Det kan t.ex. handla om att en person, som ju ofta sker, beslutar att efter pensionering

(149) Frågan om att bedöma huruvida en person ska anses vara medborgare i en viss stat faller utanför tillämpningsområdet i denna förordning och bedöms enligt nationell lagstiftning, vilket även i tillämpliga fall inbegriper internationella konventioner, samtidigt som de allmänna principerna inom Europeiska unionen respekteras till fullo.

flytta till en annan medlemsstat än den där hon eller han har levt under sitt yrkesverksamma liv.

8.3.4. Andra regler om tillämplig lag – artiklarna 24 och 25

Det finns ett antal ytterligare bestämmelser som behandlar tillämplig lag i fråga om tillåtlighet och materiell giltighet av förordnanden om kvarlåtenskap – det vill säga testamenten och andra testamentariska handlingar – och också om tillåtligheten och giltigheten av avtal om arv under en avlidens persons livstid (förordnanden *inter vivos*), samt den bindande verkan av sådana avtal mellan avtalsparterna. Sådana förordnanden och avtal ska, i avsaknad av lagval, regleras av den lag som skulle ha varit tillämplig på arvet efter den avlidne om hon eller han avled den dagen då förordnandet utfärdades eller avtalet ingicks. Parterna kan göra ett lagval på samma premisser⁽¹⁵⁰⁾ som gäller generellt med avseende på arvet.

8.3.5. Materiell giltighet för förordnanden om kvarlåtenskap och arvsavtal – artikel 26

De frågor som regleras när det gäller materiell giltighet inbegriper

- arvlåtarens kapacitet att upprätta förordnandet
- hinder mot att förordna till förmån för, eller mot att motta egendom från, en viss person eller vissa personer
- tillåtligheten av företrädare vid upprättandet av förordnandet
- tolkningen av förordnandet
- faktorer som påverkar samtycke eller avsikt hos den person som upprättar förordnandet, såsom bedrägeri, olaga tvång och misstag.

8.3.6. Formell giltighet för förordnanden om kvarlåtenskap och arvsavtal – artikel 27

Förordnanden om kvarlåtenskap eller arvsavtal, liksom ändringar eller upphävanden av sådana förordnanden eller avtal, är giltiga från och med den tidpunkt då de uppfyller kraven enligt någon av följande lagar, nämligen lagen i staten – observera inte medlemsstaten –

- där förordnandet upprättades eller avtalet ingicks,
- där testatorn eller åtminstone en av de personer vilkas kvarlåtenskap berörs av ett arvsavtal var medborgare, antingen vid tidpunkten för upprättandet av förordnandet eller för ingåendet av avtalet, eller vid sin död,
- där fast egendom är belägen, om förordnandet gäller sådan egendom.

Fastställandet av huruvida testatorn eller någon person vars kvarlåtenskap berörs av ett arvsavtal hade domicil i en viss stat ska regleras av lagen i den staten.

8.3.7. Utseende av och befogenheter för boutredningsmän

Det finns särskilda regler för sådana situationer där den domstol som enligt förordningen är behörig med avseende på arvet är skyldig att utse en boutredningsman i enlighet med den egna statens lag, trots att utländsk lag är tillämplig på arvet. I en sådan situation kan domstolen utse en boutredningsman i enlighet med den egna statens lag om det rör sig om en sådan person som skulle haft rätt att vara testamentsexekutor enligt den lag som är tillämplig på arvet. Om boutredningsmannen enligt den tillämpliga lagen för arvet skulle vara förmånstagare och om det finns intressekonflikter mellan förmånstagarna eller med dödsboets borgenärer,

(150) Se föregående punkt.

eller om förmånstagarna är oense om förvaltningen av dödsboet, eller om boet på grund av tillgångarnas natur är svårt att förvalta, kan domstolen om så krävs utse en neutral boutredningsman enligt den egna statens lagstiftning. Boutredningsmannens ska ha de befogenheter som gäller enligt den lag som är tillämplig på arvet och dessa befogenheter ska utövas i enlighet med särskilda villkor som anges av domstolen. Boutredningsmannen måste emellertid utföra sina uppgifter och utöva sina befogenheter i enlighet med den lag och de förfaranden som är tillämpliga på arvet.

8.3.8. Övriga bestämmelser om tillämplig lag – artiklarna 30–33

- Det finns specifika bestämmelser om tillämpligheten av vissa särskilda regler för dödsboet i samband med vissa typer av fast egendom och andra tillgångar samt företag. Om lagen i den stat där dessa är belägna har särskilda regler som fastställer begränsningar för arvet med avseende på dessa typer av tillgångar ska de reglerna gälla oavsett vilken lag som är tillämplig på arvet i övrigt. Syftet med detta är att i arvsrättsligt hänseende skydda tillgångar som, av familjerelaterade eller ekonomiska orsaker, omfattas av särbehandling enligt lagen i vissa stater.⁽¹⁵¹⁾
- Det finns särskilda regler för när en person åberopar en sakrätt enligt den lag som är tillämplig på arvet, och denna sakrätt inte omfattas av lagen i den medlemsstat där den görs gällande. Sakrätten ska i så fall anpassas till närmaste likvärdiga sakrätt enligt den statens lagstiftning. Hänsyn ska då tas till de mål och intressen som den

särskilda sakrätten och därtill knutna verkningar syftar till att uppfylla och tillvarata⁽¹⁵²⁾.

- Det finns särskilda regler som gäller om flera människor avlider samtidigt till följd av en olycka, till exempel en trafikolycka, och deras arv regleras av olika lagstiftningar som antingen har olika bestämmelser om vad som ska gälla i en sådan situation eller helt saknar bestämmelser om detta. Om det i en sådan tragisk situation råder ovisshet om vem som har avlidit först, föreskrivs att ingen av de avlidna ska ha någon arvsrätt till den andras eller de övrigas arv⁽¹⁵³⁾.
- Slutligen, om en person avlider utan att det finns någon arvinge till dennes kvarlåtenskap enligt den tillämpliga arvslagen får den avlidnes tillgångar avyttras enligt lagstiftningen i den medlemsstat där de är belägna, under förutsättning att alla fordringar på kvarlåtenskapen kan tillgodoses⁽¹⁵⁴⁾.

8.3.9. Återförvisning – artikel 34

Återförvisning är den tekniska termen för situationen då tillämpningen av den lag som reglerar en rättslig situation innefattar tillämpningen av reglerna för internationell privaträtt i denna lag, inklusive dess regler om tillämplig lag och tillämpningen av dessa regler leder till att lagen i ytterligare en stat tillämpas. Detta kan leda till oklarhet om vilken lag som så småningom kommer att tillämpas och kan till och med medföra att lagen i exempelvis den stat där det ursprungliga förordnandet eller avtalet upprättades är tillämplig, trots att det berörda förordnandet eller avtalet inte anvisar den lagen. Eftersom detta kan skapa förvirring och osäkerhet

⁽¹⁵²⁾ Artikel 31.

⁽¹⁵³⁾ Artikel 32.

⁽¹⁵⁴⁾ Artikel 33.

⁽¹⁵¹⁾ Artikel 30.

för medborgarna vill man ofta undvika sådan återförvisning till lagen i en annan stat genom att utesluta de internationellt privaträttsliga reglerna från den tillämpliga lagen, så att endast den materiella rätten får verkan. I förordningen behandlas tillämpningen av internationellt privaträttsliga regler endast i den utsträckning som den lag som enligt förordningen ska vara tillämplig är lagen i en tredjestat⁽¹⁵⁵⁾. Huvudregeln är att den tillämpliga lagen, om det är fråga om lagen i en tredjestat, även omfattar dess regler internationellt privaträttsliga regler, men detta ska vara begränsat till de situationer där följden blir att en medlemsstats lag eller lagen i en annan tredjestat, som sedan skulle tillämpa sin egen lag, blir tillämplig. Det blir med andra ord inte fråga om återförvisning till lagen i ytterligare ett land. Återförvisning är dock fullständigt utesluten enligt vissa av de lagar som anges i förordningen, nämligen de som anges i artiklarna 21.2 (närmare koppling till en stat vars lagstiftning är tillämplig), 22 (val av lag), 27 (formell giltighet för förordnanden om kvarlåtenskap), 28 b (formell giltighet för godkännande eller upphävande om tillämplig lag är lagen i den stat där personen som gjorde uttalandet har hemvist) och 30 (skyddande regler vad gäller familj och andra företag och tillgångar).

8.3.10. Stater med mer än en rättsordning – artikel 36

För situationer där den lag som skulle vara tillämplig enligt reglerna i förordningen är lagen i en stat som har mer än en territoriell enhet, var och en med sina egna arvsregler, finns det bestämmelser om hur förordningen ska tillämpas internt för att fastställa vilka lagar inom de olika territoriella enheterna som ska tillämpas. Om staten har interna regler om tillämplig

lag ska dessa gälla. Om det inte finns några sådana, anger förordningen att hänvisningar till den avlidnes hemvist i en stat ska tolkas som en hänvisning till hemvist inom en territoriell enhet i staten. Om det finns en hänvisning till den avlidnes medborgarskap i statens lagstiftning ska det tolkas som en hänvisning till den territoriella enhet till vilken den avlidne hade anknytning. Vid hänvisning till andra anknytningsfaktorer ska dessa tolkas som faktorer som knyter den relevanta aspekten av arvsrätten till den territoriella enhet till vilken den särskilda anknytningen har konstaterats. Dessa regler gäller generellt för att fastställa tillämplig lag i länder med olika rättsordningar, utom vad gäller den formella giltigheten av testamenten som anges i artikel 27. För detta ändamål ska hänvisningen tolkas som att den är lagen i den territoriella enhet i staten som arvlåtaren eller någon som är bunden till ett arvsavtal hade närmast anknytning till, om det inte finns några interna regler i staten i fråga som tillämpar lagen vid en viss territoriell enhet. Detta skulle till exempel innebära att om en person upprättade ett testamente i en del av en sådan stat, men hade tillgångar i en annan del, kommer det att vara nödvändigt att överväga vilken av dessa båda faktorer som ger närmast anknytningen, med beaktande av denna regel och bestämmelserna i artikel 27.

8.4. Erkännande och verkställighet

8.4.1. Bakgrund och syfte

För att bistå de inblandade i arvsfrågor har bestämmelserna om erkännande och verkställighet av beslut som meddelats i medlemsstaterna förenklats och det har blivit enklare att få sådana beslut att gälla i andra medlemsstater än de där de har fattats, vilket hitintills inte har varit fallet. För detta ändamål definieras beslut som varje arvsrättsligt avgörande som har meddelats av en

(155) Begreppet tredje land omfattar medlemsstater som inte är parter till förordningen, det vill säga Danmark, Irland och Förenade kungariket. Se punkt 8.2.5.

domstol i en medlemsstat oavsett dess rubricering⁽¹⁵⁶⁾, vilket även omfattar domstolstjänstemans beslut i fråga om rättegångskostnader.

8.4.2. Bestämmelser om erkännande och verkställighet

Bestämmelserna är mycket lika dem i Bryssel I-förordningen, som det också hänvisas till⁽¹⁵⁷⁾.

8.4.3. Officiella handlingar och förlikningar inför domstol

8.4.3.1. Godkännande av officiella handlingar – artikel 59

Det finns också närmare bestämmelser om godkännande och verkställighet av officiella handlingar. Dessa bestämmelser säkerställer att om sådana handlingar godkänns i en medlemsstat ska de få samma verkan i andra medlemsstater som i den medlemsstat där de ursprungligen godkändes. I förordningen ingår även ett formulär för att beskriva vilket bevisvärde officiella handlingar har i den medlemsstat där de ursprungligen godkändes. Detta är särskilt viktigt inom ramen för arvsavtal och andra handlingar som direkt rör arv och som har upprättats som officiella handlingar. Sådana handlingar ska ha bevisvärde i övriga medlemsstater, under förutsättning att det inte strider mot grunderna för rättsordningen. Eventuella invändningar rörande en handlings äkthet måste tas upp vid domstolarna i den medlemsstat där de ursprungligen godkändes. Vad gäller rättshandlingar eller rättsförhållanden som registrerats i sådana offentliga handlingar ska

eventuella invändningar mot dessa tas upp vid de domstolar som är behöriga enligt förordningen.

8.4.3.2. Verkställbarhet av officiella handlingar och förlikningar inför domstol – artiklarna 60–61

Om en officiell handling eller en förlikning inför domstol är verkställbar i ursprungsmedlemsstaten kan den förklaras verkställbar i en annan medlemsstat om en berörd part ger in en ansökan där. Förfarandet för att göra, avslå eller återkalla en sådan ansökan är samma som för domstolsbeslut. Detsamma gäller för förlikningar som är verkställbara i ursprungsmedlemsstaten.

8.5. Europeiskt arvsintyg – artiklarna 62–73

8.5.1. Bakgrund

En viktig nyhet i förordningen är införandet av ett icke-obligatoriskt europeiskt arvsintyg. Detta gör att boutredningsmännens befogenheter och arvingarnas och testamentstagarnas rättigheter kan fastställas snabbt och enkelt i medlemsstaterna. Det innebär också att man kan skära ner på den tid, de kostnader och de administrativa förfaranden som krävs för att dessa befogenheter och rättigheter ska ha verkan i andra medlemsstater än den där arvet är centrerat. Förordningen innehåller detaljerade regler om ansökan om, utfärdande av och innehåll och verkan av intyget, samt om vilka myndigheter som har rätt att utfärda det och invändningar mot beslut av dessa myndigheter. Detta närmare innehållet i dessa bestämmelser sammanfattas i följande avsnitt:

(156) Se punkt 8.2.2 för definitionen av domstol.

(157) Se punkt 2.2.6.

8.5.2. Reglerna om det europeiska arvsintyget

Är det obligatoriskt att använda intyget? – artikel 62

Intyget är främst till för användning i andra medlemsstater än den där det utfärdades och ska inte vara obligatoriskt. Inte heller ska det ersätta dokument som används för liknande ändamål enligt medlemsstaternas interna lagstiftning.

Vad är syftet med intyget? – artikel 63

Intyget, som inte kommer att ersätta motsvarande interna dokument i medlemsstaterna, är avsett för arvingar, testamentstagare och boutredningsmän och ska intyga deras status, befogenheter och anspråk, men kan också användas för att styrka tilldelningen av tillgångar ur kvarlåtenskapen till arvingar och testamentstagare.

Vem utfärdar intyget? – artikel 64

Domstolar eller andra myndigheter som är behöriga att handlägga arvsärenden i den medlemsstat vars domstolar är behöriga enligt förordningen.

Sådana myndigheter kan omfatta notarier och andra liknande myndigheter som enligt nationell lagstiftning är behöriga att handlägga arvsärenden ⁽¹⁵⁸⁾.

(158) Ansökningsformuläret ska upprättas av kommissionen enligt det förfarande som avses i artikel 81 i förordningen.

Av vem och hur ska en ansökan om ett intyg göras? – artiklarna 65.1 och 2

Ansökan ska göras av en person som är arvinge, testamentstagare eller boutredningsman. Det formulär som införts för ändamålet kan användas.

Vilka uppgifter ska ingå i ansökan? – artikel 65.3

Fullständiga uppgifter om den avlidne och sökanden, företrädare för sökanden, make eller partner till den avlidne, andra förmånstagare, syftet med intyget och uppgifter om den avlidnes åtgärder inklusive förordnanden om kvarlåtenskap, avtal rörande egendom som kan vara aktuell med avseende på arvet, upphävande av arv, och allmän information som kan vara användbar vid utfärdande av intyget.

Vad händer när ansökan har utfärdats? – artikel 66

Den myndighet som utfärdar intyget kontrollera informationen, förklaringarna, dokumentationen och bevisningen i intyget och utför nödvändiga undersökningar. I samband med denna kontroll kan myndigheten kräva ytterligare bevis, försäkran om kända förhållanden eller försäkran under ed, informera förmånstagarna och höra alla berörda personer och överlämna information till andra utfärdande myndigheter i frågor rörande arvet.

Hur utfärdas intyget? – artikel 67

Det föreskrivna formuläret ska användas och intyget utfärdas så snart alla de element som ska intygas har fastställts och under förutsättning att det inte föreligger några invändningar. När intyget har utfärdats ska den berörda myndigheten informera förmånstagarna.

Vad ska intyget innehålla? – artikel 68

- Den utfärdande myndighetens namn och adress, ärendenummer, datum för utfärdandet och de omständigheter som ligger till grund för den utfärdande myndighetens bedömning att den är behörig att utfärda arvsintyget,
- uppgifter om sökanden, den avlidne och förmånstagarna,
- information om eventuella äktenskapsförord eller liknande som den avlidne ingått,
- angivelse av vilken lag som är tillämplig på arvet,
- uppgifter om huruvida det rör sig om arv enligt den legala arvsordningen eller en testamentarisk arvsordning enligt ett förordnande om kvarlåtenskap, och om rättigheter och befogenheter för arvingar, testamentstagare, testamentsexekutorer eller boutredningsmän,
- information om förmånstagare, arvingar och testamentstagare,
- eventuella begränsningar av arvingars och testamentstagares rättigheter, och
- testamentsexekutorers och boutredningsmäns befogenheter.

Intygets rättsverkningar? – artikel 69

Intyget antas på ett korrekt sätt visa omständigheter som har fastställts enligt den lag som är tillämplig på arvet med avseende på arvingar, testamentstagare, testamentsexekutorer och boutredningsmän och deras rättigheter och befogenheter; det antas också att i intyget nämnda personer som utför transaktioner med tredje parter är personer med tillräckliga befogenheter att genomföra transaktionerna i fråga, inklusive försäljning av egendom i dödsboet; slutligen förutsätts att intyget ett giltigt dokument för registrering av arv i en medlemsstats register. Intyget ska få verkan i alla medlemsstater utan att något särskilt förfarande krävs.

Utfärdas intyget till sökanden? – artikel 70

Intyget som sådant ska bevaras av den utfärdande myndigheten. Bestyrkta kopior kan göras tillgängliga för sökanden och för alla andra med ett legitimt intresse av detta. De bestyrkta kopiorna är giltiga i sex månader, med undantag för vissa fall då en längre giltighetstid kan motiveras. Efter det att en bestyrkt kopia giltighetstid har löpt ut måste den som vill använda intyget ansöka om en förlängning eller begära en ny bestyrkt kopia. Den utfärdande myndigheten ska föra en förteckning över alla personer till vilka den utfärdat bestyrkta kopior.

Kan misstag i intyget rättas till? – artikel 71

Den utfärdande myndigheten kan korrigera skrivfel på begäran. Om intyget inte är korrekt kan den myndighet som utfärdat det ändra eller återkalla det på begäran. Om den gör det, måste myndigheten informera alla innehavare av bestyrkta kopior om detta.

Är det möjligt att bestrida beslut som fattats av den utfärdande myndigheten? – artiklarna 72 och 73

Varje person med legitimt intresse kan begära omprövning av ett beslut av den utfärdande myndigheten inför en rättslig myndighet. Om myndigheten finner att intyget inte är korrekt eller att ett avslag på en ansökan om intyg inte var motiverat kan den rättsliga myndigheten antingen själv korrigera eller utfärda intyget eller säkerställa att den utfärdande myndigheten korrigerar intyget eller fattar ett nytt beslut om utfärdande av intyg. I avvaktan på sådan korrigering eller ändring eller återkallande kan den utfärdande eller, i förekommande fall, rättsliga myndigheten häva intygets rättsverkningar.

8.6. Information om lagstiftning och förfaranden i medlemsstaterna – artiklarna 77–79

Medlemsstaterna lämna uppgifter till Europeiska kommissionen om sin nationella lagstiftning och sina nationella förfaranden rörande arvsrätt. Detta ska omfatta uppgifter om myndigheterna som är behöriga i arvsfrågor,

även för mottagandet av förklaringar om accept av eller avstående från arv. Faktablad med information om dokument som rör registrering av fast egendom ska också tillhandahållas. All denna information ska göras tillgänglig för allmänheten via det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område. Medlemsstaterna ska också informera kommissionen om:

- de myndigheter och rättstillämpare som omfattas av definitionen "domstol",
- de domstolar och myndigheter som kommer att vara behöriga att handlägga ansökningar om verkställbarhet och överklaganden,
- de myndigheter som är behöriga att utfärda europeiska arvsintyg, och
- överklagandeförfaranden i samband med utfärdande av europeiska arvsintyg

samt eventuella ändringar av dessa uppgifter. Denna information ska göras tillgänglig genom det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område ⁽¹⁵⁹⁾.

(159) Se kapitel 14.

Exempel

JMB från Portugal har bott och arbetat i Bryssel i ett antal år, men avser att återvända till Portugal så småningom. Han har egendom och investeringar både i Portugal och i Bryssel och ett semesterhus på den franska landsbygden. Hans fru och familj bor i Bryssel tillsammans med honom. Om han inte upprättar ett testamente som innehåller ett lagval kommer det vid hans död att uppstå frågor om vilket lands lag som ska tillämpas på arvet och vilka domstolar/myndigheter som är behöriga. Om han har gjort ett lagval och exempelvis plötsligt avlider i Frankrike; kan det uppkomma frågor om följderna av detta när det gäller arvsrätten till hans kvarlåtenskap.

Anta att B avlider i en vattenskidolycka under en semester i Frankrike i augusti 2016. Hur kan förordningen tillämpas på arvet efter honom? Om han upprättade ett testamente skulle det användas för att utse arvingar och boutredningsmän enligt gällande tillämplig lagstiftning. Vilken lag skulle det vara? B skulle kunna välja lagen i den stat där han är medborgare enligt artikel 22. Har han gjort det kommer lagen i Portugal att tillämpas. Om han inte har gjort det följer det av bestämmelsen i artikel 21 att tillämplig lag är lagen i den stat där B hade hemvist vid tidpunkten för dödsfallet. Såvida B inte hade gått i pension och flyttat till Frankrike skulle det vara antingen lagen i Portugal eller i Belgien. Med tanke på att B vid tidpunkten för dödsfallet fortfarande var anställd i Belgien är det troligt att han har hemvist där och i så fall kommer lagen i Belgien tillämpas.

När det gäller domstols behörighet är det inget krav enligt förordningen att B ska utse en domstol eller myndighet till att handlägga arvet efter honom, men han kan ha försökt göra det i sitt testamente. Om detta lagval är giltigt enligt gällande tillämplig lagstiftning kan detta även påverka behörigheten. Annars träder den allmänna regeln i artikel 4 in, vilket innebär att arvet ska handläggas av domstolarna i den medlemsstat där B hade hemvist vid tidpunkten för dödsfallet, dvs. domstolarna i Belgien återigen. B:s arvingar kan dock försöka sig på att utse en annan domstol, vilket i så fall skulle vara den behöriga domstolen i Portugal, men bara om B hade valt lagen i Portugal som tillämplig lag för arvet.

Ytterligare ett exempel

K kommer från Nederländerna, men har arbetat i Tyskland i flera år. Hon har inga barn men lever tillsammans med en partner (via registrerat partnerskap/samkönat äktenskap). Hon ska snart gå i pension och planerar att flytta med sin partner till sin nyförvärvade villa i Andalusien samtidigt som hon behåller sin anknytning till och sina egendomsintressen i Nederländerna. Hon har upprättat ett testamente i Nederländerna som är avsett att reglera alla frågor rörande hennes egendom och som omfattas av nederländsk lag. Som det ser ut är detta inte acceptabelt enligt det spanska rättssystemet – vad skulle hända om hon avled?

Låt oss anta att K dör i Spanien efter sin pension och att hon och hennes partner hade flyttat dit. Om K har valt nederländsk lag kommer det valet att godkännas enligt artikel 22 i förordningen, även om detta inte hade varit godtagbart enligt spansk nationell rätt. När det gäller domstols behörighet kan K (liksom B) inte välja domstol enligt förordningen. Men hennes arvingar kan tänkas vilja välja en annan domstol än den behöriga domstolen i Spanien, särskilt om K hade kvar en väsentlig anknytning till Nederländerna och hade egendom där. Enligt artikel 5.1 skulle därför de nederländska domstolarna kunna utses till att handlägga arvet.

I både B:s och K:s fall kommer det att vara möjligt att ansöka om ett arvsintyg, vilket skulle underlätta och påskynda transaktioner i en annan medlemsstat än den där arvsärendet handläggs.

Delgivning av handlingar

9.1. Bakgrund till förordningen om delgivning av handlingar

9.1.1. Den ”ursprungliga” delgivningsförordningen

För att stödja behovet hos företag och medborgare i Europeiska unionen av tillgång till rättslig prövning, i synnerhet i situationer där anspråk ger upphov till rättstvister över de nationella gränserna, är det nödvändigt att förverkliga samarbetet mellan de rättsliga myndigheterna i medlemsstaterna i Europeiska unionen och att göra det möjligt för detta samarbete att fungera effektivt. En viktig aspekt av gränsöverskridande rättstvister rör delgivning av handlingar till parterna och andra inblandade i en tvist. Således måste delgivningen och översändandet av handlingar mellan medlemsstaternas rättsliga myndigheter vara snabb och säker. Detta bekräftades i samband med förhandlingarna om en konvention om delgivning av handlingar. Denna konvention, som skulle göra det möjligt att överföra handlingar från en medlemsstat till en annan för delgivning, antogs i maj 1997⁽¹⁶⁰⁾. Konventionen ratificerades aldrig och trädde därför inte i kraft. Inte långt efter ikraftträdandet av Amsterdamfördraget antog rådet en förordning⁽¹⁶¹⁾ vars text i allt väsentligt motsvarar konventionstexten. Denna förordning trädde i kraft den 31 maj 2001⁽¹⁶²⁾.

(160) Se EGT C 261, 27.8.1997, s. 1.

(161) Rådets förordning (EG) nr 1348/2000 av den 29 maj 2000 om delgivning i medlemsstaterna av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur; se EGT L 160, 30.06.2000, s. 37.

(162) Se EGT L 160, 30.6.2000, s. 37. Före ikraftträdandet av förordningen behandlades delgivning av handlingar mellan medlemsstaterna enligt 1965 års Haagkonvention, till vilken de flesta av medlemsstaterna var anslutna. Konventionen reglerar frågan mellan EU:s medlemsstater och tredjeländer.

9.1.2. Den ”nuvarande” delgivningsförordningen

Som med övriga förordningar på civilrättens område har man gjort en översyn av hur den första förordningen fungerar, och i oktober 2004 publicerades en rapport av Europeiska kommissionen. Slutsatserna visade att medan den första förordningen i allmänhet hade lett till ett snabbare och mer effektivt översändande av handlingar för delgivning över gränserna mellan medlemsstaterna fanns det vissa aspekter av förfarandet där tillämpningen inte var helt tillfredsställande och syftet med förordningen inte förverkligades så fullständigt som man kunde önska. Kommissionen föreslog därför en reviderad förordning, och detta ledde till antagandet av den nuvarande delgivningsförordningen i november 2007⁽¹⁶³⁾.

9.2. Förordningen om delgivning av handlingar

9.2.1. Förordningens territoriella och materiella tillämpningsområde

Förordningen träder i kraft omgående i alla medlemsstater utom i Danmark. Mellan Danmark och övriga medlemsstater finns ett separat avtal för

(163) Europaparlamentet och rådets förordning (EG) nr 1393/2007 av den 13 november 2007 om delgivning i medlemsstaterna av rättegångshandlingar och andra handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (delgivning av handlingar) och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1348/2000; se EUT L 324, 10.12.2007, s. 79.

tillämpning av förordningen i Danmark ⁽¹⁶⁴⁾. Förordningen är tillämplig på privaträttens område där rättsliga eller utomrättsliga dokument måste översändas från en medlemsstat till en annan för delgivning där ⁽¹⁶⁵⁾. Själva uttrycket "privaträttens område" har varit föremål för omfattande tolkningar vid Europeiska unionens domstol. I den ursprungliga förordningen uteslöts inte skattefrågor, tullfrågor och förvaltningsrättsliga frågor från definitionen av "privaträttens område", men dessa, liksom statens ansvar för handlingar eller underlåtenhet vid utövandet av offentliga maktbefogenheter (*acta iure imperii*), har uteslutits från den nuvarande förordningens tillämpningsområde ⁽¹⁶⁶⁾. Förordningen kan inte användas om adressatens namn och adress inte är kända, men mottagande organ som lyder under förordningen kan såvitt möjligt hjälpa till när adressen är ofullständig eller felaktig. Förordningen gäller delgivning av både rättsliga och utomrättsliga handlingar.

(164) Se 2006/326/EG: Rådets beslut om ingående av avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Konungariket Danmark om delgivning av handlingar mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (EUT L 120, 5.5.2006, s. 23) och efterföljande avtal rörande den andra delgivningsförordningens tillämplighet på Danmark – se EUT L 331, 10.12.2008, s. 21.

(165) EU-domstolen har slagit fast att om mottagaren av dokumentet är bosatt i en annan medlemsstat måste delgivning av ett rättsligt dokument ovillkorligen ske enligt kraven i förordningen. I sådana fall får domstolarna i en medlemsstat inte tillämpa ett nationellt system med fiktiv delgivning, vilket i själva verket leder till att rätten för den person som ska delges en rättegångshandling att faktiskt och på ett ändamålsenligt sätt erhålla denna handling förlorar sin ändamålsenliga verkan, bland annat på grund av att vederbörande inte garanteras någon rätt till vare sig kännedom om rättegångshandlingen i så god tid att svaromål kan förberedas eller till översättning av densamma. Se domen utfärdad den 19 december 2012 i målet Alder, C-325/11.

(166) Från och med april 2013 gäller 1965 års Haagkonvention om delgivning i alla EU:s medlemsstater utom Österrike. Även Kroatien är ansluten till konventionen.

Exempel:

Företag A från medlemsstat 1 har i medlemsstat 1 stämt företag B från medlemsstat 2 på en betydande summa pengar. Företag B har inte bestridit talan och efter runt 4 månader utfärdar domstolen i medlemsstat 1 en tredsdom i vilken företag B åläggs att betala det begärda beloppet till företag A. Företag A har lämnat in en ansökan om verkställighetsförklaring till den behöriga domstolen i medlemsstat 2, där företag B äger tillgångar i form av fast egendom. Verkställighetsförklaringen beviljas men företag B överklagar dock och, vid ytterligare undersökning av omständigheterna står det senare klart att företag B inte på ett korrekt sätt delgetts företag A:s stämningsansökan. Som en följd av detta återkallar appellationsdomstolen i medlemsstat 2 verkställighetsförklaringen av de skäl som anges i artikel 34.2 i Bryssel I-förordningen. Inte långt därefter, och innan företag A kan rätta till sitt misstag, går företag B i konkurs och företag A måste återkalla talan.

Detta exempel nämns för att visa att korrekt delgivning av handlingar är av grundläggande betydelse i rättsliga förhållanden. En underlåtenhet att delge kan allvarligt skada parternas rättsliga intressen. Delgivning av handlingar till parter i andra stater kan orsaka många problem i gränsöverskridande rättstvister. Enkla och praktiska regler för gränsöverskridande delgivning är bland de viktigaste förutsättningarna för ett välfungerande europeiskt civilrättsligt system och att tillhandahålla sådana är målet och syftet med delgivningsförordningen.

9.2.2. Delgivningsförordningens struktur och innehåll

9.2.2.1. Översändande och mottagande organ och den centrala enheten

Liksom i den ursprungliga förordningen förenklas delgivningen av handlingar i gränsöverskridande ärenden i den nuvarande förordningen genom bestämmelsen om att alla medlemsstater ska utse organ, kallade **"sändande organ"** och **"mottagande organ"**, som ansvarar för överföring och mottagande av dokument. Förbundsstater, medlemsstater med flera rättsliga system såsom Förenade kungariket, eller medlemsstater med autonoma territoriella administrationer kan utse mer än ett sådant organ. Dessutom är det möjligt för medlemsstaterna att till sådana organ utse tjänstemän såsom exekutionstjänstemän och andra rättsliga och offentliga tjänstemän i vars ansvarsområde delgivning av handlingar ingår⁽¹⁶⁷⁾. Det dokument eller de dokument som ska översändas för delgivning ska åtföljas av en begäran på standardformuläret i bilaga I. Enligt den nuvarande delgivningsförordningen måste det mottagande organet skicka en bekräftelse av mottagandet av handlingarna inom sju dagar efter att det har mottagit dem, och då återigen använda det föreskrivna formuläret i bilaga I. Detta är ett av flera områden inom vilka den nuvarande delgivningsförordningen föreskriver tidsfrister för utförandet av åtgärder i enlighet med förordningens förfaranden, vilket därmed påskyndar delgivningen och därmed tillgången till rättslig prövning. Om det behövs ett klagorörande från det sändande organet ska det mottagande organet begära detta så snabbt som möjligt på snabbast möjliga sätt. Varje medlemsstat har utsett minst en "central enhet" som lämnar information till de sändande organen och söker efter lösningar på eventuella svårigheter som kan uppstå när handlingar översänds för delgivning.

9.2.2.2. Delgivning av handlingar till adressaten

Det mottagande organet i den medlemsstat där handlingarna ska delges delger handlingen eller låter delge den, antingen enligt lagstiftningen i den medlemsstat till vilken man riktar sig eller genom användning av en särskild metod som begärts av det sändande organet, om inte en sådan metod är oförenlig med lagstiftningen i medlemsstaten i fråga. Delgivningen ska utföras så snart som möjligt och i vilket fall som helst inom en månad efter mottagandet. Om denna tidsfrist inte följs måste det mottagande organet informera det sändande organet och fortsätta att försöka delge handlingen inom en rimlig tid.

9.2.2.3. Adressatens rätt att vägra delgivningen

Adressaten kan vägra att ta emot den handling som ska delges om den är utställd på ett annat språk än det officiella språket i den mottagande medlemsstaten, eller på den plats där delgivningen ska utföras om det finns fler än ett officiellt språk, eller ett språk som adressaten inte förstår. Adressaten ska på formuläret i bilaga II informeras om denna rätt när dokumentet delges. Adressaten måste informera det mottagande organet om sin vägran antingen vid den tidpunkt då delgivningen sker eller genom att återsända handlingen till det mottagande organet inom en vecka.⁽¹⁶⁸⁾

(168) EU-domstolen har slagit fast att en adressat inte kan vägra delgivning om endast bilagorna till de handlingar som ska delges inte är översatta till det officiella språket i den medlemsstat där delgivningen sker och dessa bilagor består av skriftliga bevis som enbart fyller en bevisfunktion och inte är nödvändiga för att förstå föremålet för karendens talan och grunderna härför. Dessutom ansåg EU-domstolen i samma dom att om adressaten i fråga är bunden enligt avtal att delta i korrespondens avseende ett avtal eller föremålet för en rättstvist på den sändande medlemsstatens språk och de berörda dokumenten är skrivna på detta språk och rör denna korrespondens kan detta utgöra bevis som stöder argumentet att adressaten förstår och kan begripa språket i de handlingar som ska delges denne; se dom av den 8 maj 2008 i målet Ingenieurbüro Michael Weiss und Partner GbR mot Industrie- und Handelskammer Berlin, C-14/07.

(167) Se artikel 2.

9.2.2.4. Delgivningsbevis

När formaliteterna för delgivning av handlingen har fullgjorts ska det mottagande organet bekräfta detta genom att skriva ut ett bevis om fullgörande av dessa formaliteter på formuläret som föreskrivs i bilaga I, och ställa det till det sändande organet.

9.2.2.5. Kostnader för delgivning

En av de frågor som nämns i rapporten om hur den första delgivningsförordningen fungerar är den svårighet som upplevdes av de som sysslar med gränsöverskridande tvister inom Europeiska gemenskaperna att veta hur mycket delgivningen av handlingar kostar i de olika medlemsstaterna. Följaktligen återfinns i den andra delgivningsförordningen en bestämmelse där det föreskrivs att delgivningen av handlingar som kommer från en medlemsstat till en annan i princip bör vara kostnadsfri, utom då delgivning sker genom stämningsmän eller andra personer som är behöriga att utföra delgivningen enligt lagstiftningen i den medlemsstat där delgivningen ska utföras. Om delgivningen ska utföras av en stämningsman eller liknande behörig person ska avgiften som tas ut vara en enda fast avgift som bestäms i förväg och som är proportionerlig och icke-diskriminerande. Medlemsstaterna ska underrätta kommissionen om dessa avgifter ⁽¹⁶⁹⁾.

(169) Information finns tillgänglig på hemsidan för Europeisk civilrättsatlas på adressen http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_information_sv.htm?countrySession=2&

9.2.2.6. Direkt delgivning till en stämningsman i en annan medlemsstat

En nyskapande bestämmelse i delgivningsförordningen avser direkt delgivning av handlingar av stämningsmän och andra behöriga personer via direkt överföring från en person som är part i rättegångsförfarandet. Det innebär att borgenären eller borgenärens rättsliga ombud kan skicka de handlingar som ska delges direkt till en stämningsman i en annan medlemsstat för delgivning av mottagaren utan att behöva gå genom ett sändande organ. Denna bestämmelse är beroende av att sådan direkt delgivning tillåts enligt lagstiftningen i den berörda medlemsstaten. Information om detta och andra aspekter av delgivningsförordningen finns att tillgå på olika webbplatser inklusive webbplatsen för den europeiska civilrättsatlasen ⁽¹⁷⁰⁾. Det går även att använda civilrättsatlasens webbplats för att hitta namn på och kontaktuppgifter till stämningsmän och andra behöriga personer som kan delge handlingar i de olika medlemsstaterna.

9.2.2.7. Direkt delgivning via posten

Det är inte längre möjligt för medlemsstaterna att motsätta sig direkt delgivning via posten såsom var fallet enligt den första delgivningsförordningen. Enligt den nuvarande delgivningsförordningen föreskrivs det att det ska stå varje medlemsstat fritt att direkt via posten utföra delgivning av rättsliga handlingar till personer som är bosatta i en annan medlemsstat genom rekommenderat brev med mottagningsbevis eller motsvarande.

(170) Länk: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_information_sv.htm Se också exempelvis webbsidan om Storbritannien på http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_otherinfostate_uk_sv.jsp?countrySession=4&, som visar att av Storbritanniens tre rättsområden är det bara Skottland som inte motsätter sig direkt delgivning enligt artikel 15.

9.2.2.8. *Andra metoder för överföring*

I förordningen föreskrivs även andra former av överföring och delgivning av rättsliga handlingar, såsom överföring på konsulär eller diplomatisk väg och delgivning som utförs av diplomatiska eller konsulära tjänstemän eller delgivning av rättsliga handlingar direkt med posten.

9.2.3. Skydd av svarandens intressen

9.2.3.1. *Inledning av förfarandet*

Om en handling som inleder ett rättsligt förfarande har överförts till en annan medlemsstat för delgivning enligt bestämmelserna i förordningen och svaranden inte har inställt sig till förhandlingarna ska domen inte avkunnas förrän det är säkerställt att

- handlingen har delgivits enligt en metod som föreskrivs av lagen i den mottagande medlemsstaten för delgivning av handlingar i rättegångar inom landet mot personer som befinner sig inom dess territorium, eller
- dokumentet faktiskt levererades till svaranden eller till hans bostad enligt någon annan metod som föreskrivs i förordningen.

9.2.3.2. *Villkor för beviljande av tredsakod*

Medlemsstaterna ska tillkännage att domstolen, trots de begränsningar som nämns i punkt 9.2.3.1, kan meddela dom även om bevis om delgivning/mottagningsbevis inte har mottagits, om samtliga av följande villkor är uppfyllda:

- Dokumentet har överförts enligt en av de metoder som föreskrivs i förordningen.
- En period på minst sex månader som anses vara tillräcklig av domstolen i målet i fråga har förflutit sedan dagen då dokumentet överfördes.
- Inget bevis av något slag har mottagits, trots att alla rimliga ansträngningar har gjorts för att införskaffa detta genom de behöriga myndigheterna eller organen i den mottagande medlemsstaten.

9.2.3.3. *Efter att domen har beviljats*

När ett dokument som inleder ett rättsligt förfarande har överförts i enlighet med förordningen från en medlemsstat till en annan för delgivning och ett avgörande har meddelats mot svaranden i hans utvägar, kan domstolen på ansökan av svaranden medge att saken får omprövas utan hinder av att fullföljdstiden utgått om svaranden

- utan egen förskyllan inte har fått kännedom om dokumentet i tillräckligt god tid för att avge svaromål eller om domen i tillräckligt god tid för att överklaga denna, och
- har visat sannolika skäl för sin talan.

En ansökan om sådant medgivande kan lämnas in endast inom en rimlig tid efter det att svaranden har fått kännedom om avgörandet.

Bevisupptagning

10.1. Bakgrund till bevisupptagningsförordningen ⁽¹⁷¹⁾

I gränsöverskridande förfaranden är det ofta viktigt i samband med rättsliga förfaranden på privaträttens område som är anhängiga vid en domstol i en medlemsstat att ta upp bevis i en annan medlemsstat. Genom förordningen om bevisupptagning har EU skapat ett EU-omfattande system som gör att framställningar om bevisupptagning översänds och verkställs direkt och på snabbast möjliga sätt mellan medlemsstaternas domstolar och som fastställer exakta kriterier när det gäller formen på och innehållet i framställningen. Förordningen har tillämpats sedan den 1 januari 2004 när det gäller alla medlemsstater utom Danmark. När det gäller Danmark är Haagkonventionen av den 18 mars 1970 om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur tillämplig, liksom för sådana ärenden mellan övriga EU-medlemsstater och tredjeländer som har anslutit sig till denna konvention. Alla medlemsstater har dock ännu inte ratificerat eller anslutit sig till denna konvention. ⁽¹⁷²⁾

10.2. Förordningen om bevisupptagning

10.2.1. Omfattning, syfte och metod

Förordningen innehåller bestämmelser om bevisupptagning i en annan medlemsstat när detta är nödvändigt vid förfaranden av civil och

kommersiell natur. Detta begrepp ska tolkas självständigt, i linje med de andra EU-instrumenten i unionens regelverk som rör civilrätt. Den domstol vid vilken ett fall prövas i en medlemsstat kan välja mellan två sätt för bevisupptagning: den kan antingen begära att den behöriga domstolen i en annan medlemsstat tar upp de nödvändiga bevisen eller den kan ta upp bevis direkt i en annan medlemsstat. Förordningen bygger på principen om direkt utbyte mellan domstolarna, där begäran om bevisupptagning framförs direkt från den "ansökande domstolen" till den "anmodade domstolen". Varje medlemsstat har utarbetat en förteckning över de domstolar som är behöriga att ta upp bevis enligt förordningen. ⁽¹⁷³⁾ Denna förteckning anger också det territoriella behörighetsområdet för dessa domstolar. Dessutom har varje medlemsstat utsett en central enhet eller centrala enheter som ansvarar för att tillhandahålla domstolarna information och finna lösningar på svårigheter som uppstår i samband med en framställning.

10.2.2. Framställningar om bevisupptagning

I förordningen fastställs exakta kriterier när det gäller formen och innehållet på en framställning och i bilagan föreskrivs särskilda blanketter för att göra en framställning om, bekräfta mottagandet av, begära ytterligare information om samt genomföra en bevisupptagning. Den anmodade domstolen ska utföra en framställning om bevisupptagning skyndsamt och senast inom 90 dagar efter mottagandet. Om detta inte är möjligt, ska den anmodade domstolen underrätta den ansökande domstolen om detta och ange skälen.

(171) Rådets förordning (EG) nr 1206/2001 av den 28 maj 2001 om samarbete mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur; se EGT L 174, 27.6.2001, s. 1.

(172) Alla EU:s medlemsstater utom Österrike, Belgien och Irland hade i juni 2014 anslutit sig till Haagkonventionen om bevisupptagning.

(173) Se den europeiska civilrättsatlasen på adressen http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/te_information_sv.htm?countrySession=15&

10.2.3. Vägran att verkställa framställningen

En framställning om hörande av ett vittne ska inte verkställas om den berörda personen åberopar en rätt att vägra eller ett förbud att avlägga vittnesmål enligt lagstiftningen i den medlemsstat där den anmodade domstolen är belägen eller lagstiftningen i den medlemsstat där den ansökande domstolen är belägen, och denna rättighet har angetts i framställningen eller vid behov bekräftats av den ansökande domstolen på den anmodade domstolens begäran. En framställning om bevisupptagning får annars endast vägras i några få undantagsfall.

10.2.4. Parternas och den ansökande domstolens närvaro vid bevisupptagningen

Den ansökande domstolen ska i sin framställning om bevisupptagning ange om parterna i förfarandet och/eller deras ombud kommer att närvara eller uppmanas att delta. Den anmodade domstolen ska underrätta parterna och eventuella ombud om tid och plats för bevisupptagningen och ska överväga huruvida och på vilka villkor det aktiva deltagande som begärs kan tillåtas. Det är också möjligt för företrädare för den ansökande domstolen, däribland medlemmar av rättsväsendet, att närvara vid bevisupptagningen samt att delta aktivt om det senare är förenligt med den lagstiftning som den anmodade domstolen omfattas av, på villkor som fastställts av denna domstol.

10.2.5. Utförande av framställningen

Den anmodade domstolen ska utföra framställningen i enlighet med lagen i den anmodade domstolens medlemsstat. Bevisupptagningen kan också

verkställas enligt ett särskilt förfarande som föreskrivs i lagstiftningen i den ansökande domstolens medlemsstat, om den ansökande domstolen begär att detta förfarande ska tillämpas. Den anmodade domstolen ska uppfylla ett sådant krav såvida detta förfarande inte är oförenligt med lagstiftningen i den anmodade domstolens medlemsstat.

10.2.6. Användning av kommunikationsteknik

I förordningen föreskrivs att bevisupptagning kan ske med hjälp av kommunikationsteknik, och i synnerhet med hjälp av telefonkonferens och videokonferens. Om detta begärs, måste domstolen samtycka såvida det inte är oförenligt med lagstiftningen i den anmodade domstolens medlemsstat eller om det förekommer betydande praktiska svårigheter. Även om den anmodade eller den anmodande domstolen inte har tillgång till ovannämnda tekniska hjälpmedel ska domstolarna kunna få tillgång till dessa genom ömsesidig överenskommelse.

10.2.7. Direkt bevisupptagning

En framställning om direkt bevisupptagning ska lämnas till den centrala enheten eller den behöriga myndigheten i den anmodade medlemsstaten och kan vägras endast i undantagsfall. Direkt bevisupptagning får endast äga rum om detta kan utföras på frivillig basis utan behov av tvångsåtgärder. Inom 30 dagar från mottagandet av framställningen ska den centrala enheten eller den behöriga myndigheten i den anmodade medlemsstaten underrätta den ansökande domstolen om framställningen godtas och, om det är nödvändigt, enligt vilka villkor i enlighet med lagstiftningen i enhetens eller myndighetens medlemsstat framställningen kommer att utföras. Bevisupptagningen ska utföras av en medlem av domstolspersonalen eller

annan person, till exempel en delegerad eller en sakkunnig person som har utsetts i enlighet med lagstiftningen i den medlemsstat där den ansökande domstolen är belägen.

10.2.8. Kostnaderna för bevisupptagning

Utförandet av framställningen ska inte ge upphov till en begäran av ersättning för avgifter eller kostnader. Om den anmodade domstolen kräver detta ska dock den ansökande domstolen garantera att vissa kostnader utan dröjsmål ersätts, enligt följande:

- Arvoden till sakkunniga och tolkar.
- De kostnader som uppkommer vid användning av ett särskilt förfarande för bevisupptagning som den ansökande domstolen begärt (artikel 10.3 och 10.4).

Endast om sakkunnigbevisning ska tas upp kan den anmodade domstolen begära förskottsutbetalning för kostnaderna för sådan bevisning.

Observera att det finns en handledning om bevisupptagning⁽¹⁷⁴⁾ och en vägledning om videokonferenser⁽¹⁷⁵⁾ från det europeiska rättsliga nätverket.

(174) Se http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_taking_evidence_sv.pdf

(175) Se http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_videoconferencing_sv.pdf

Rättshjälp

11.1. Bakgrund

I Europeiska unionen med öppna gränser förekommer det tyvärr situationer där EU:s medborgare och företag finner att de måste ägna sig åt tvister inför domstol i en annan medlemsstat än den där de är bosatta eller belägna för att återkräva utbetalningar eller försöka lösa en tvist genom en rättsprocess. Gränsöverskridande tvister kan påverka privatpersoner som endast har blygsamma medel tillgängliga för att betala kostnaderna för rättstvister. Rättstvister i allmänhet – och gränsöverskridande tvister är inget undantag – kan vara dyra, särskilt om stora fordringar står på spel. Oftast kräver gränsöverskridande rättsprocesser både juridisk representation i den medlemsstat där fallet prövas och juridisk rådgivning av en advokat i partens hemland. Gränsöverskridande tvister kan dessutom medföra ytterligare kostnader, till exempel för översättning av handlingar, resor, närvaro vid muntliga vittnesmål och andra extra kostnader.

11.2. Rättshjälpsdirektivet ⁽¹⁷⁶⁾

11.2.1. Översikt

Rättshjälpsdirektivet antogs av rådet i januari 2003 för att övervinna de hinder som då förekom för tillgången till rättshjälp. Direktivet tillämpas på EU-medborgare och medborgare i tredje land som har sin lagliga hemvist i en medlemsstat, vilket ger dem rätt att få rättshjälp på samma sätt som medborgare i den medlemsstat där domstolen är belägen. Syftet

med direktivet är därför att förbättra tillgången till rättslig prövning för fysiska personer i gränsöverskridande tvister inom EU genom att fastställa gemensamma minimiregler för tillgången till rättshjälp för parter som är inblandade i sådana tvister. Direktivet gäller i alla EU:s medlemsstater utom Danmark.

Exempel

A, en medborgare i EU som bor i medlemsstat 1, har under rättstillsägget om att åtal har väckts mot denne i medlemsstat 2 för betalning av en summa på runt 235 000 euro för förluster, personskador och sakskador som påstås ha orsakats av A:s tolvårige son under familjen A:s semester i medlemsstat 2. A har två döttrar men ingen son. A vill naturligtvis gå i svarsställ mot åtalet och efter att ha gjort efterforskningar har A fått reda på att en advokatbyrå i medlemsstat 2 skulle kunna ta sig an ärendet men kräver att minst 8 000 euro betalas, varav endast en liten del skulle kunna återkrävas från den person som har väckt talan om talan skulle ogillas. A och dennes familj har en inkomst på 1 850 euro i månaden efter skatt. De är oroade över rättegångskostnaderna och vet inte hur de ska kunna betala kostnaderna för svaromålet eller hur de ska kontakta en advokat på plats i medlemsstat 2 som kan hjälpa dem och ta sig an fallet till en lägre kostnad eller med stöd av rättshjälp. Den tidsfrist för att inkomma med ett svaromål som fastställts av domstolen i medlemsstat 2 löper dessutom snart ut.

(176) Rådets direktiv 2002/8/EG av den 27 januari 2003 om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister; se EGT L 26, 31.1.2003, s. 41.

Syftet med detta exempel med A:s situation är att illustrera den typ av svårigheter och hinder som ofta drabbar medborgare från olika medlemsstater som är inblandade i gränsöverskridande tvister. Detta gäller i synnerhet när det är nödvändigt att gå i svaromål mot en talan som väcks vid en domstol i en annan medlemsstat eftersom detta ofta kräver juridisk rådgivning och representation i två olika medlemsstater med åtföljande kostnader. Det kan finnas språkliga hinder som gör att det krävs kostsamma översättningar av handlingar och dessutom merkostnader, till exempel för expertutlåtanden och vittnens närvaro samt kostnader för när en part ska inställa sig personligen i domstolen i en annan medlemsstat. I A:s fall skulle tillgången till rättshjälp i medlemsstat 2 kunna vara till hjälp om A kan hitta en advokat som tar sig an fallet med stöd av rättshjälp. EU-direktivet kommer att ge A samma rätt till rättshjälp i denna stat som om A var bosatt där.

11.2.2. Tillämpningsområde

Direktivet gäller privaträttsliga tvister där den part som ansöker om rättshjälp antingen är medborgare i en av Europeiska unionens medlemsstater eller har sin hemvist eller vanliga vistelseort i en annan medlemsstat än den medlemsstat där domstolen är belägen eller där beslutet ska verkställas. Syftet är att främja användningen av rättshjälp i gränsöverskridande tvister för fysiska personer som saknar tillräckliga resurser om hjälpen är nödvändig för att garantera en effektiv tillgång till rättslig prövning. Direktivet innehåller dessutom bestämmelser avsedda att förenkla och påskynda överföringen av rättshjälpsansökningar genom att samordna medlemsstaternas rättsliga samarbete.

11.2.3. Rätt till rättshjälp

Rättshjälp ska beviljas eller vägras av den behöriga myndigheten i den medlemsstat där målet provas eller där avgörandet ska verkställas. Stödet bör inte bara omfatta förfaranden inför domstol utan bör utvidgas till att täcka kostnader som uppstår vid verkställighet av domar och officiella handlingar i en annan medlemsstat samt vid förfaranden utanför domstol, om parterna enligt lagstiftningen är skyldiga att tillämpa dem eller om de anvisats sådana förfaranden av domstol. Rättshjälpen ska garantera rättshjälp och representation vid domstol, rättegångskostnaderna för rättshjälpsmottagaren samt kostnader som direkt hänger samman med tvistens gränsöverskridande karaktär, till exempel tolkning, översättning av de handlingar som krävs eller resekostnader.

11.2.4. Ansökan om rättshjälp

Den medlemsstat där rättshjälpsmottagaren har sin hemvist eller vanliga vistelseort bör tillhandahålla de tjänster som är nödvändiga för att utarbeta ansökan om rättshjälp och översända den till den stat där förfarandet hålls eller kommer att hållas. Medlemsstaterna ska utse myndigheter med behörighet att skicka (översändande myndigheter) och ta emot (mottagande myndigheter) ansökan om rättshjälp. För att underlätta översändningen

har det utarbetats standardformulär för ansökningar om rättshjälp och för översändning av sådana ansökningar.⁽¹⁷⁷⁾

(177) Se kommissionens beslut av den 26 augusti 2005 om fastställande av ett formulär för ansökningar om rättshjälp enligt rådets direktiv 2003/8/EG i EUT L 225, 31.8.2005, s. 23. Formuläret finns på e-juridikportalen på https://e-justice.europa.eu/dynform_intro_form_action.do?idTaxonomy=157&plang=sv&init=true&refresh=1 Se även kommissionens beslut av den 9 november 2004 om fastställande av ett formulär för ansökningar om rättshjälp enligt rådets direktiv 2003/8/EG om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister. Formuläret finns också på e-juridikportalen på https://e-justice.europa.eu/dynform_intro_form_action.do?idTaxonomy=157&plang=sv&init=true&refresh=1.

Medling

12.1. Förlikning – alternativa metoder för att lösa privaträttsliga tvister i Europeiska unionen

Alternativ tvistlösning är utomrättsliga förfaranden som används för privaträttslig tvistlösning. De innebär vanligtvis att tvistande parter samarbetar för att hitta en lösning på tvisten med hjälp av en neutral tredje part. Alternativ tvistlösning betraktas som en viktig del av försöket att tillhandahålla rättvisa och effektiva tvistlösningsmekanismer på EU-nivå.

12.2. Den europeiska uppförandekoden för medlare

Europeiska kommissionen tog initiativ till att utveckla politiken för alternativ tvistlösning i EU genom att för det första bistå med att ta fram en europeisk uppförandekod för medlare som antogs vid ett möte med experter på medling i Bryssel i juli 2004.⁽¹⁷⁸⁾ I koden fastställs ett antal principer som enskilda medlare och medlingsorganisationer frivilligt och på eget ansvar kan välja att bli bundna av. Den är avsedd att tillämpas på alla typer av medling på privaträttens område. Ett stort antal enskilda medlare och medlingsorganisationer har anslutit sig till koden, men den ersätter inte nationella lagar och föreskrifter som reglerar enskilda yrken.

(178) Se http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_sv.pdf

12.3. Europeiska medlingsdirektivet

12.3.1. Bakgrunden till och syftet med direktivet

Strax efter antagandet av uppförandekoden lade kommissionen fram ett förslag till direktiv till Europaparlamentet och rådet om vissa aspekter på medling på privaträttens område. Detta instrument antogs den 21 maj 2008 och medlemsstaterna skulle ha införlivat det i den nationella lagstiftningen före den 21 maj 2011.⁽¹⁷⁹⁾ Syftet med direktivet var inte att skapa en europeisk kod för medling utan huvudsakligen att fastställa vissa miniminormer för medlingens innebörd och kvalitet samt att se till att förhållandet mellan medling och rättsliga förfaranden var balanserat. Detta gjordes mot bakgrund av försöken att främja tillgången till alternativ tvistlösning och uppmuntra användningen av medling för att uppnå förlikning i godo i tvister på privaträttens område.

12.3.2. Gränsöverskridande tvister – artikel 2

Direktivet är endast tillämpligt på medling i gränsöverskridande tvister. I direktivet definieras en sådan tvist som en tvist vid vilken minst en av parterna har sin hemvist eller vanliga vistelseort i en annan medlemsstat än den som en annan part har. Detta ska fastställas på en av följande dagar:

- När parterna enas om att använda medling.
- När medling beslutas av domstol.
- När parterna enligt nationell lagstiftning är skyldiga att använda medling.

(179) Alla medlemsstater hade inte införlivat direktivet vid den utsatta tidpunkten.

- När en domstol uppmanar parterna att använda medling för att lösa en tvist.

En annan situation som definieras som gränsöverskridande enligt direktivet är om parterna inte lyckas nå en överenskommelse och en domstolsprocess eller skiljeförfarande inleds efter medlingen. Om domstols- eller skiljeförfarandena äger rum i en annan medlemsstat än den där parterna har sin hemvist eller vanliga vistelseort vid den tidpunkt när medlingen inleddes, definieras tvisten som gränsöverskridande med avseende på bestämmelserna i det direktiv som rör konfidentialitet och preskriptionstider.

12.3.3. Medlingens kvalitet – artikel 4

Direktivet kräver att medlemsstaterna ska på ett sätt de finner lämpligt uppmuntra medlare och medlingsorganisationer att utarbeta och ansluta sig till uppförandekoder. I direktivet finns också en allmän uppmaning till medlemsstaterna att uppmuntra andra kvalitetskontrollmekanismer för tillhandahållande av medling samt utbildning av medlare.

12.3.4. Användning av medling – artikel 5

I direktivet föreskrivs att domstolarna får erbjuda de parter som inställer sig inför dem i rättstvister att använda medling för att försöka lösa tvisten eller att närvara vid ett informationsmöte. Detta hindrar inte medlemsstaterna från att göra medling obligatorisk eller förenad med fördelar eller sanktioner så länge detta inte hindrar rätten till domstolsprövning.

12.3.5. Verkställighet av medlingsöverenskommelser – artikel 6

Denna artikel är en viktig bestämmelse i direktivet och kräver att medlemsstaterna ska se till att medlingsöverenskommelser, med vissa begränsade undantag, görs verkställbart på begäran av en part med den andra partens medgivande. Detta kan göras till exempel genom ett domstolsbeslut eller på något annat sätt som är möjligt inom rättssystemet i den medlemsstat där en ansökan om verkställbarhetsförklaring görs, det vill säga genom en officiell handling som upprättas av en notarie. Överenskommelsen kommer i vilket fall som helst att vara verkställbart enligt de relevanta bestämmelserna i de EU-instrument inom vars ramar ämnet för överenskommelsen faller. En överenskommelse som löser en gränsöverskridande avtalsrättslig tvist skulle vara verkställbar enligt Bryssel I-förordningen eller som en europeisk exekutionstitel.

12.3.6. Medlingens konfidentiella karaktär – artikel 7

En av fördelarna med medling är att den är konfidentiell mellan parterna och i förhållande till medlaren. Detta fastställs i vissa rättssystem i medlemsstaterna, och det är också mycket vanligt att parterna i en medling ingår ett medlingsavtal där ett av villkoren är att förfarandet ska vara konfidentiellt. Direktivet har en liknande bestämmelse enligt vilken medlemsstaterna ska säkerställa att varken medlaren eller någon som är involverad i medlingen åläggs att vittna i senare domstols- eller skiljeförfaranden om något som rör medlingen om inte parterna godkänner detta eller det är nödvändigt på grund av tvingande hänsyn till allmänintresset, till exempel hur man ska värna om ett barns bästa om sådana bevis avslöjas.

12.3.7. Preskription och talefrister – artikel 8

En av de möjliga svårigheterna när man ska använda medling är om preskriptionstiden eller talefristen är på väg att löpa ut och detta kan förväntas inträffa under medlingen. Medling leder normalt inte till att preskriptionstiden avbryts enligt den nationella lagstiftningen i medlemsstaterna. Denna bestämmelse kräver därför att medlemsstaterna ser till att, om en preskriptionstid eller talefrist löper ut under en medling som omfattas av direktivet, detta inte medför att en part enligt gällande lagstiftning inte längre kan inleda domstols- eller skiljedomsförfaranden. Denna bestämmelse är också avsedd att avlägsna ett eventuellt rättsligt hinder för medling.

12.3.8. Information om medling – artikel 9

Medlemsstaterna ska försöka informera om medling och uppmuntra informationsspridning om hur allmänheten kan kontakta medlare och medlingsorganisationer. Europeiska kommissionen ska dessutom från medlemsstaterna erhålla och offentliggöra information om vilka domstolar som kan verkställa medlingsöverenskommelser, i enlighet med artikel 6. Denna information finns på webbplatsen för den europeiska civilrättsatlasen.⁽¹⁸⁰⁾

(180) Se till exempel information om verkställighet i Förenade kungariket på:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/me_competentauthorities_sv.jsp?countrySession=4&#statePage0

Verkställighet av domar

13.1. Bakgrund

Som tidigare nämnts⁽¹⁸¹⁾ gör omarbetningen av Bryssel I-förordningen samt den europeiska exekutionstiteln, det europeiska betalningsföreläggandet och det europeiska småmålsförfarandet det möjligt för borgenärer med betalningskrav som erhåller ett verkställighetsbeslut i en medlemsstat att förhållandevis enkelt och billigt få beslutet verkställt i en annan medlemsstat utan att det krävs ytterligare procedurförfaranden eller endast begränsade sådana. Beslutet måste dock fortfarande verkställas i enlighet med den nationella lagstiftningen, och verkställighetsförfarandena varierar avsevärt från en medlemsstat till en annan.

Skillnader mellan nationella rättssystem förekommer i synnerhet när det gäller villkoren för utfärdande och genomförandet av skyddsåtgärder. Det är för närvarande krångligare och dyrare och tar längre tid för borgenären att erhålla interimistiska åtgärder för att bevara de tillgångar som gäldenären har i en annan medlemsstat. Detta är ett problem eftersom det ofta är avgörande att snabbt och enkelt få tillgång till sådana interimistiska åtgärder för att se till att gäldenären inte har avlägsnat eller skingrat sina tillgångar när borgenären har erhållit och fått en dom i sakfrågan verkställd. Detta är särskilt viktigt när det gäller tillgångar på bankkonton. För närvarande kan gäldenären enkelt undvika verkställighetsåtgärder genom att snabbt flytta sina medel från ett bankkonto i en medlemsstat till ett bankkonto i en annan medlemsstat. Det är dock svårt för en borgenär att blockera en gäldenärs bankkonton utomlands för att säkra betalning av sina fordringar. Detta leder till att många borgenärer antingen misslyckas med att driva in sina fordringar utomlands eller inte anser det vara värt besväret att försöka och i stället skriver av dem. Av dessa skäl tog Europeiska kommissionen initiativet till att lägga fram ett förslag till ett europeiskt föreläggande om bevarande av bankkontotillgångar för att

förhindra att medel avlägsnas från bankkonton till nackdel för borgenärerna. Detta resulterade i en förordning som antogs den 15 maj 2014 och kommer att tillämpas från och med den 18 januari 2017.⁽¹⁸²⁾

13.2. Det europeiska beslutet om kvarstad

13.2.1. Territoriellt tillämpningsområde

Förordningen gäller i alla EU:s medlemsstater utom Danmark och Förenade kungariket, som har valt att inte delta i antagandet⁽¹⁸³⁾. Borgenärer som har sin hemvist i en medlemsstat där förordningen inte är bindande eller i stater utanför EU kan inte utnyttja förfarandet även om den behöriga domstolen eller det konto eller de konton ärendet gäller finns i medlemsstater som är bundna av förordningen⁽¹⁸⁴⁾. Beslutet om kvarstad kan endast användas avseende bankkonton som förs i en eller flera medlemsstater som är bundna av förordningen⁽¹⁸⁵⁾, men kontona behöver inte innehas av en bank som är belägen i EU under förutsättning att de i sådana fall innehas av en filial som är belägen inom EU.⁽¹⁸⁶⁾ Beslutet om kvarstad är begränsat till att användas vid gränsöverskridande ärenden⁽¹⁸⁷⁾. I ett gränsöverskridande ärende förs det bankkonto eller de bankkonton som omfattas av Beslutet om kvarstad i en annan medlemsstat än där den domstol som handlägger ansökan om kvarstad är belägen eller den medlemsstat där borgenären har sin hemvist.

(182) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 655/2014 av den 15 maj 2014 om inrättande av ett europeiskt förfarande för kvarstad på bankmedel i mål och ärenden av privaträttslig natur.

(183) Se skälen 49 – 51. Enligt protokoll nr 21 till EU-fördraget och EUF-fördraget kan Förenade kungariket i framtiden delta i antagandet av förordningen.

(184) Se artikel 4.6.

(185) Se artikel 1.1 och 2.2.

(186) Se artikel 2.2.

(187) Definieras i artikel 3.

(181) Punkt 3.5.

Exempel på "gränsöverskridande fall"

Exempel 1: Borgenären har sin hemvist i medlemsstat A som är bunden av förordningen. Borgenären har en dom från en domstol i denna medlemsstat för betalning av 100 000 euro mot en gäldenär som har bankkonton i tre andra medlemsstater, B, C och D, som alla är bundna av förordningen. Borgenären vill vidta åtgärder för att säkra var och ett av dessa konton med hjälp av ett europeiskt beslut om kvarstad. Borgenären skulle då behöva lämna in en ansökan om ett beslut om kvarstad till en domstol i medlemsstat A, där domen utfärdats.

Exempel 2: Borgenären har sin hemvist i medlemsstat A och vill väcka talan om betalning av 250 000 euro mot en gäldenär som är bosatt i medlemsstat B och säkra utfallet av denna talan genom ett europeiskt beslut om kvarstad. Gäldenären har bankkonton i medlemsstaterna B och C. Borgenären måste då ansöka om ett europeiskt beslut om kvarstad hos en domstol i en medlemsstat som är behörig i sakfrågan. Borgenären kan dock inte ansöka om ett beslut om kvarstad i medlemsstat B även om domstolarna där är behöriga i sakfrågan, eftersom alla konton som omfattas av beslutet måste föras i en annan medlemsstat än där den domstol som handlägger ansökan om ett europeiskt beslut om kvarstad är belägen.

Exempel på fall som inte är "gränsöverskridande"

Exempel 3: Borgenären har sin hemvist i medlemsstat A och innehar en officiell handling som utfärdats i medlemsstat A enligt vilken gäldenären,

som också har sin hemvist i medlemsstat A, är skyldig att återbetala en summa på 150 000 euro. Borgenären är medveten om att gäldenären har bankkonton i medlemsstaterna A och B. Den behöriga domstol som utfärdar ett europeiskt beslut om kvarstad skulle då vara en domstol i medlemsstat A, där den officiella handlingen utfärdades. Borgenären kan inte ansöka om ett europeiskt beslut om kvarstad för konton i medlemsstat A eftersom denna ansökan skulle innebära att ärendet faller utanför definitionen av gränsöverskridande fall. Borgenären skulle dock kunna ansöka om ett europeiskt beslut om kvarstad för det konto som förs i medlemsstat B.

Exempel 4: Borgenären har sin hemvist i medlemsstat A och stämmer gäldenären på 150 miljoner euro i den medlemsstaten för leverans av defekta tåg. Borgenären är medveten om att gäldenären har konton i olika medlemsstater inklusive medlemsstat A, men är osäker på vilket som har mest kredit. Borgenären önskar ansöka om ett europeiskt beslut om kvarstad för gäldenärens samtliga konton men kan bara göra detta i medlemsstat A. Ärendet faller utanför definitionen av gränsöverskridande fall eftersom alla konton inte förs i andra medlemsstater än där borgenären har sin hemvist eller den domstol som är behörig att motta ansökan är belägen. För att omfattas av förordningen måste borgenären undanta de konton som finns i medlemsstat A från ansökan om ett europeiskt beslut om kvarstad.

13.2.2. Materiellt tillämpningsområde och tillgänglighet

Förfarandet kan användas för penningfordringar på privaträttens område. Det finns vissa undantag från tillämpningsområdet som liknar undantagen i Bryssel I-förordningen.⁽¹⁸⁸⁾ Dessutom kan förfarandet inte användas för att säkra medel som krediterats på konton i banker som enligt nationell lagstiftning åtnjuter immunitet mot beslag⁽¹⁸⁹⁾ eller på konton som innehas av centralbankerna när de agerar som monetära myndigheter.⁽¹⁹⁰⁾ Förfarandet kan användas av en borgenär antingen före eller efter denne får ett föreläggande.⁽¹⁹¹⁾ Det kan även användas för att genomdriva en skyldighet som framgår av en officiell handling eller som ingår i en förlikning inför domstol.⁽¹⁹²⁾ Det förfarande som fastställs i förordningen kan användas av borgenärer som ett alternativ till befintliga förfaranden enligt den nationella lagstiftningen i medlemsstaterna.⁽¹⁹³⁾

13.3. Domstols behörighet

De domstolar i den medlemsstat som är behöriga att avgöra sakfrågan är behöriga att utfärda ett europeiskt beslut om kvarstad om borgenären ännu inte har erhållit en dom, en förlikning eller en officiell handling.⁽¹⁹⁴⁾ Enligt särskilda regler för konsumenter som är gäldenärer har endast den domstol

(188) Se förteckningen i artikel 2.2. Skattefrågor, tullfrågor och förvaltningsrättsliga frågor samt handlingar eller underlåtenhet vid utövandet av statliga befogenheter, *acta iure imperium*, undantas också.

(189) Artikel 2.3.

(190) Artikel 2.4.

(191) Se artikel 5.

(192) Ibid. Se även definitionerna i artikel 4.9 och 4.10.

(193) Se artikel 1.2.

(194) Artikel 6.1.

i den medlemsstat där konsumenten har sin hemvist behörighet gentemot borgenären.⁽¹⁹⁵⁾ Efter att borgenären har erhållit en dom, en förlikning eller en officiell handling ska domstolarna i den medlemsstat där domen, förlikningen eller den officiella handlingen beviljades ha behörighet.⁽¹⁹⁶⁾

13.4. Att erhålla ett europeiskt beslut om kvarstad

13.4.1. Förfarendets natur

Förfarandet för att erhålla ett europeiskt beslut om kvarstad sker ex parte för att se till att gäldenären inte förvarnas om borgenärens avsikter innan beslutet beviljas och för att förhindra att den förvarnade gäldenären avlägsnar tillgångar. Beslutet om kvarstad ska alltid utfärdas av en domstol. Domstolen handlägger i princip målet på grundval av skriftlig bevisning som borgenären lägger fram i eller tillsammans med ansökan. Om domstolen kräver ytterligare bevisning från borgenären ska den vara i form av handlingar. Domstolen kan hålla en muntlig utfrågning av borgenären, experter eller vittnen bland annat med hjälp av kommunikationsteknik. När domstolen utfärdar beslutet är den bunden av vissa tidsfrister som anges i förordningen.

13.4.2. Villkor som ska uppfyllas av borgenären

I varje fall beviljas beslutet endast om borgenären har lämnat in tillräcklig bevisning om att dennes fordran är i akut behov av rättsligt skydd. Borgenären måste övertyga domstolen om att det finns en verklig risk att indrivningen

(195) Artikel 6.2.

(196) Artikel 6.3.

av hans fordran hindras eller försvåras om beslutet inte utfärdas.⁽¹⁹⁷⁾ Om ansökan görs innan borgenären har erhållit en dom, måste borgenären också övertyga domstolen om att framgång i sakfrågan sannolikt kommer att nås.⁽¹⁹⁸⁾ I ett av skälen förtydligas att det kan finnas en risk för att fordran inte kan verkställas eller att det kan bli betydligt svårare att få den verkställd eftersom det finns en verklig risk för att gäldenären har förbrukat, gömt eller förstört sina tillgångar eller avyttrat dem till ett pris som understiger deras värde i onormal omfattning eller genom onormala åtgärder. Det faktum att gäldenärens ekonomiska situation är dålig eller håller på att försämrats ska inte i sig utgöra en tillräcklig grund för att utfärda ett beslut. Domstolen kan emellertid ta dessa faktorer i beaktande vid den allmänna bedömningen av huruvida det föreligger en risk.

13.4.3. Tillhandahållande av säkerhet

Domstolen kan ålägga borgenären att ställa säkerhet för att garantera att gäldenären i ett senare skede kan kompenseras för sådan skada som han eller hon kan komma att lida till följd av beslutet om kvarstad. Domstolen bör ha utrymme för skönsmässig bedömning vid fastställandet av beloppet för säkerhet. I avsaknad av specifika bevis om den potentiella skadan bör domstolen pröva det belopp för vilket föreläggandet ska utfärdas som en riktlinje för att fastställa säkerheten.

I mål där borgenären ännu inte har erhållit en dom, en förlikning inför domstol eller en officiell handling som ålägger gäldenären att betala borgenärens fordran, bör ställandet av säkerhet vara regel. Domstolen kan

dock undantagsvis underlåta att tillämpa detta krav eller kräva att ett lägre belopp ställs som säkerhet om den anser att en sådan säkerhet är olämplig på grund av omständigheterna i målet, till exempel om borgenären har särskilt starka bevis att stödja sig på men inte har tillräckliga medel för att ställa säkerhet⁽¹⁹⁹⁾.

Ifall borgenären redan har erhållit en dom, en förlikning inför domstol eller officiell handling, ska ställandet av säkerhet överlåtas till domstolen. Ställande av säkerhet kan exempelvis vara lämpligt om den dom som det europeiska beslutet om kvarstad grundas på ännu inte, eller endast interimistiskt, är verkställbart på grund av ett pågående överklagande.

13.4.4. Förfarande och tidsfrister

Ansökan ska lämnas in på ett formulär som ska fastställas av kommissionen.⁽²⁰⁰⁾ Borgenären behöver inte ge exakta uppgifter om det konto eller de konton som ska säkras, såsom kontonummer. Det är tillräckligt att borgenären anger den bank eller de banker som innehar kontot eller kontona. Ansökan och eventuella styrkande handlingar får lämnas in elektroniskt om detta tillåts av förfarandereglererna i den medlemsstat där ansökan lämnas in.⁽²⁰¹⁾ Beroende på omständigheterna gäller olika tidsfrister för ett beslut om ansökan om ett europeiskt beslut om kvarstad. Om borgenären ännu inte har erhållit ett verkställbart avgörande utfärdar domstolen ett beslut senast vid utgången av den tionde arbetsdagen efter inlämnandet av ansökan. Om borgenären har ett verkställbart avgörande utfärdas beslutet senast vid utgången av den femte arbetsdagen efter inlämnandet av ansökan.

⁽¹⁹⁹⁾ För ytterligare exempel, se skäl 18.

⁽²⁰⁰⁾ Se artiklarna 8.1, 51 och 52.

⁽²⁰¹⁾ Se artikel 8.4.

⁽¹⁹⁷⁾ Artikel 7.1.

⁽¹⁹⁸⁾ Artikel 7.2.

Om ett muntligt hörande hålls, ska beslutet utfärdas inom fem dagar från dagen för hörandet och liknande tidsfrister gäller för beslut om huruvida borgenären bör ställa säkerhet. Om borgenären är skyldig att göra detta, ska det beslut som avser ansökan om ett europeiskt beslut om kvarstad fattas så fort borgenären har ställt den säkerhet som krävs.

13.4.5. Tillgång till information om bankkonton

Som anges ovan behöver borgenären inte ha gäldenärens kontonummer, utan det är tillräckligt med namn på och adresser till de berörda bankerna. Om borgenären inte vet hos vilken bank gäldenären har ett konto i en viss medlemsstat får denne använda sig av ett särskilt förfarande för att erhålla information om gäldenärens konto eller konton genom att lämna in en ansökan om detta till den domstol till vilken ansökan om ett europeiskt beslut om kvarstad har lämnats in.⁽²⁰²⁾ Förfarandet för att erhålla kontoinformation kan normalt endast användas om borgenären har erhållit ett verkställbart avgörande, antingen en dom, en förlikning inför domstol eller en officiell handling som ålägger gäldenären att betala borgenärens fordran. Om borgenären förfogar över en exekutionstitel som ännu inte är verkställbar, kan denne ansöka om att erhålla kontoinformation endast om det belopp som ska säkras är betydande och borgenären kan visa att det finns ett brådskande behov av att erhålla denna information eftersom det annars finns en risk att borgenärens ställning kan äventyras och att detta därför kan leda till en betydande försämring av dennes ekonomiska situation. För att undvika fiske efter information måste borgenären motivera varför denne tror att gäldenären har konton i en viss medlemsstat.

(202) Artikel 14.

13.5. Vad som händer när ett europeiskt beslut om kvarstad har beviljats

Förfarandet för ett europeiskt beslut om kvarstad innehåller ett antal innovativa beståndsdelar. Förutom att det ursprungliga ansökningsförfarandet genomförs ex parte, måste verkställighet av beslutet ske utan dröjsmål och så effektivt som möjligt. Förfarandet är det första där EU direkt föreskriver verkställighet av domar, och de viktigaste inslagen i det europeiska beslutet om kvarstad har därför avgörande betydelse.

13.5.1. Beslutsformuläret

Ett europeiskt beslut om kvarstad ska utfärdas på ett särskilt standardformulär som ska bestå av två delar och innehålla den information som anges i förordningen. Eventuella medel beläggs med kvarstad så länge beslutet är i kraft och med förbehåll för att beslutet eller verkställighet av den betalningsskyldighet för vilken beslutet beviljades eventuellt ändras, begränsas, upphävs eller avbryts.⁽²⁰³⁾ Beslutet ska utan dröjsmål verkställas i enlighet med de regler som gäller för likvärdiga beslut i den berörda medlemsstaten.⁽²⁰⁴⁾ Det krävs ingen verkställbarhetsförklaring.⁽²⁰⁵⁾

13.5.2. Överföring till banken

Beslutet ska överföras till banken eller bankerna i fråga tillsammans med ett tomt intygsformulär som ska fyllas i av bankerna. Överföringsförfarandet beror på om beslutet ska verkställas i samma medlemsstat som den där

(203) Artikel 20.

(204) Artikel 23.1 och 23.2.

(205) Artikel 22.

den domstol som beviljat det är belägen eller i en annan medlemsstat. I det förstnämnda fallet sker överföringen enligt processrättslagstiftningen i den berörda medlemsstaten. I det senare fallet översänds beslutet till den behöriga myndigheten i den medlemsstat där beslutet ska verkställas, vid behov åtföljd av en översättning till ett lämpligt officiellt språk i den medlemsstaten.⁽²⁰⁶⁾

13.5.3. Bankens respons

Den bank som för kontot som beslutet om kvarstad avser ska genomföra beslutet utan dröjsmål. Banken ska skydda det belopp som anges i beslutet genom att se till att det inte överförs eller tas ut, utom till ett särskilt konto.⁽²⁰⁷⁾ Inom tre dagar efter genomförandet av beslutet ska banken skicka en förklaring om bankmedel som belagts med kvarstad till borgenären eller, om beslutet har utfärdats i en annan medlemsstat än den där beslutet verkställs, till den behöriga myndigheten⁽²⁰⁸⁾ i den berörda medlemsstaten som i sin tur skickar det till borgenären.⁽²⁰⁹⁾

13.5.4. Delgivning av gäldenären⁽²¹⁰⁾

Efter detta ska föreläggandet delges gäldenären tillsammans med förklaringen, ansökan och bifogade handlingar antingen av borgenären

eller av den behöriga myndigheten i den stat där beslutet verkställs.⁽²¹¹⁾ Om gäldenären har sin hemvist i samma medlemsstat som den där beslutet har utfärdats, ska delgivning ske i enlighet med lagen i den staten. Om gäldenären har sin hemvist i en annan medlemsstat än den där beslutet har utfärdats, ska delgivning ske inom tre arbetsdagar efter det att förklaringen från banken mottagits. De handlingar som ska delges överlämnas till den behöriga myndigheten i den medlemsstat där gäldenären har sin hemvist och denna myndighet delger gäldenären sedan dessa handlingar i enlighet med lagen i den medlemsstaten. Om gäldenären är bosatt i ett tredjeland ska delgivning av handlingarna ske enligt de regler om internationell delgivning som gäller i den medlemsstat där beslutet utfärdades.

13.6. Rättsmedel och andra bestämmelser till skydd av gäldenärens intressen

Eftersom ett europeiskt beslut om kvarstad utfärdas utan att gäldenären hörs ger förordningen gäldenären tillgång till en mängd rättsmedel mot beslutet eller verkställighet av beslutet⁽²¹²⁾. De rättsmedel som gäldenären har tillgång till är, utöver villkoren för utfärdande av beslutet och borgenärens ansvarsskyldighet om de överträds, en nyckelfaktor i förordningen för att finna en balans mellan borgenärens och gäldenärens intressen. Gäldenären kan begära granskning av beslutet, särskilt om de villkor för utfärdande som anges i förordningen inte har uppfyllts, till exempel eftersom den utfärdande domstolen inte var behörig eller borgenären inte hade någon fordran eller fordran uppgick endast till ett lägre belopp, eller eftersom borgenärens

(206) Artikel 23.3.

(207) Artikel 24. Denna artikel innehåller olika bestämmelser om genomförandet av beslutet som bör studeras noggrant.

(208) Se artikel 14.4 för definitionen av "behörig myndighet".

(209) Artikel 25.

(210) Artikel 28.

(211) Artikel 28.1.

(212) Artiklarna 33–39.

fordran inte behövde ett brådskanie skydd i form av ett europeiskt beslut om kvarstad⁽²¹³⁾.

Gäldenären kan också begära omprövning om de omständigheter som ledde till att beslutet utfärdades har förändrats på ett sådant sätt att beslutet inte längre är berättigat, t.ex. om fordran har betalats under tiden.

Ett rättsmedel finns även att tillgå om beslutet inte har delgetts gäldenären på ett korrekt sätt eller om handlingarna inte har översatts till ett språk som gäldenären förstår eller till språket i den medlemsstat där gäldenären är bosatt, och dessa brister i delgivningen inte har korrigerats inom en angiven tidsperiod.

Ett formulär för att ansöka om dessa olika rättsmedel ska fastställas av kommissionen.⁽²¹⁴⁾ Alla beslut som avser rättsmedel i förordningen kan överklagas.⁽²¹⁵⁾ Gäldenären kan också ansöka om frigörande av medlen om den domstol som utfärdade beslutet erhåller tillräcklig säkerhet enligt den nationella lagstiftningen i det land där domstolen är belägen.⁽²¹⁶⁾

Förordningen innehåller också ett antal ytterligare bestämmelser som skyddar gäldenärens intressen. Vissa belopp kan sålunda undantas från genomförandet av beslutet om dessa är undantagna från beslag enligt lagstiftningen i den verkställande medlemsstaten, antingen på begäran av gäldenären eller på annat sätt enligt denna lagstiftning. Dessa medel omfattar de belopp som behövs för underhåll av gäldenären och dennes

anhöriga.⁽²¹⁷⁾ Borgenären är dessutom ansvarsskyldig för eventuella skador som åsamkas gäldenären av beslutet på grund av fel som begåtts av borgenären. I vissa situationer finns det en presumption för att ett fel har begåtts⁽²¹⁸⁾. Slutligen är borgenären skyldig att begära frigörande av medel utöver det belopp som anges i beslutet om flera konton har belagts med kvarstad genom ett europeiskt beslut om kvarstad eller ett likvärdigt nationellt beslut.⁽²¹⁹⁾

(213) Ytterligare exempel anges i skäl 12.

(214) Se artiklarna 36, 51 och 52.

(215) Artikel 37.

(216) Artikel 38.

(217) Artikel 3.

(218) Se artikel 13.

(219) Artikel 27.

Underlättande av rättsligt samarbete och
tillgång till information i praktiken

14.1. Det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område

14.1.1. Nätverkets etablering och sammansättning

Det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område inrättades av rådet enligt ett beslut av den 28 maj 2001⁽²²⁰⁾ som var bindande för alla medlemsstater utom Danmark, och inledde sin verksamhet den 1 december 2002. Det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område är en konkret och praktisk lösning för att förenkla det rättsliga samarbetet till förmån för medborgarna, vilket resulterar i en bättre gränsöverskridande tillgång till rättslig prövning. Nätverket har en flexibel och icke-byråkratisk struktur och arbetar på ett informellt sätt med att underlätta det rättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna genom att stödja genomförandet av europeiska civilrättsliga åtgärder och internationella konventioner som medlemsstaterna anslutit sig till och genom att informera allmänheten för att underlätta åtkomsten till de nationella rättsliga systemen. Nätverket stödjer de centrala myndigheterna som använder det i enlighet med de specifika berörda instrumenten. Nätverket underlättar även förbindelserna mellan olika domstolar och juristkåren.

Tanken bakom det europeiska rättsliga nätverket som är att gradvis upprätta ett verkligt område med rättvisa i Europa innebär att det finns

ett behov av att förbättra, förenkla och påskynda ett effektivt rättsligt samarbete mellan medlemsstaterna på privaträttens område. Nätverket utgör också en nyskapande och praktisk lösning på de mål för tillgång till rättslig prövning och rättsligt samarbete som fastställdes av Europeiska rådet i Tammerfors (Finland) 1999 och upprepades vid rådets möten i Haag 2004 och i Stockholm 2009. Europeiska rådet framhävde vid sitt möte den 26–27 juni 2014 behovet av ytterligare åtgärder för att underlätta gränsöverskridande verksamhet och operativt samarbete. Det europeiska rättsliga nätverket är värdefullt för att det ger åtkomst till rättslig prövning för personer som är inblandade i gränsöverskridande rättstvister eller förfaranden för frivillig rättsvård.

14.1.2. Detaljer om det europeiska rättsliga nätverkets sammansättning och verksamhet

Medlemmarna i nätverket utgörs av en eller flera kontaktpunkter som utsetts av varje deltagande medlemsstat samt de olika organ och centrala myndigheter som anges i EU:s civilrättsliga instrument och i internationella konventioner och andra instrument som medlemsstaterna också har anslutit sig till. Kontaktpunkterna har en nyckelroll i nätverket. De hjälper andra kontaktpunkter och de lokala rättsliga myndigheterna i sin medlemsstat att lösa de gränsöverskridande problem och förser dem med information som gör det enklare att tillämpa lagstiftningen i andra medlemsstater i enlighet med Europeiska unionens instrument eller internationella instrument. De står också till förfogande för de myndigheter som föreskrivs i gemenskapsrättsliga eller internationella instrument om rättsligt samarbete på privaträttens område. Kontaktpunkterna hjälper dessa myndigheter på alla genomförbara sätt. Dessutom kommunicerar de regelbundet med kontaktpunkterna i andra medlemsstater.

(220) Rådets beslut nr 2001/470/EG av den 28 maj 2001 om upprättande av ett europeiskt rättsligt nätverk på privaträttens område. Se EGT L 174, 27.6.2001, s. 25. Europaparlamentet och rådets beslut nr 568/2009/EG av den 18 juni 2009 kompletterade den rättsliga grunden genom att modernisera den och integrera juridiska yrken i nätverket. Kommissionen förbereder för närvarande en rapport om verksamheten inom det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område som ska offentliggöras före utgången av 2014.

Sedan beslutet ⁽²²¹⁾ om ändring av det ursprungliga instrumentet för inrättande av nätverket trädde i kraft kan även yrkesorganisationer för jurister bli medlemmar utöver rättsliga eller administrativa myndigheter som är ansvariga för rättsligt samarbete på privaträttens område, och vars medlemskap anses vara fördelaktigt av medlemsstaten i fråga, och de sambandspersoner som har ansvar för samarbetet på privaträttens område.

Det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område har mer än 500 medlemmar, och i dagsläget har omkring 100 kontaktpunkter utsetts av medlemsstaterna. Nätverket håller sex möten per år. Nätverket har utarbetat faktablad med information till medborgarna på mer än 20 olika rättsliga områden och dessa finns på unionens alla språk via den europeiska e-juridikportalen. Nio dokument med information för medborgare och god praxis för rättstillämpare om ett antal EU-instrument i det civilrättsliga regelverket har offentliggjorts och uppdateras regelbundet.

Konkreta fall diskuteras regelbundet mellan medlemsstaterna vid det europeiska rättsliga nätverkets konfidentiella bilaterala möten som syftar till att bistå i arbetet med att lösa ärenden på det familjerättsliga området som rör underhållsskyldighet, bortförande av barn och rätt till umgänge med eller vårdnad av barn. Det europeiska rättsliga nätverkets sekretariat tillhandahålls av Europeiska kommissionen som också anordnar och leder nätverkets möten.

Det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område underlättar det rättsliga samarbetet på privaträttens område genom samverkan mellan

nätverkets nationella kontaktpunkter, och är det viktigaste verktyget på detta område. Det europeiska rättsliga nätverket är särskilt viktigt för att lösa praktiska problem i konkreta ärenden som rör gränsöverskridande rättsliga förfaranden. Dessutom utgör nätverket ett värdefullt forum för utvärdering av EU:s instrument i det civilrättsliga regelverket som bygger på utbyte av erfarenheter mellan kontaktpunkterna och andra medlemmar. Det utgör också en viktig länk för kommunikation och kontakt mellan de centrala myndigheter som hanterar i synnerhet EU:s familjerättsliga instrument, såsom Bryssel IIa-förordningen och förordningarna om underhållsskyldighet.

Allt fler av EU:s lagstiftningsinstrument på privaträttens område hänvisar uttryckligen till användning av nätverket för att stödja deras genomförande, och nätverket spelar en betydande roll när det gäller att tillhandahålla information om nationell lagstiftning inom olika rättsområden. Enligt kommissionens meddelande av den 11 mars 2014 om EU:s agenda för rättsliga frågor för 2020 ⁽²²²⁾ har nätverket en grundläggande funktion när det gäller konsolideringen av tillgängliga EU-instrument på det civilrättsliga området.

14.1.3. Den senaste utvecklingen inom det europeiska rättsliga nätverket

Den största utmaningen för det europeiska rättsliga nätverket under det reviderade regelverket ⁽²²³⁾ har varit att sedan 2011 integrera den nya medlemskapskategorin, dvs. rättstillämparna, i nätverkets verksamhet. I det **nya beslutet** har man försökt att åstadkomma bättre operativa

(221) Europaparlamentet och rådets beslut nr 568/2009/EG av den 18 juni 2009 om ändring av rådets beslut 2001/470/EG om inrättande av ett europeiskt rättsligt nätverk på privaträttens område. Se EUT L 168, 30.6.2009, s. 35.

(222) COM(2014)144.

(223) Från och med den 1 januari 2011.

förhållanden för nätverket inom medlemsstaterna genom de nationella kontaktpunkterna och förstärka deras roller både inom nätverket och i förhållande till domare och jurister. Förutom att utöka medlemskapet till att omfatta de yrkesorganisationer som företräder de rättstillämpare på nationell nivå som är direkt involverade i tillämpningen av EU-instrument och bredare internationella instrument rörande rättsligt samarbete på privaträttens område har nätverkets kontaktpunkter lämplig kontakt med dessa yrkesorganisationer.

I synnerhet kan denna samverkan omfatta utbyte av erfarenheter och information om en effektiv och praktisk tillämpning av EU:s instrument och konventioner, samarbete vid utarbetandet och uppdateringen av de faktablad som finns på det europeiska rättsliga nätverkets hemsida och deltagande i det europeiska rättsliga nätverkets relevanta möten (det vill säga det årliga mötet för nätverkets medlemmar). På området familjerätt har det europeiska rättsliga nätverket visat sig vara till nytta eftersom medlemsstaterna, förutom att de deltar i nätverkets bilaterala möten och plenimöten, i enlighet med kraven i EU:s lagstiftning har inrättat centrala myndigheter som direkt kan bistå vid det gränsöverskridande rättsliga samarbetet i samband med dessa mycket svåra och ofta mycket känsliga frågor.

14.2. Tillgängliggörande av information på den europeiska e-juridikportalen

En av det europeiska rättsliga nätverkets viktigaste uppgifter har varit att ta fram webbsidor med information om europeiska och internationella rättsliga instrument och om nationell lagstiftning och förfaranden i medlemsstaterna. Här arbetar kontaktpunkterna inom det europeiska rättsliga nätverket mycket

nära med Europeiska kommissionen. Syftet var också att steg för steg genomföra och uppdatera ett informationssystem riktat till allmänheten för att underlätta deras åtkomst till de nationella rättssystemen, särskilt via webbplatsen, vars innehåll i huvudsak överfördes till den europeiska e-juridikportalen. I detta syfte utarbetade det europeiska rättsliga nätverket faktablad om nationell lagstiftning och förfaranden som har samband med EU:s lagstiftningsinstrument. Dessa faktablad utarbetas på EU:s alla officiella språk och finns på det europeiska rättsliga nätverkets webbplats på den europeiska e-juridikportalen: https://e-justice.europa.eu/content_ejn_in_civil_and_commercial_matters-21-sv.do

Webbsidorna för det europeiska rättsliga nätverket på den europeiska e-juridikportalen innehåller också information om EU:s samtliga civilrättsliga instrument och de olika EU-förfarandena. På portalen finns en separat sida för blanketter.

Dessutom bidrog det europeiska rättsliga nätverket till samarbetet med Europeiska kommissionen för att färdigställa den europeiska civilrättsatlasen och hålla den uppdaterad. Denna finns också på internet och innehåller värdefull och mycket detaljerad information om rättssystemen i de enskilda medlemsstaterna. Med hjälp av civilrättsatlasen, som är offentlig, får man information om olika aspekter av varje enskilt rättssystem, såsom behöriga domstolar i medlemsstaterna för olika nationella och europeiska förfaranden samt detaljerad information om rättsvärdande myndigheter och rättstillämpare. På denna webbplats finns blanketter för många europeiska förfaranden, som t.ex. betalningsföreläggande och småmål.

Efter det att materialet överförts till civilrättsatlasen har det varit tillgängligt via den europeiska e-juridikportalen. Länk till civilrättsatlasen: https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-88-sv.do?init=true

Förutom e-juridikportalen finns e-Codex-projektet där grupper i olika medlemsstater deltar i utvecklingen av tekniker för behandling av olika förfaranden på internet. Det första projektet är att utarbeta ett förfarande på internet för europeiska småmål.

Utöver detta innehåller Europeiska kommissionens webbplats om rättsliga frågor information om EU:s politik och verksamhet inom området för civilrätt. Denna webbplats tillåter också viss tillgång till andra webbplatser som omnämns genom hyperlänkar. Här är länken till denna webbplats: http://ec.europa.eu/justice/civil/index_sv.htm

Genom det europeiska rättsliga nätverket publiceras också olika riktlinjer för praxis och annan skriftlig information om EU:s civilrättsliga initiativ, och de flesta av dessa finns också på internet: http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm

FÖRTECKNING ÖVER INSTRUMENT SOM HANDBOKEN HÄNVISAR TILL

Instrumentets titel. Avsnitt

RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (Bryssel I-förordningen). 1.5 och 2

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (omarbetning av Bryssel I-förordningen) 2.2

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 542/2014 av den 15 maj 2014 om ändring av förordning (EU) nr 1215/2012 beträffande de regler som ska tillämpas vad gäller den enhetliga patentdomstolen och Beneluxdomstolen 2.2.1 och 2.2.8

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 805/2004 av den 21 april 2004 om införande av en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar. 3.2

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 1896/2006 av den 12 december 2006 om införande av ett europeiskt betalningsföreläggande 3.3

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 861/2007 av den 11 juli 2007 om inrättande av ett europeiskt småmålsförfarande. . . . 3.4

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 655/2014 av den 15 maj 2014 om inrättande av ett europeiskt förfarande för kvarstad på bankmedel i mål och ärenden av privaträttslig natur 3.5 och 13

RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden. 4

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I-förordningen) 5.2

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 864/2007 av den 11 juli 2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II-förordningen). 5.3

RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel IIa-förordningen). 6.1

RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 1259/2010 av den 20 december 2010 om genomförande av ett fördjupat samarbete om tillämplig lag för äktenskapsskillnad och hemskillnad (Rom III-förordningen) 6.2

RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet 7

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg. 8

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 1393/2007 av den 13 november 2007 om delgivning i medlemsstaterna av rättegångshandlingar och andra handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (delgivning av handlingar) och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1348/2000 9

RÅDETS FÖRORDNING (EG) nr 1206/2001 av den 28 maj 2001 om samarbete mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur. 10

RÅDETS DIREKTIV 2002/8/EG av den 27 januari 2003 om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister. . . 11.2

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2008/52/EG av den 21 maj 2008 om vissa aspekter på medling på privaträttens område. 12.3

RÅDETS BESLUT av den 28 maj 2001 om inrättande av ett europeiskt rättsligt nätverk på privaträttens område (2001/470/EG) 14.1

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS BESLUT nr 568/2009/EG av den 18 juni 2009 om ändring av rådets beslut 2001/470/EG om inrättande av ett europeiskt rättsligt nätverk på privaträttens område. 14.1

Friskrivningsklausul: Handboken ska inte anses ersätta direkta hänvisningar till de instrument som omnämns och ingen ansvarsskyldighet accepteras för eventuella fel eller uttalanden i handboken som leder till eventuell förlust eller skada för handbokens användare.

***Europe Direct är en tjänst som hjälper dig att få svar
på dina frågor om Europeiska unionen.***

**Gratis telefonnummer (*):
0080067891011**

(*) Varken informationen eller samtalen kostar i regel något
(men vissa operatörer, telefonkiosker och hotell kan ta betalt för samtalen).

© Framsida, s. 4, s. 10, s. 24, s. 30, s. 36, s. 50, s. 62, s. 70, s. 84, s. 90, s. 94, s. 98, s. 102, s. 110: © Thinkstock

ISBN 978-92-79-39717-2

doi:10.2838/28189

© Europeiska unionen, 2014

Kopiering tillåten med angivande av källan.

Printed in Belgium

TRYCKT PÅ PAPPER SOM BLEKTS UTAN ELEMENTÄRT KLOR (ECF)

Kontaktuppgifter

Europeiska kommissionen
Generaldirektoratet för rättsliga frågor
Europeiskt Rättsligt Nätverk
på privaträttens område
just-ejn-civil@ec.europa.eu
<http://ec.europa.eu/justice/civil>

Publikationsbyrån

Europeiskt Rättsligt
Nätverk på privaträttens område

